

Eija Piispala

Hovioikeuden puistot ja ryytimaat

Vihreää arkkitehtuuria Pohjanmaalla

VAASA 2004

www.ymparisto.fi/julkaisut

ISBN 952-11-1769-9
ISSN 1238-8610

Kannen kuva: Petäjä ja pinaakkeli – luonnon ja ihmisen arkkitehtuuria Hovioikeudenpuistossa elokuussa 2004, Benjam Pöntinen
Takakannen kuva: C. A. Setterbergin 1855 allekirjoittamat Hovioikeuden rakennuksen fasadi-piirrokset, Vaasan hovioikeus
Taitto: Tiina Hietikko
Paino: Ykkös-Offset Oy, Vaasa

Sisällys

Lukijalle	4
1 Hovioikeudenpresidenttien puutarha sekä muut Wägagrenin vainion puutarhat Vanhassa Vaasassa	6
Presidentin puutarhan perustaminen	6
Puutarha presidentti Rotkirchin aikana	7
Muut Wägagrenin vainion puutarhat	8
Hovioikeudenpresidentti Branderin "Valkea astrakan"	10
Puutarhojen vaiheita Vaasan palon jälkeen	10
Kiista Hovioikeudenpresidentin puutarhan omistuksesta	11
Roschierin puutarhan loppuhistoria	13
Miltä Wägagrenin vainio näyttää tänä päivänä?	14
Taustamateriaali	15
Lyhenteet	15
Viitteet	15
Lähteet	17
2 Vaasan hovioikeudenpuiston vaiheita	18
Setterberg sijoitti valtion virastotalon englantilaiseen luonnonpuistoon	18
Puistosuunnitelmien toteuttamiseen ei löytynyt riittävästi rahaa	19
Mihin puiston kunnossapitoon osoitettuja vuokratuloja käytettiin vuosina 1882-1904?	20
Kunnossapito	20
Puistoon hankittuja kasveja	20
Maastotöitä	22
Kiistelyä Residenssipuiston omistuksesta ja hoitovastuusta	22
Yllättäviä episodeja Hovioikeudenpuiston historiassa	23
Kiista Maanmittauskonttorin uudisrakennuksen sijoittamisesta Hovioikeudenpuistoon ...	23
Hovioikeudenpuisto kaupunkilaisten vihannes- ja perunamaana	23
Residenssipuistoa varten tehtyjä puistosuunnitelmia	24
Englantilainen luonnonpuisto	24
Mannermainen puistotyylit	24
Arkkitehtoninen puistotyylit	27
Hovioikeuden tontin rajojen vahvistaminen	28
Puiston rakennustyöt	29
Puistoon 1930-luvulla tehtyjä istutuksia	30
Hovioikeuden tontti	30
Kaupungille kuuluvat osat Hovioikeudenpuistoa	31
Hovioikeuden edustan kiveys ja "makaavat kyneleet"	32
Hovioikeuden talon entisöinti 1970-1990-luvuilla sekä rakennuksen ja tontin suojeleminen	33
Hovioikeuden tontin muistopuut	33
Kaupunki kunnosti ja istutti vihdoinkin myös puiston etelä- ja länsiosat	34
Hovioikeudenpuiston patsaita ja muistokiviä sekä toteutumattomia patsashankkeita	34
Puiston rakennukset ja rakennelmat	35
Virastotalo eli hovioikeudentalo	35
Virastotalon ulkorakennus	36
Virastotalon kaivo	38
Setterbergin uimahuone ja kylpyläosakeyhtiön kylpylä	38
Rantapaviljonki	39
Huvimaja	41
Puiston silokallioon uurretut salaperäiset merkit	41
1940-luvulla louhittiin kallioon virastotaloa varten väestönsuoja	42
Uuden vuosituhatvuoden vaihteessa Hovioikeuden puisto ja rakennus ovat joutuneet ilkeiden kohteeksi	42
Taustamateriaali	43
Lyhenteet	43
Viitteet	43
Lähteet	46
Luettelo eri lähteissä mainituista Hovioikeudenpuistossa kasvaneista puuvartisista lajeista ..	48
Liite: Hovioikeudenpuiston 2000-luvun alun puuvartinen lajistot - kartta ja lajiluettelo	50

Lukijalle

Kuningas Kustaa III:n vuonna 1775 Vaasaan perustamalla hovioikeudella on ollut sekä suoranaista että välillistä vaikutusta kaupungin viherrakentamiseen. Kustaa III lahjoitti vaasalaisille nykyisessä Vanhassa Vaasassa sijaitsevan Suomen vanhimman julkisen puiston kävely- ja virkistyspaikaksi. Se rakennettiin yhdistämään hovioikeuden talo Korsholmassa sijainneeseen maaherran residenssiin ja yksityiseen puutarhaan.

Esikuva yli-intendentti Carl Fredrik Adelcrantzin vuonna 1777 suunnitteleman Ludvig XV:n klassismia edustavan upean hovioikeuden rakennuksen ja neljän puurivistön reunustaman Kuninkaankadun rakentamiseen löytyy Ranskasta Nancyyn kaupungista. Olen käsitellyt Vanhan Vaasan Hovioikeudenpuistikon vaiheita parissa aikaisemmassa julkaisussani. (Piispala, Eija 2001: *Vaasan hovioikeus ja sen puistokatu, Kustaa III:n monumentti Vanhassa Vaasassa*. sekä Piispala, Eija 2002: *Vanhan Vaasan puutarhojen ja puistojen historiaa*.)

Käsillä olevan julkaisun ensimmäinen artikkeli selvittää autonomian ajalla 1820-luvun alussa hovioikeudenpresidentti C. F. Rotkirchin pyynnöstä rakennetun presidenttien yksityisen puutarhan vaiheita. Kaupunki luovutti tontin hovioikeudenpresidenttien käyttöön lahjoitusmaihin kuuluvalta hovioikeuden ja itäisen maantien väliseltä Wägagrenin vainiolta vaatimatta heiltä alueesta peltoveroa. Tontille rakennettiin valtion varoin kortteleihin jakautunut muotopuutarha.

Vaasan palon ja uuteen Vaasaan eli Nikolainkaupunkiin muuton jälkeen näyttävät presidentit vuokranneen hallussaan ollutta puutarha-aluetta ulkopuolisten viljeltäväksi. Vuokrakirjoja tai -kuitteja ei kuitenkaan ole löytynyt. Vuonna 1876 laadittiin ensimmäinen palon jälkeisen kaupungin tilusten vuokra- eli veroluettelot. Koska kyseinen ryytimaa ei enää ollut presidenttien henkilökohtaisessa käytössä, myös hovioikeuteen lähetettiin puutarhan aluetta koskeva kunnallisverolippu. Silloinen hovioikeudenpresidentti ilmoitti maistraatille, että kyseessä oleva alue oli vuonna 1821 ostettu julkisin varoin ryytimaaksi presidentinviran haltijoiden käyttöön. Minkäänlaista kauppakirjaa kaupungin ja valtion välillä ei tuolloin kuitenkaan tehty. Hovioikeudenpresidentit katsoivat ryytimaan vuokran kuuluvan osana heidän palkkaukseensa ja kieltäytyivät maksamasta siitä veroa.

Kaupunki lopetti vuodesta 1953 lähtien kokonaan lahjoitusmaihin kuuluvien viljelypalstojen vuokraamisen. Tämän jälkeen myös entisen Hovioikeudenpuutarhan alue ja muu osa Wägagrenin vainiota jätettiin metsittymään. Kiista alueen omistuksesta kaupungin ja valtion välillä lienee edelleenkin virallisesti sopimatta.

Uudessa Vaasassa läänin- ja kaupunginarkkitehti C. A. Setterbergin 1855 suunnittelema uusgoottilaista tyyliä edustava Valtion virastotalo sijoitettiin paloturvallisuuteen vedoten kaupungille kuuluvan Rantapuiston Vaasanpuistikon ja Hieta-saarekadun väliseen osaan. Kaupunki ja valtio kiistelivät 70 vuotta, kumman tuli

huolehtia Hovioikeudenpuiston kunnostamisesta ja kunnossapidosta. Vaikka puistoa varten on tehty useita puistosuunnitelmia, mitään niistä ei varsinaisesti ole toteutettu joitakin tyyllisiä yksityiskohtia lukuunottamatta.

Setterberg suunnitteli puistoon myös ns. toiminnallisia rakennuksia kuten miesten uimahuoneen, joka Setterbergin kuoltua muutettiin kylpyläksi, sekä puutarhapaviljongin musiikkilavoineen. Ne toteutettiin yksityisin varoin. Puiston kunnossapito kustannettiin rakennuksista saaduilla vuokratuloilla.

Vasta sen jälkeen, kun kaupunki ja valtio 1925 pääsivät sopimukseen hovioikeuden tontin rajoista, ne alkoivat myöntää varoja puiston kuntoonpanoa varten. Hovioikeudentaloa on restauroitu vuodesta 1975 lähtien, työ on jatkunut aina 1990-luvulle asti. Entistäminen on tapahtunut rakennuksen syntymäajan arkkitehtuuria kunnioittaen. Hovioikeus esitti tuolloin toivomuksen, että myös tontin istutuksia ohjattaisiin jatkossa rakennuksen syntyajalle ominaiseen englantilaiseen luonnonntyylisiin. Puiston kaupungille kuuluva eteläinen ja läntinen osa on kunnostettu ja istutettu pääasiassa vasta 1980- ja 1990-luvuilla.

Olen kiitollinen niille lukuisille henkilöille, joilta olen saanut monenlaista arvokasta apua aineistoa kootessani. Erittäin lämpimät kiitokset haluan osoittaa hovioikeudenpresidentti Erkki Rintalalle häneltä saamistani kannustavista kommentteista, korjausehdotuksista, lisävihjeistä sekä käyttöni annetusta hovioikeuden perinnehuoneesta säilytettävästä kirjallisesta ja kuvallisesta materiaalista. Erityiskiitokset Erkki Rintala ansaitsee saamastani käytännön avusta etsittäessä rahoittajaa kirjan painamiseen.

Vaasassa 1.4.2004

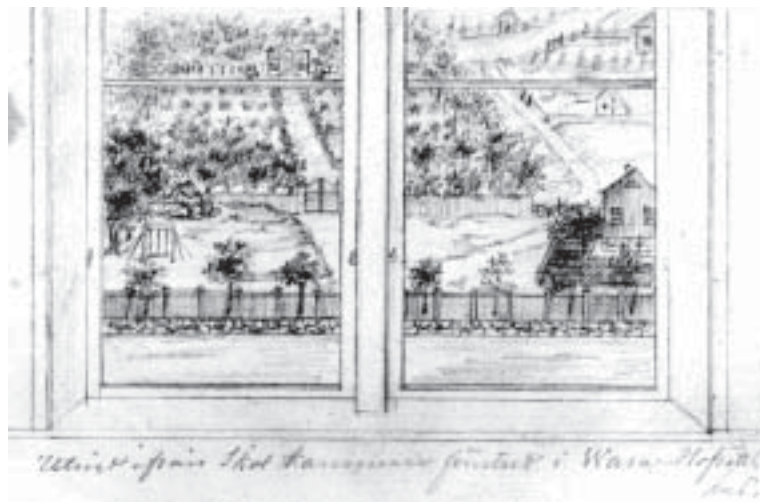
Eija Piispala

Hovioikeudenpresidenttien puutarha sekä muut Wägagrenin vainion puutarhat Vanhassa Vaasassa

Presidentin puutarhan perustaminen

1800-luvun alkupuoliskolla vaasalaiset olivat varsin kiinnostuneita puutarhanhoidosta. Monilla korkeilla virkamiehillä lienee ollut omat puutarhurinsa istutuksista huolehtimassa. Myös hovioikeudenpresidentti C. F. Rotkirch halusi oman puutarhan. Hän lähetti keisarille 1.2.1819 kirjeen, jossa hän anoi 1/2-1 hehtaarin peltoalueen hankkimista hovioikeuden läheisyydestä presidenttien puutarhaa varten, sen tasoittamista, varustamista tarvittavilla käytävillä ja järjestelemistä kortteleihin. Puutarhan hyväksikäyttö ja kunnossapito tuli kuulua vuorollaan kullekin presidentinviran haltijalle asianomaisen mieltymysten mukaan.¹ Hänen keisarillinen majesteettinsa antoi armollisen suostumuksensa 6.4.1820 allekirjoittamassaan kirjeessä ja myönsi syyskuussa 1823 anottuun tarkoitukseen kaikkiaan 6000 ruplaa.² Maistraatin avustuksella sopiva alue löytyi hovioikeuden itäpuolelta, sen ja itätullista lähteneen maantien välistä, jossa sijaitsevasta kaupungin lahjoitusmaihin kuuluvasta Wägagrenin vainiosta valtio lunasti 1821 kaksi vierekkäistä eri kuolinpesien hallussa ollutta vuokrapalstaa. Pelto- ja niittymaata niissä oli n. 0,8 ha ja lisäksi 0,5 ha oja ja joutomaata, mikä lienee tarkoittanut louhikkoista Hovioikeudenmäkeä. Alueen kokonaishinta oli 1425 ruplaa.³

Senaatti hyväksyi kaupat sekä määräsi, että peltoalue tuli ympäröidä puuaidalla ja rakentaa sen perustaksi, jos näytti välttämättömältä, korkeintaan 30 cm korkea kivimuuri. Senaatti antoi intendentinviraston tehtäväksi suunnitella kolme vaihtoehtoista ehdotusta aidaksi, sen materiaaleiksi sekä näiden kustannusarvot.⁴ Suunnitelmat laadittiin intendentti Carl Bassin johdolla.⁵ Kuten presidentin

Kuva 1. Hovioikeudenpresidentin pojan Berndt Adolf Rotkirchin hovioikeuden ikkunasta tekemä lyijykynäpiirros presidenttien puutarhasta. Portilta alkavan puutarhakäytävän päässä on maaherran kookas huvimaja. Oikeanpuoleisen ikkunanpuoliskon yläosassa näkyy patkä itäistä maantietä ja siitä haaroittuva vanha etelätulliin johtanut maantie. Etualalla näkyy hovioikeuden piha-alueita reunustanut aita, jonka alaosan muodostanut kivimuuri on yhä jäljellä. Valokuva VHO, perinnehuone.

pojan Berndt Adolf Rotkirchin hovioikeuden ikkunanäkymästä tekemä lyijykynäpiirros (Kuva 1.) osoittaa, puutarha sai ympärilleen halvimmän vaihtoehdon mukaisen tavallisen lankkuaidan, jonka puutolpat oli upotettu maahan ilman minäänlaista kivijalustaa. Suunnitelmien kallein vaihtoehto, matalan kivimuurin varaan rakennettu puuaita, sen sijaan otettiin käyttöön ympäröitäessä samoihin aikoihin hovioikeuden sisäpiha eli Linnanpiha aidalla,⁶ Adelcrantzin suunnittelema kiviaita kun senaatin mielestä oli liian kallis.⁷

Puutarha presidentti Rotkirchin aikana

Hovioikeudenpresidentti Carl Fredrik Rotkirch kuoli vuonna 1832. Seuraavana vuonna suoritettiin hovioikeudentalon kuntoa kartoittava katselmus, joka ulottui myös presidentin puutarhaan. Katselmuspöytäkirjan avulla saamme varsin tarkan kuvan puutarhasta Rotkirchin aikana.⁸ Puutarha oli muodoltaan pitkänomainen suorakaide. Kaikki sen sivut olivat erimittaiset. Pohjoissivu oli pituudeltaan noin 130 metriä ja eteläsivu, joka noudatteli vanhan Uudestakaarlepyystä Vaasaan johtaneen ja etelätulliin päättyneen maantien reunaa, noin 150 metriä. Itäisen maantien eli nykyisen Postikadun puoleisella reunalla oli mittaa lähes 76 metriä, kun taas hovioikeuden puoleinen sivusta oli vain vajaan 51 metrin pituinen. Tämä 0,8 hehtaarin alue oli ympäröity noin 2,5 metrin korkuisella punaiseksi maalatulla lankkuaidalla. Hovioikeuden puoleisella sivustalla oli kaksiosainen saranoilla ja lukolla varustettu valkoiseksi maalattu portti. Leveät käytävät ympäröivät aidan sisäpuolella puutarhaa. Suora pääkäytävä suuntautui portilta kohden itäistä maantietä, jossa se päättyi empiretyyliseen huvimajaan. Neljä lähes samansuuntaista poikittaiskäytävää jakoi puutarhan viiteen kortteliin pääkäytävän molemmin puolin. Näitä ympäröiviin pensasaitoihin oli käytetty aitakasvina pihlajaa (*Sorbus aucuparia*), joka tuohon aikaan näytti olleen Vaasassa suosittu aitakasvi. Pihlaja-aita ympäröi myös samoihin aikoihin rakennettua Seurahuoneenpuistoa. Tyyllisesti Hovioikeudenpuutarha edusti 1700-luvun toisella puoliskolla Vaasaan levinnyttä muotopuutarhaa. Sen keskiosassa kasvoi kaikkiaan 309 marjapensasta: 234 karviaispensasta (*Ribes uva-crispa*) sekä 50 musta- (*R. nigrum*) ja 25 punaherukkapensasta (*R. rubrum* coll.). Korttelaidan puoleisiin osiin oli puolestaan istutettu 125 kotimaista lehtipuuta: pihlajia, tuomia (*Prunus padus*), haapoja (*Populus tremula*) ja koivuja (*Betula* spp.).

Puutarhan perustamisen jälkeen vuonna 1825 Rotkirch käytti perustamistyöhön varatuista 6000 ruplasta ylijääneet 800 ruplaa sekä lisäksi omia varojaan 611 ruplaa huvimajan rakentamiseen. Lankuista tehty sisältä ja ulkoa öljymaalilla maalattu rakennus oli kooltaan noin 3,3 x 5,7 m. Korkeutta sillä oli n. 4,3 m ja se seisoi 30 cm:n korkuisella kivijalalla. Sisäänkäynti sijaitsi hovioikeutta vastapäätä olevalla sivustalla. Sitä reunusti neljä valkoiseksi maalattua pylvästä, jotka kannattelivat palkkia ja parisen metriä leveän kuistitason ylle levittäytyvää lautakattoa. Pohjois- ja eteläseinustoilla oli ikkunat samoin kuin kaksinkertaiset ranskalaiset saranoilla ja lukolla varustetut ovet. Keltaiseksi maalatun huvimajan katto ja jalkalista olivat mustat. Valkoisten pylväiden ympärille oli kiinnitetty vihreäksi maalatut penkit. Lisäksi oli rakennuksen edustalla kaksi irrallista valkoista kulmasohvaa. Vaatimaton kuvallinen dokumentti puutarhasta ja huvimajasta on edellä mainittu presidentti Rotkirchin pojan tekemä piirros.

Vuoden 1833 katselmusmiehet totesivat, että puutarhaa ympäröivä aita oli vajaan kymmenen vuoden aikana mennyt huonoon kuntoon. Koska aidan tolpat oli pystytetty märkään maaperään ilman jalustaa, ne olivat suurelta osin lahon turmelemia. Aidan uusimiseen ja punaiseksi maalaamiseen anottiin 120 ruplaa. Täysin kunnossa olevan huvimajan halusivat hovioikeudenpresidentti Rotkirchin perilliset viedä mukanaan. Katselmustilaisuudessa keskusteltiin pitkään, oliko se valtion vai Rotkirchin omaisuutta.⁸

Muut Wägagrenin vainion puutarhat

Kuusi vuotta myöhemmin, vuonna 1839, julkaistussa C. W. Gyldenin Vaasan kaupungin asemakaavakartassa⁹ hovioikeudenpresidentin puutarha näyttää kuitenkin aivan toisenlaiselta kuin edellä esitetty katselmusmiesten kuvaus vuodelta 1833 osoitti. (Kuva 2.) Ensinnäkin tuolloisen kartan mukaan paikalla sijaitsi pinta-alaltaan kaksinkertainen puutarha valtion reilut kymmenen vuotta aikaisemmin hankkiman ja kunnostaman presidentin ryytimaan sijasta, joka näkyy kartassa puutarha-alueen eteläosassa pensasaidan ympäröimänä ja puita kasvavana lähes suorakaiteen muotoisena puistomaisena alueena. Poissa ovat Rotkirchin rakennuttama huvimaja, eikä käytäviä ja marjapensaita kasvavia kortteleita ole karttaan piirretty lainkaan. Hovioikeudenpresidentin puutarhaa koskevissa arkistopapereissa ei puhuta mitään lisäämään hankkimisesta tai puutarhan laajentamisesta. Vuonna 1844 suoritettujen hovioikeuden tilojen katselmuksen pöytäkirjassa mainitaan ainoastaan pari vuotta aikaisemmin tapahtuneesta aidan uusimisesta presidentin puutarhan niille kahdelle sivustalle, jotka rajoittuivat yleiseen maantiehen.¹⁰

Puutarha-alueen pohjoiseen puoliskoon, josta Vaasan historian kirjoista on löytänyt mainintaa, on sen sijaan piirretty pensasaitojen reunustamia vaihtelevan muotoisia ja kokoisia kortteleita. Postikadun puoleisella reunalla sijainnut pitkänomainen rakennus on liian suuri huvimajaksi. Se lieneekin Reinin perikunnan kauppakirjassa 23.6.1821 mainittu hovioikeudelle luovutetun alueen ulkopuolelle jätetty vanha rihi.¹¹ Sen luoteispuolelle oli rakennettu pyöreä puistolammikko. Puutarha ulottui pohjoisessa tiehen, joka johti itäiseltä maantieltä yli kivikkoisen Tuulimyllyn- eli Hovioikeudenmäen Hovioikeudentorin pohjoispuolella olevan tontin ja köyhäntalon tontin kulmaan. Vaan kuka oli kyseisen puutarhan perustaja ja haltija ja milloin se oli syntynyt? Monien mutkien kautta arvoitus alkoi selvitä.

A. Lassél mainitsee paloa edeltänyttä Vaasaa vuonna 1911 muistellessaan Kaivohuoneesta ja sitä ympäröivästä kauniista Seurahuoneen puistosta kertoessaan yllättävästi: "Parken sammanhörde med en större trädgård med ruddamm i granskapet".¹² Vaasassa osattiin jo 1800-luvun alkupuolella käyttää varakkaiden kaupunkilaisten paheita, mm. viinanjuontia ja huvittelunhalua, hyväksi hankittaessa varoja yleishyödyllisiin tarpeisiin. Vuonna 1819 perustettiin osakeyhtiö, jonka tehtävänä oli rakentaa kaupunkiin Seurahuone puutarhoineen seurapiirien kokoontumispaikaksi. Samoihin aikoihin perustettiin myös Vaasan paloviinayhtiö. Kun Seurahuoneen ja sitä ympäröivän puiston rakentamiseen varatut rahat kuluivat tonttia peittäneen kivilouhikon räjäyttämiseen ja tontin tasoittamiseen, rahat varsinaiseen rakennustyöhön ja puiston perustamiseen saatiin paloviinayhtiöltä. Suurin osa näiden yhtiöiden osakkeenomistajista olivatkin samoja henkilöitä. Viinanpolttoyhtiön rahoilla hankittiin myös Seurahuoneen viereinen tontti ja kunnostettiin sen rakennukset köyhäntalon ja köyhäinkoulun käyttöön.¹³

Vuonna 1827 köyhäinlaitoslautakunta halusi kaupungin uuden köyhäinhoitojärjestyksen mukaisesti lunastaa talon läheisyydestä ryytitarhaa ja perunanviljelyä varten sopivaa maata. Kaupunginvanhimmat ehdottivat Wägagrenin peltoa. Sinne johti köyhäntalosta vanha huonokuntoinen tie.¹⁴ Seuraavana vuonna kaupunginvanhimmat jopa suostuivat siihen, että epätasainen ja erittäin kivinen tie tasoitettiin kaupungin kustannuksella. Lisäksi luvattiin kaivaa alueelta oja johtamaan vedet rumpua myöten maantien alitse ja siitä edelleen kaupungin koillis-kulmalla virtaavaan ns. Maran laskuojaan.¹⁵ Kuukautta myöhemmin jätti kanneviskaali Eric Gustaf Roschier maistraatille kirjeen. Siinä hän esitti, että hänen hallussaan oleva itäisen maantien varressa sijaitseva peltoalue, jota nimitettiin Wägagrenin vainioksi, peittyi syksyisin ja keväisin pitkäksi aikaa veden alle. Vettä valui sinne eteläpuolella olevasta presidentti Rotkirchin puutarhasta samoin kuin pohjoispuolella olevalta niinikään Wägagrenin vainioksi nimitetyltä peltoalueelta, jonka

Kuva 2. Osa C. V. Gyldenin 1839 laatiman Vaasan kaupungin asemakaavakartan näköispainoksesta, jonka MMH:n karttapaino julkaisi 1984. Kuvan vasemmassa laidassa Itäisen Aitakadun itäpuolella sijaitsivat hovioikeus, laamanni Roschierin, köyhäntalon ja Seurahuoneen tontit sekä kolmen ensimmäitun tontin ja itäisen maantien välissä entisellä Wägagrenin vainiolla hovioikeudenpresidentin, laamanni Roschierin ja köyhäntalon puutarhat.

maistraatti oli luvannut edellisenä vuonna köyhäntalon ryytimaaksi. Hän pyysi alueen haltijan kustannuksella pidettäväksi katselmuksen suunnitteilla olevan laskuojan siirtämiseksi. Maistraatti määräsi katselmusmiehet.¹⁶ Katselmuksen seurauksena Roschierin palstalle rakennettiin kivistä tuettu lammikko, jonka kautta Wägagrenin vainion ryytimaiden vedet juoksutettiin maantien alitse Grundfjärdenin puolelle. Samoihin aikoihin Roschier teki maistraatin kanssa pysyvän vuokrasopimuksen myös Hovioikeudentorin pohjoisreunassa olevan tonttinsa ja ryytimaansa välisestä osasta Hovioikeudenmäkeä.¹⁷ 1830-luvun vaihteen jälkeen oli kaupungista itään johtavan maantien varressa näin ollen rinnakkain köyhäntalon sekä kanneviskaali, sittemmin laamanni Roschierin ja hovioikeudenpresidentti Rotkirchin ryytimaat eli puutarhat. Pienenä lisäyksenä mainittakoon, että Eric Gustaf Roschier kuului sekä paloviinayhtiön että Seurahuoneen perustajajäseniin.¹⁸

Hovioikeudenpresidentti Branderin “Valkea astrakan”

Rotkirchin jälkeen hovioikeudenpresidentin virassa toimineiden puutarhaharrastuksista tiedetään tuskin lainkaan. Vuosina 1841-1856 virkaa hoitanut Ernst Fredrik Brander näyttää kuitenkin olleen kiinnostunut hedelmänviljelystä. Hän toi Vaasaan omenalajikkeeseen “Valkoinen astrakan” todennäköisesti kotikaupungistaan Turusta. Puu istutettiin presidentin puutarhaan. Monella Vaasan porvarilla oli 1840-luvulla tonteillaan laajoja omenatarhoja. Niiden kerrotaan tuottaneen laadukasta hedelmää. Hedelmänviljelystä innostuneet harjoittivat myös omenapuiden jalostamista. Heihin kuului mm. 1800-luvun jälkipuoliskolla Wasabladetin ja kirjapainon omistanut Fredrik Wilhelm Unggren. Perusrungot kasvatettiin omissa puutarhoissa ja jalostettiin oksastamalla. Ymppäysoksia saatiin hovioikeudenpresidentin puutarhan astrakaan-puusta, joka näytti sopeutuneen hyvin Vaasan ilmastoon. Kun Vaasa paloi 1852, tuhoutuivat myös vaasalaisten omenatarhat, mutta hovioikeuden puutarha oli kaupungin ulkopuolella suojassa tulen tuhoilta ja astrakaan-puu säilyi hengissä. Unggren muutti muiden vaasalaisten tavoin 1862 Nikolainkaupunkiin. Hänen talonsa sijaitsi Kirkkopuistikon ja Hietasaarenkadun kulmassa osoitteessa Kirkkopuistikko 18. Unggrenin tontilla kasvoi 1890-luvulla kaikkiaan 34 hedelmäpuuta, pääasiassa omenapuita. Niistä useimmat puolestaan olivat Valkoista astrakaania. Ne tuottivat suotuisina kesinä suuria määriä isoja ja kauniita omenia. Jalostuksissaan Unggren käytti pääosin oksia siitä puusta, joka kasvoi tuolloin edelleen Vanhassa Vaasassa Hovioikeudenpuutarhassa.¹⁹

Puutarhojen vaiheita Vaasan palon jälkeen

Kun vuonna 1852 tapahtuneen Vaasan palon jälkeen tehtiin päätös siirtää kaupunki Klemetsön niemelle meren ääreen, seurasi hovioikeuskin upeasta toimitilastaan Nikolainkaupunkiin rakennettuun uuteen hovioikeudentaloon. Läänin kuvernöörin ehdotuksesta senaatti päätti marraskuussa 1862 Vanhassa Vaasassa olevan hovioikeuden talon muuttamisesta Mustasaaren seurakunnan kirkoksi. Seuraavan vuoden alkupuolella vei kahden miehen lähetystö senaatille mustasaarelaisien anomuksen saada haltuunsa eteläiseltä maantieltä eli Kauppiaankadulta itäiselle maantielle eli Postikadulle ulottuva alue, johon olisivat kuuluneet tulevan kirkon länsipuolelta Kustaantori, Hovioikeudenpuistikko ja sitä reunustaneet hovioikeudenneuvoksille aikoinaan varatut tontit sekä itäpuolelta Hovioikeudenpresidentin puutarha ja mäntyjä kasvava Hovioikeudenmäki. Näistä jälkimmäisiä suunniteltiin käytettäväksi kirkkotallien rakennuspaikkana ja mukavamman ajotien rakennusmaana idästä kirkkoon saapuvia seurakuntalaisia varten.²⁰ Mustasaarelaisien vaatimaa kuului osittain Vaasan kaupungin alkuperäiseen kaava-alueeseen, suurelta osin se oli hovioikeuden rakentamisen aikaista tai sitä vanhempaa lahjoitusmaata. Maistraatti ja Nikolainkaupungin porvaristo eivät olleet halukkaita luopumaan hovioikeuden tontin lisäksi muusta kuin korkeintaan Kustaantorista entisen hovioikeudentalon edustalla sekä välttämättömimmistä maakaistasta itäiseltä maantieltä rakennettavaa kirkkotietä varten ja niistäkin vain täyttä korvausta vastaan. Vaasan hovioikeudenpresidentti puolestaan vetosi 21.5.1821 annettuun keisarin käskykirjeeseen, jolla määrättiin puutarha-alueen ostamisesta ja kunnostamisesta julkisilla varoilla silloisen presidentin ja häntä seuraavien viranhaltijoiden käyttöön. Siinä tehtiin selväksi, ettei viranhaltija voinut luovuttaa puutarhaa sitä haluaville seuraajiensa vahingoksi eikä myöskään virasta luopumisen yhteydessä viedä sieltä käyttökelpoisia kukkasveja, pensaita, hedelmäpuita tai muita puiden vesoja uudelleen istutettaviksi. Senaatti esitti, että mustasaarelaiset tekisivät silloisen hovioikeudenpresidentin kanssa sopimuksen hankkia presidentinviranhaltijoiden käyttöön täysin vastaavanlainen ja presidentin hyväksymä maa-alue jostain muusta paikasta ja antaa oikeuden siir-

tää sieltä kaikki uudelleenistutettaviksi käyttökelpoiset kasvit. Mikäli tällainen paikka löytyisi, tuli kuvernöörin ilmoittaa siitä senaatille.²¹ Näin ei kuitenkaan tapahtunut ja puutarhan alue jäi edelleen hovioikeudenpresidenttien haltuun.

Uuteen Vaasaan eli Nikolainkaupunkiin muuton jälkeen vanhat lahjoitusmaatilukset joutuivat perintönä uuden kaupungin omistukseen. Lahjoitusmaiksi nimitettiin Hovioikeuden kaupunginosan lisäksi niitä kaupunkia ympäröiviä ruotsinvallan aikaisen tulliaidan ulkopuolella sijainneita maa-alueita, jotka kuningas oli kaupungin perustamisen jälkeen lahjoittanut Vaasalle kaupunkilaisten viljely- ja laidunmaiksi. Niitä ei asetusten mukaan saanut myydä tai jakaa perinnöksi. Palstoista jouduttiin maksamaan kaupungille ns. peltoveroa.²² Vuokra-ajan päätyttyä kaupunki siirsi palstan vuokraoikeuden tavallisesti julkisessa huutokaupassa korkeimman hinnan tarjonneelle. Palstan vanhan ja uuden haltijan välillä tehtiin haltijan vaihtumista osoittava kauppakirja. Palon jälkeen lahjoitusmaapalstat numeroitiin. Koko Wägagrenin vainion alueesta käytettiin aluksi numeroa 214.²³ Lokakuussa 1864 myi rehtori A. G. J. Hallstén lahjoitusmaapalstojen huutokaupassa köyhäinhuoltolautakunnan puolesta sen Wägagrenin pellolla sijainneen ryytimaan. Palsta vaihtoi sen jälkeen vuosikymmenien kuluessa lukuisia kertoja haltijaansa.²⁴ 1950-luvun vaihteessa alue oli August ja Einar Norrgårdin hallussa.²⁵ Ilmeisesti sitä on käytetty lähinnä laitumena.

Vuonna 1876 laadittiin ensimmäinen kaupungin tilusten vuokra- eli veroluettelo. Palstojen numerointi uusittiin. Luettelossa mainitaan myös Hovioikeudenpresidentin ja Roschierin puutarhat. Lahjoitusmaapalstan 262 eli Hovioikeudenpuutarhan sekä Hovioikeudenmäeltä siihen liittyneen metsäpalstan vuokraksi mainitaan 19 mk 62 p. Roschierin puutarhan palstanumero oli 268 ja sen haltijaksi on merkitty prokuristi Gustaf Roschier, laamanni Roschierin poika. Vuokra-alue muodostui vuokrakirjan mukaan tuolloin niitystä, ruutanalammikosta ja puutarhasta, joiden yhteispinta-ala oli vajaa hehtaari ja vuotuinen vuokra 16 markkaa.²⁶

Kiista Hovioikeudenpresidentin puutarhan omistuksesta

Edellä mainittuna vuonna kaupunki lähetti Keisarilliselle Vaasan hovioikeudelle puutarhan aluetta koskevan kunnallisverolipun nro 337, johon oli vielä lisätty köyhäinkassaan ja papistolle menevä osuus, yhteensä 22 mk 56 p.²⁷ Hovioikeudenpresidentti S. Ekbon lähetti kirjeen maistraatille, jossa hän ilmoitti, että kyseisen alueen Hänen Keisarillinen Majesteettinsa oli lahjoittanut vuonna 1821 ryytimaaksi Vaasan hovioikeudenpresidentin viran haltijoille ei hovioikeudelle. Näin ollen hänen henkilökohtaisesti tulisi suorittaa vaadittu maksu. Hän katsoi kuitenkin, että alue ei kuulunut kaupungille, vaan se oli ostettu julkisin varoin presidentinviran haltijoiden käyttöön.²⁸ Asian käsittely jatkui heinäkuussa. Tällöin Ekbon maistraatille lähettämässään kirjeessä esitti vedoten keisarilliseen kirjeeseen hovioikeudelle 21.3.1821 ja senaatin talousosaston kirjelmään Vaasan läänin kuvernöörille 27.4.1864, ettei maa ollut ainakaan vuoden 1821 jälkeen kuulunut kaupungille eikä siitä ollut tänä aikana vaadittu minkäänlaista veroa. Hän mainitsee myös, että hovioikeuden Vanhasta Vaasasta muuton jälkeen ryytimaan hallussapidosta oli ollut enemmän harmia kuin hyötyä, se oli hänelle lähes arvoton. Presidentti katsoi, ettei rahatoimikamarilla ollut oikeutta vaatia alueesta vuokraa, ja anoi sen kumoamista. Tähän maistraatti ei suostunut.²⁹ Vuoden 1895 vuokrakirjaan on veron suuruudeksi merkitty 20 mk 25 p. Huomautussarakkeessa on kuitenkin lyijykynämerkintä siitä, ettei veroa ole maksettu.³⁰ 1910-luvun ensimmäisen puoliskon aikana uusittiin jälleen lahjoitusmaiden palstoitus ja numerointi. Uusimmissa kaupungin lahjoitusmaakartoissa (Kuva 3.) ja vuokrakirjoissa käytetään Hovioikeudenpresidentin puutarhasta numeroa 247.³¹ Vuosien 1930-1950 vuokrakirjassa palsta oli edelleen merkitty varatuksi hovioikeudenpresidentin käyttöön. Vuokrasummaa ei tontin kohdalle ole kuitenkaan enää merkitty.³²

Helmikuun 9 päivänä 1945 lähetti Vaasan lääninkonttori hovioikeudenpresidentille tiedoksi jäljennöksen oikeusministeriön lääninhallitukselle 23.1.1945 lähettämästä oikeusministeri Urho Kekkosen allekirjoittamasta kirjeestä, jonka asiaksi mainitaan Vaasan hovioikeuden presidentin oikeus saada edelleen palkkaetuihinsa kuuluvana etuna viljellä erästä maa-aluetta Vanhassa Vaasassa. Vaasan Asevelihuolto - Vasa Vapenbrödravård ry. oli anonut oikeusministeriöltä kyseisen alueen luovuttamista asutustarkoituksiin rintamamiehiä varten. Vaasan hovioikeudelta saamansa selvityksen mukaan oikeusministeriö katsoi alueen valtion omaisuudeksi. Asiakirjoista kävi myös ilmi, ettei silloinen presidentti Bror Gräsbeck itse viljellyt puutarhaansa, vaan oli vuokrannut sen kolmannelle henkilölle ja kantoi siitä vuosittain vuokraa. Koska presidentti ei ollut joulukuussa 1942 voimaan tulleen uuden palkkauslain mukaisesti ilmoittanut haluansa säilyttää vanhat palkkaetunsa, hänellä ei enää ollut oikeutta kyseiseen luontaisetuun. Lääninhallituksen tuli ottaa alue hallintaansa toistaiseksi ja lähettää oikeusministeriölle siihen liittyvät asiakirjat ja vuokrakirjan.³³ Lääninhallituksen suorittamien selvitysten mukaan Presidentin puutarhaksi tai Presidentin ryytitarihaksi nimitettyä aluetta oli viljellyt asemamies (Väinö) Vuori. Hän oli maksanut siitä vuosittain vuokraa 600 mk. Selvityksien jälkeen oikeusministeriö antoi luvan vuokrata aluetta edelleen asemamies Vuorelle tai jollekin muulle henkilölle 1000 markan vuosivuokrasta.³⁴ Mistä lähtien presidentit olivat luontaisetuihinsa kuuluvaa puutarhaa

Kuva 3. Vaasan kaupungin lahjoitusmaakarttaan vuodelta 1915 on merkitty vuokrapalstojen uusi numerointi. Palstalle 248 on vielä tuolloin piirretty kivireunusteinen ruutanalampi laskuojineen. Kartta 3411 f, VKKA.

vuokranneet ulkopuolisille ja keitä nämä vuokraviljelijät Väinö Vuoren lisäksi mahdollisesti olivat olleet, ei ole vuokrakuittien puuttuessa saatu selville. Hovioikeudenpresidentti ilmoitti lääninhallitukselle huhtikuussa 1945 lähettämässään vastineessa, ettei hänen hallussaan ollut vuokrakirjaa tai muita puutarhaa koskevia asiapapereita.³⁵ Vuokrakuitteja tai vuokrakirjoja ei ole myöskään löytynyt Vaasan lääninhallituksen arkistosta. Saattaa olla, että puutarhan vuokraaminen ulkopuolisille sai alkunsa jo kohta hovioikeuden muutettua uuteen Vaasaan. Wasabladetissa oli 26.5.1866 puutarhuri A. Strömin ilmoitus, jossa hän kauppasi varhaisvihanneksia, mansikantaimia, viinimarjapensaita, perennojen juuria sekä 2-3-metrisiä balsamipoppelin taimia Hovioikeudenpuutarhassa Vanhassa Vaasassa. Vaikka puutarhuri Ström näyttää sittemmin muuttaneen uuteen kaupunkiin, jossa hän toimi raatihuoneen vahtimestarina, hänen taimien, juuresten, vihannesten ja kukkien myynti-ilmoituksiaan oli Wasabladetissa ainakin vuoteen 1871 asti.³⁶

Kiista kaupungin ja valtion välillä tämän noin yhden hehtaarin laajuisen maapalan omistusoikeudesta kytee edelleen pinnan alla. Se tulee esille aika ajoin, viimeksi, kun kaupunki 1990-luvulla rakensi viemärin entisen puutarha-alueen halki.³⁷ Itse asiassa Vaasan kaupunki, jonka omistamiin lahjoitusmaihin Presidentin puutarhakin kuuluu, ei koskaan ole myynyt alueen omistusoikeutta valtiolle, ainoastaan luovuttanut sen hovioikeudenpresidenttien käyttöön.³⁸ Kauppakirjat on tehty alueen edellisten vuokraajien kanssa. Vastaavanlaisilla lahjoitusmaista tehdyillä vanhoilla kauppakirjoilla, joita on runsaasti kaupungin keskusarkistossa³⁹, ei suinkaan ole saatu omistusoikeutta kyseisiin maa-alueisiin, ainoastaan hallintaoikeus toistaiseksi. Viljelyksistä niiden haltijat joutuivat yleensä maksamaan kaupungille vuosittaista peltoveroa. Presidentin puutarhasta ei tätä veroa kuitenkaan kannettu ennen hovioikeuden muuttoa uuteen kaupunkiin. Sen maksamisesta presidentit, kuten edellä nähtiin, kieltäytyivät Nikolainkaupunkiin siirtymisen jälkeenkin vedoten alueen olevan valtion omaisuutta.

Vaasan kaupungin lahjoitusmaiden vuokrakirjan mukaan kaupunki vuokrasi Presidentin puutarhan 1.10.1950 lähtien Karl Olof Holmille Sepänkylästä.⁴⁰ Pari vuotta myöhemmin kaupunki teki päätöksen lopettaa lahjoitusmaihin kuuluvien palstojen vuokraamisen kokonaan vuodesta 1953 lähtien lukuun ottamatta niitä palstoja, joille oli rakennettu ennen vuotta 1920.⁴¹ Tämän jälkeen Wägagrenin vainion puutarhojen alue lienee jätetty metsittymään.

Roschierin puutarhan loppuhistoria

Vuoden 1895 kaupungin lahjoitusmaiden vuokrakirjassa ei Roschierien palstan kohdalla puhuta enää mitään puutarhasta. Gustaf Herman Roschier oli kuollut tammikuussa 1882. Perikunta joutui vastentahtoisesti palauttamaan alueen kaupungille 1896 uudelleen vuokrattavaksi.⁴² Sitä piti hallussaan kymmenen vuotta kyytimiehen vaimo Anne Roos, jonka jälkeen puutarhuri L. Uggeldahl, Väinö Vuoren appi, vuokrasi alueen vuonna 1906 viljelläkseen siellä vihanneksia ja muita puutarhatuotteita. Hänen vuokra-aikansa päättyi syyskuun viimeisenä päivänä 1919. Uusitun palstajaon mukaan tuolloin Uggeldahlin hallussa olleen palstan numero oli 248.⁴³ Kirjallista tietoa siitä, ulottuiko hänen viljelmänsä myös Presidentinpuutarhan puolelle, kuten puutarhurin tyttärenpoika Yrjö Vuori muistelee, ei ole löytynyt.⁴⁴ Vuonna 1921 kaupunki teki vuokrasopimuksen Mustasaaren kansakoulun johtokunnan kanssa useasta palstasta Vanhassa Vaasassa. Tällöin se sai viljeltäväkseen myös Roschierin entisen puutarhan.⁴⁵ Parin viimeisen vuoden ajan ennen lahjoitusmaiden vuokrauksen päättymistä palstaa viljeli Verner Holm Sepänkylästä.⁴⁶

Miltä Wägagrenin vainio näyttää tänä päivänä?

Nykyisin Wägagrenin vainion alue on metsittynyt. 1900-luvun alkupuolella ruutanalammessa oli vielä ruutanoita.⁴⁷ Oleskellessaan Vanhassa Vaasassa vuosina 1927-31 Uno Widlund totesi osmankäämien (*Typha latifolia*) täyttäneen vesialtaan umpeen.⁴⁸ Nyt puistolammen paikalla on keinuva rahkakakku, joka on lähes täysin tukahduttanut osmankäämitkin. Lammen kivireunus on peittynyt kasvillisuuden ja turpeen alle. Runar Nieminen, joka löysi vuosia sitten lammen kivireunuksen rahkakerroksen alta, arveli edellisenkertaisen lähellä kulkevan ratapenkeren vahvistamisen tukkineen veden pääsyn alueelta.⁴⁹ Todennäköisesti Postikadun alittava rumpu on jo kauan ollut täysin tukossa. Tietöiden yhteydessä se on hautautunut maamassojen alle. Keväisin, esimerkiksi toukokuussa 2000, entinen puutarha-alue on ollut laajalti Postikadun reunaa myöten veden peitossa. Kelluvaa rahkakakua ympäröi kesäisin kosteustilanteesta riippuen kooltaan vaihteleva matala lammikko, jonka ympäristö on soistunut. Soistumisen pysäyttämiseksi tulisi tierumpu mitä pikimmin avata. Alueen puutarhamenneydestä ovat näihin aikoihin asti kertoneet kiviaitojen pätkät sekä erät sieltä täältä löytyvät vanhat kulttuurikasvit, kuten laaja mökinangervokasvusto (*Spiraea x rosalba*) haavikossa Postikadun puoleisella reunalla (Kuva 4.), muutamat 2000-luvun alussa tieviranomaisien kaadon kohteeksi joutuneet siperianhernepensaat (*Caragana arborescens*), ojanvarsien musta- ja punaherukkapensaat sekä alueen eteläreunassa vanhan maantien ojassa ainakin Mustasaaren seurakunnan vuonna 1999 tekemiin viemärikaivauksiin asti sinnitellyt villaheisi (*Wiburnum lantana*). Ruohovartisista koristekasveista saattaa kiviladelmien ja ojien reunamilla yhä tavata sini- ja valkokukkaisia lehtosinilatvoja (*Polemonium caeruleum*) sekä rusko- (*Lilium bulbiferum*) ja varjoliljoja (*L. martagon*).

Kuva 4. Hovioikeudenpresidentinpuutarhan mökinangervot (*Spiraea x rosalba*) kukassa heinäkuussa 2001. Kuva Eija Piispala.

Taustamateriaali

Lyhenteet

fol. = numeroitu aukeama vanhoissa pöytäkirjoissa
KA = Kansallisarkisto
KH = Kaupunginhallitus
MMH = Maanmittaushallitus
Mpk = Maistraatin pöytäkirja
RTK = Rahatoimikamari
STO = Senaatin talousosasto
VHO = Vaasan Hovioikeus
VKKA = Vaasan kaupungin keskusarkisto
VMA = Vaasan maakunta-arkisto

Viitteet

- 1 Hovioikeudenpresidentti C. F. Rotkirchin kirje keisarille 1.2.1819. Vaasan Hovioikeuden rakennuksien ja puiston asiakirjat 1785-1857. VMA. Hb 2.
- 2 VHO:n katselmuspöytäkirja 1833. VHO:n rakennuksien ja puiston asiakirjat 1785-1857. VMA. Hb 2.
- 3 Puutarhamaan hankintaan liittyviä asiapapereiden jäljennöksiä vuosilta 1821 ja 1822 mm. kauppakirjoista, maistraatin ja maaherran muistioista sekä intendentinviraston katselmusmuistioita ja kustannusarvioista jne. STO KD 86/136 1821; Kartta ostetusta alueesta on aktikarttakokoelmassa STO KD 86/136 1821, 2D 21/11. KA.
- 4 STO:n pk. liitteeseen kansliatoimikunnan esittelystä 15.12.1821. KA. Ca:32.
- 5 Intendentinkonttorin laatimat aitasuunnitelmat ja kustannusarvot Vaasan hovioikeudenpresidentin ryytimaan ympäröintiä varten. STO KD 86/136 BD 1821; Rak. H II 1 cb 8:9, I cb 8:8 ja I cb 7:2. KA.
- 6 Museovirastossa on näkymästä olemassa kaksi eri versiota, jotka on ilmeisesti piirretty eri aikana. Toisessa niistä, nähtävästi vanhemmassa, näkyy taustalla mm. radan varressa edelleenkin pystyssä oleva lainajyvämäkasiini, toisaalta siitä puuttuvat hovioikeuden piha-aidan takaiset lehmukset, joita Mustasaaren seurakunta kaatoi kesällä 1999 laajentaakseen paikoitusalueutta uuden seurakuntakeskuksensa tarpeisiin.
- 7 Lehtikanto 1976:134.
- 8 VHO:n katselmuspöytäkirja 1833. VHO:n rakennuksien ja puiston asiakirjat 1785-1857. VMA. Hb 2.
- 9 Plan af Wasa stad utgifven 1839 af C. W. Gylden. Näköispainos Maanmittaushallituksen karttapaino 1984. Alkuperäkartta on maanmittaushallituksen kartografisen osaston historiallisessa arkistossa.
- 10 E. Lohrmannin materiaali- ja kustannusarvio presidentin käytössä olevan puutarhan aidan uusimiseksi 19.2.1842; Keisarillinen päätös aidan uusimisesta 26.4.1842; Hovioikeuden katselmuspöytäkirja 1844. Vaasan hovioikeuden rakennuksien ja puiston asiakirjat 1785-1857. VMA. Hb 2.
- 11 Kartta STO KD 86/136 1821, 2D 21/11. KA.
- 12 Lassél 1911:8; Petander 1981:204.
- 13 Petander 1981:190-193; Mpkt: 26. 4. 1819 § 2. VMA. Caa 5; 4. 9.1820 § 17 fol. 145. VMA. Caa 6; 4. 12.1820, § 9 fol. 215. VMA. Caa 6; 30. 7. 1821 § 15 fol.113.VMA. Caa 7.
- 14 Mpk. 7.4.1827 § 3 fol. 38. VMA. Caa 13.
- 15 Mpk. 5.5.1828 §102 fol. 52. VMA. Caa 14.
- 16 Mpk. 2.6.1928 §139 fol. 63. VMA. Caa 14.
- 17 Mpk.14.6.1828 §165 fol. 73. VMA. Caa 14.
- 18 Mäkelä 1985:331; Petander 1981:193; Mpk. 4. 9.1820, § 4. VMA Caa 6; Eino Rosten: Vaasan kaupungin asukasluettelo 1600-1862. VMA.
- 19 Lundén 1935:72-83.

- 20 Suomen keisarillisen senaatin talousosaston kirjeen Vaasan hovioikeuden presidentille 30.4.1863 Nro 795 ja Mustasaarelaisten anomuksen jäljennökset. VHO, perinnehuone.
- 21 Suomen keisarillisen senaatin talousosaston kirje Vaasan läänin kuvernöörille 27.4.1864 N:o 456. Lääninkanslian kirjeet Eaa 134 VMA; "Frågan om hofrättsallén i gamla Wasa". Wasabladet 2.7.1864; Prosessiin liittyvät lausunnot ym. asiakirjat. HO:n vetoakti 76/1868 Ecd 670. VMA.
- 22 Aspelin, H. Em.1882:27-47; Luukko 1971:342.
- 23 Karta öfver Nikolaistads donationsjord år 1895 af Walter H. Juvelius. Kartat A/3400. VKKA.
- 24 Tilusasiakirjoja 1822-1864. RTK. Hb 11 ja 1865-1883. RTK. Hb 12 VKKA. Tämän jälkeen palsta on vaihtanut vuokraajaa lukemattomia kertoja. Siitä on käytetty asiakirjoissa milloin nimitystä Brändö äng tai Lill-Kolpe äng, milloin palstanumeroita 214, 269 tai 249.
- 25 KH. Lahjoitusmaapalstojen vuokraajien aakkoshakemisto 1950-53. VKKA.
- 26 Beskrifning och Klassifigeringslängd öfver f.d. Wasa Stads egor upprättad 1876. RTK Bb:7. VKKA; Rosten: Käsinkirjoitettu kortisto. Vaasan kaupungin asukkaista 1600-1862. VMA.
- 27 VHO, perinnehuone. (Perinnehuoneessa on erillinen kansio, johon on kerätty mm. Presidentinpuutarhaa koskevia asiapapereita ja niiden jäljennöksiä)
- 28 Mpk. 28.5.1877 § 107. VMA Caa 57; Ote kyseisestä pöytäkirjasta VHO, perinnehuone.
- 29 Mpk. 9.7.1877 § 150. VMA Caa 57; Ote edellä mainitusta pöytäkirjasta VHO, perinnehuone.
- 30 Häfde och beskattnings jordebok öfver f.d. Wasa stads egor. Bandet I. RTK. Bb:9. fol.116. VKKA.
- 31 Karta öfver Nikolaistads donationsjord. Parselleringsförslaget upprättad år 1915 af C. M. von Essen. Kartat A/3411 f. VKKA.
- 32 KH. Kaupungin lahjoitusmaat. Vuokrakirja 1930-1950 fol. 55, VKKA.
- 33 VHO, perinnehuone; Oikeusministeriön akti A. D. 408/90 1944. KA.; VHO:n Veto-akti 76/1868 Ecd 670. VMA.
- 34 Lääninkamreerin kirje- ja päätöskonseptit 1945 nro B 1118, nro B 1250 ja nro B 1504. VMA.; Oikeusministeriön kirje 30.5.1945 nro 5976.12633 B 93/45. VMA.
- 35 Vaasan hovioikeuden presidentin kirje lääninhallitukselle 10. 4.1945. Valtioneuvoston arkisto 1916 B-93.45. KA.
- 36 Wasabladet 26.5.1866. Ilmoituksia vuosittain mm. Wbl 11.8.1966; Wbl. 4.6.1870; Wbl 26.8.1871.
- 37 Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintala, puhelinkeskustelu 29.5.2000.
- 38 Oikeusministeriön akti A. D. 408/90 1944 sisältää erilaisia asian käsittelyyn liittyviä asiakirjoja ja niiden jäljennöksiä, mm. Vaasan Asevelihuolto ry:n kirje valtioneuvostolle 20.6.1944, jossa väitetään, että kaupungin porvariston lausunnossaan vuodelta 1863 nimenomaan todetaan, ettei puutarha kuulu Vaasan kaupungin alueisiin. Todellisuudessa lausunnossa todetaan vain hovioikeudenpresidentin oikeus käyttää sitä palkkaetu- naan. KA; VHO:n Veto-akti 76/1868 Ecd 670. VMA.
- 39 RTK.Tilusasiakirjoja Hb 11-13. VKKA.
- 40 KH. Lahjoitusmaapalstojen vuokraajien aakkoshakemisto 1.10.1948-1953 ja 1950-1953. VKKA.
- 41 KH:n pk. 9.4.1952 § 568. VKKA. Caa 45.
- 42 Häfde och beskattnings jordebok öfver f.d. Wasa stads egor. Bandet I. RTK. Bb:9, fol.117. VKKA.
- 43 Företeckning öfver utarrenderade egor Bb:1; Arrendebok Bb:2; Arrendebok III. RTK. Bb:4 VKKA.
- 44 Yrjö Vuori puhelinhaastattelu 18.5.2000.
- 45 KH. Lahjoitusmaapalstojen vuokrasopimukset 1909-1964. KH. Hba. VKKA.; Vuokrasopimus 15. Lahjoitusmaapalstojen vuokrasopimukset ilman numeroa ja 1-400. KH. Hba. VKKA.
- 46 KH. Lahjoitusmaapalstojen vuokraajien aakkoshakemisto 1.10. 1948-1953 ja 1950-1953. VKKA.
- 47 L(assél)1911:8.
- 48 Widlund 1944:173.
- 49 Runar Nieminen suull. 12.8.1992.

Lähteet

Asiakirjat, kuvat ja kartat

Kansallisarkisto, Helsinki

Vaasan maakunta-arkisto, Vaasa

Vaasan Hovioikeus, perinnehuone, Vaasa

Vaasan kaupungin keskusarkisto, Vaasa

Maanmittaushallituksen kartografisen osaston historiallinen arkisto, Helsinki

Museovirasto, Historiallisen osaston kuva-arkisto, Helsinki

Eija Piispala

Suulliset lähteet

Runar Nieminen, haastattelu 12.8.1992.

Yrjö Vuori, haastattelu 18.5.2000.

Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintala, puhelinkeskustelu 29.5.2000.

Painamattomat lähteet

Rostén, Eino: Vaasan kaupungin asukasluettelo 1600-1862. Käsini kirjoitettu kortisto. VMA.

Painetut lähteet

Aspelin, H. Em. 1882: *Lehtiä Vaasan kaupungin historiasta*. (Väitöskirja). Helsinki.

Aspelin, H. Em. 1892: *Wasa stads historia*. Nikolaistad.

L(assé), A.1911: *Vasaminnen och tidsbilder*. Vasa.

Lehtikanto, Mirjam, 1976: *Vaasan hovioikeuden toimitilat*. Teoksessa Vaasan Hovioikeus 1776-1976. Toim. Erkki Rintala. Vaasa.

Lundén, Ossian, 1935: *En fruktodlingens pionjär i Österbotten*. Frukträdgården III. Uppsatser utgivna av Nylands Fruktdlarförening. Helsingfors.

Luukko, Armas, 1971: *Vaasan historia I*. Vaasa.

Petander, C-B. 1981: *Krogar och Krögare i Gamla Vasa*. Österbotten, Årsbok 1980. Svensk-Österbottniska samfundet. Vasa.

Wasabladet 1864.

Widlund, Uno 1944: *Några anmärkningsvärda växter i Gamla Vasa och dess närmaste omgivningar*. Arkiv för svenska Österbotten. Band IV.

2

Vaasan hovioikeudenpuiston vaiheita

Setterberg sijoitti valtion virastotalon englantilaiseen luonnonpuistoon

Läänin- ja kaupunginarkkitehti Carl Axel Setterberg suunnitteli hovioikeuden rakennuksen eli valtion virastojen talon uuteen Vaasaan, Nikolainkaupunkiin, vuonna 1855. Siihen oli sijoitettu hovioikeuden ja lääninhallituksen lisäksi läänin maanmittauskonttori ja Suomen Pankin vaihtokonttori. Uusgotiikkaa edustava hovioikeuden talo valmistui 1862. Tuonhetkisen kaupunkien yleisen rakennusjärjestyksen mukaan julkiset rakennukset tuli paloturvallisuuden vuoksi rakentaa erilleen asutokortteleista vapaasti seisovina ns. istutetuille aukioille.¹ Vaasan hovioikeuden talo sijoitettiin Rantapuistossa Hovioikeudenpuistikon länsipäässä sijaitsevalle kukkulalle, joka viettää jyrkästi kohden meren rantaa. Tämän vuoksi talon länsiseinustalle rakennettiin 15 metriä leveä ja 84 m pitkä kivireunusteinen terassi, joka valmistui työselitysten mukaan 1857.² Sen luoteiskulmalla sijaitsi virastotalon ulkorakennus.

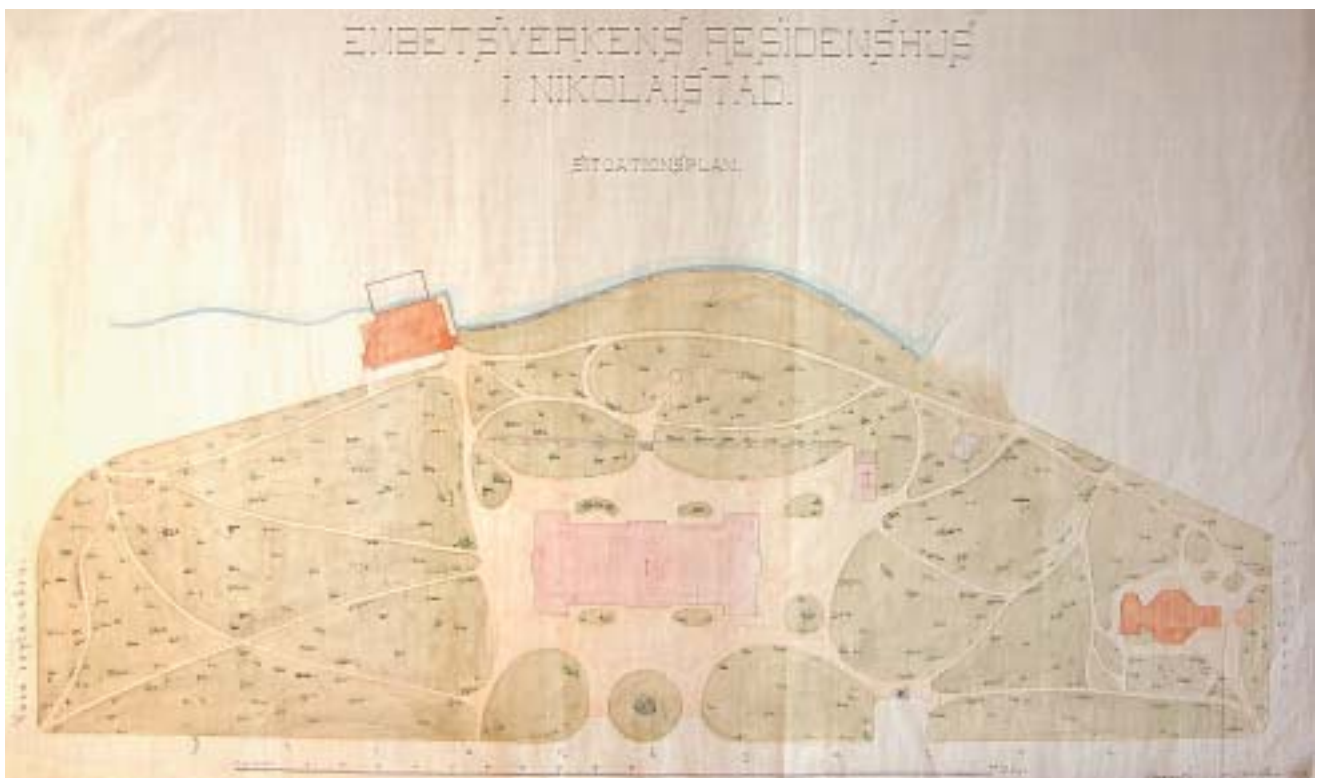
Setterberg erotti laatimassaan Nikolainkaupungin kaavassa varsinaisen kaava-alueen meren rannasta englantilaista luonnontyyliä edustavalla Rantapuistolla. Rantapuistovalintaansa hän puolusteli mm. sillä, että se suojeli kaupunkia merituulilta ja se olisi myös esteettisempi ja halvempi ratkaisu kuin esim. tavanomainen rantakatu.³ Alkuperäisen, sittemmin kadonneen, Hovioikeudenpuiston eli tuolloisen Residenssipuiston puistosuunnitelman Setterberg laati senkin jo vuonna 1855. Sen mukaan arkkitehti A.W. Stenfors mittasi ja piirsi 1892 puistosta asemapiirroksen.⁴ (Kuva 1) Rantakadulta pääovelle johtava tie oli jaettu ajoväyliin pyöreällä kukkaryhmän koristamalla nurmikolla. Myös sen molemmin puolin oli pyöreäpiirteiset nurmikaistat. Rakennusta ympäröivät hiekoitettu kenttä ja talon seinustojen symmetriset kukkaistutukset. Marraskuussa 1862 Setterberg kirjeessään läänin kuvernöörille ilmoitti, että talon lähin ympäristö on tasoitettu sekä ajo- ja jalankulkutiet peitetty soralla. Nurmikot ja kukkaistutukset tuli kunnostaa ja kylvää seuraavana keväänä ja ympäröidä matalalla aitauksella. Sinne tänne tulisi istuttaa matalia pensaita ja korvata puiston vanhat ränsistyneet *kuuset* nuorilla lehtipuilla.⁵ Ympäröivän puiston tasoitustyöt näyttäisivät alkaneen pari vuotta myöhemmin. Tuolloin Nikolainkaupungin rakennuskomitea suostui Setterbergin pyyntöön saada käyttää kaupungin yleisiä työvälineitä ryhdyttäessä residenssin viereisessä puistossa tasoitustöihin.⁶

Stenforsin mittakarttaan on merkitty vapaasti kaarteleva käytäväverkosto sekä rantaan vuonna 1869 vankityövoimin rannan syöpymistä estämään rakennettu, vedenkorkeuden vaihteluilta ja lounaismyrskyjen raivolta suojaava kivimuuri.⁷ Karttaan on niin ikään merkitty Hovioikeuden lounaispuolelle varsinaisen puiston edustalla levittäytyvälle rantakaistaleelle rakennettu kylpyläosakeyhtiön omistama kylpylärakennus. Se oli pystytetty Setterbergin suunnitteleman, herroille rakennetun uimahuoneen laajenuksena 1870-luvun puolivälissä. Tie sinne kulki puiston eteläosan halki.⁸ Läntisen terassin alapuolella oli pyöreä huvimaja ja rakennuksen koillispuolella lähellä Rantakatua kaivo. Puiston pohjoisosassa sijaitsi Setterbergin piirtämä puutarhapaviljonki musiikkilavoineen.

Kondiittori Sebastian Coray oli saanut maistraatilta luvan rakentaa arkkitehti Setterbergin piirustusten mukaan pystytettävän ravintolapaviljongin Hovioikeudenpuiston pohjoisosaan vuonna 1868. Vuokrana hänen tuli suorittaa vuosittain 100 mk:n summa lääninkonttoriin puiston kaunistamista varten.⁹ Jo vuonna 1871 Coray teki konkurssin. Paviljonki siirtyi pari vuotta myöhemmin tehdyllä kaupakirjalla kellarimestari Fredrik Ernstin omistukseen.¹⁰ Näyttäisi siltä, että Ernst hoiti ravintolaa jo ennen Corayn vararikkoa. Ernst huolehti puiston välttämättömään kunnossapitoon käytettäväksi määrätyn vuokrasumman lisäksi omalla kustannuksellaan paviljongin lähiympäristön istutuksista ja hoidosta.

Puistosuunnitelmien toteuttamiseen ei löytynyt riittävästi rahaa

Huolimatta Hovioikeudenpuistoon vuosikymmenien mittaan tehdyistä useista puistosuunnitelmista, niiden toteuttaminen ei onnistunut. Kysymys oli rahasta. Vuosikymmeniä käytiin kissanhännänvetoa valtion ja kaupungin välillä siitä, kumman velvollisuus oli huolehtia puiston kunnostamisesta ja hoidosta sekä mistä otettiin siihen tarvittavat varat. Mm. syksyllä 1881 maistraatti otti yhteyttä kuvernööriin ja ilmoitti, että residenssitaloa ympäröivä puisto tulisi puhdistaa lehdistä ja muista roskista sekä puistoon rajautuvat Hietasaarenkadun, Rantakadun ja Vaasanpuistikon osat tulisi täyttää kaupungin rakennusjärjestyksessä säädettyyn korkeuteen. Läänin rakennusvirastossa arkkitehti Th. Granstedt oli laatinut kustannusarvion puiston kunnostamista varten jo vuonna 1876. Hänen laskelmiensa mukaan rahaa olisi tarvittu 2967 markkaa 50 penniä. Kuvernööri pyysi senaatin siviiliasianvirastolta lupaa kustannusarvion mukaisten töiden suorittamiseen.

Kuva 1. Arkkitehti A. W. Stenforsin kaupunginarkkitehti Carl Axel Setterbergin 1855 laatiman alkuperäisen Nikolainkaupungin virastotalon suunnitelman mukaan 1892 mittaama ja piirtämä asemapiirros Hovioikeuden puistosta. - VLHA, VMA.

Samalla hän ilmoitti, että kylpyläyhtiö oli luvannut huolehtia siitä residenssin eteläpuolella olevasta osasta puistoa, jonka läpi tie kylpylään kulkee. Ravintoloitsija Ernst puolestaan oli halukas maksamaan vuosittain puiston ja siihen liittyvien katuosien kunnossapidosta 300 mk sekä huolellisesti hoitamaan paviljongin ympäristöä ja siihen rajautuvia jalkakäytäviä ja katuja. Vuoden 1881 lopulla kuvernööri ilmoitti kirjeessään Senaatin siviiliasianvirastolle, ettei kylpyläosakeyhtiöltä oltu saatu vielä markkaakaan. Vasta vuoden 1896 alusta lähtien yhtiö sitoutui maksamaan vuosivuokrana 300 mk. Ernst sen sijaan oli jo maaliskuussa 1882 suostunut korottamaan oman vuokrasummansa 500 markkaan sekä tämän lisäksi huolehtimaan paviljongin ympäristöstä, mm. pitämään siistinä puiston läpi virtaavan laskuojan ja käytävät, hiekoittamaan viimeainitut joka kesä sekä huolehtimaan puiden, pensaiden, kukkapenkkiä, nurmikoiden, aitojen ja porttien kunnosta.¹¹

Mihin puiston kunnossapitoon osoitettuja vuokratarkoituksia käytettiin vuosina 1882-1904?

Kunnossapito

Ravintolapaviljongilta ja myöhemmin myös kylpyläosakeyhtiöltä saaduilla vuokratarkoituksilla pystyttiin huolehtimaan lähinnä puistossa olevista käytävistä, residenssirakennusta ympäröivistä nurmikoista ja kukkaistutuksista sekä alueen puhtaanapidosta. Vuonna 1882 saatiin puiston kunnostamiseen vuokratarkoituksena lisäksi 2900 mk julkisia varoja, ilmeisesti arkkitehti Th. Granstedtin jo 1876 anoma summa. Vuosittain hankittiin hoitotöihin lisävaroja myymällä puistonurmikoilta niitetty heinä rehua tarvitseville, tuohon aikaanhan oli herrasväelläkin kaupunkitaloisuuden omat tallit ja navetat. Vaasan maakunta-arkistossa on kansio, joka sisältää mm. kuitteja ja kirjanpitoa vuokratarkoituksilla maksetuista laskuista.¹² Laskuissa esiintulleita menoja olivat mm. puiston puhtaanapito, puistokäytävien hiekoitus ja hiekan hankinta sekä nurmikoiden lannoitus ja kalkitus. Nurmien kylvöön hankittiin timotein- ja valkoapilan siementä. Kaupungin rakennusjärjestyksen mukaisesti puistot ja istutukset tuli 1900-luvun alkuun asti ympäröidä matalilla rima-aidoilla. (Kuva 2) Ne vaativat jatkuvaa kunnossapitoa. Istutusten ympäröinnistä puuaidoilla päätettiin luopua valtuuston joulukuussa 1901 tekemällä päätöksellä. Rahaa tarvittiin myös useana vuonna tehtyihin puistonpenkkihankintoihin. Niitä tilattiin mm. lääninvankilasta. A. K. Olanderilta vuonna 1882 ostetut neljä penkkiä oli maalattu vihreiksi.

Puistoon hankittuja kasveja

Vuonna 1887 Vaasan ensimmäinen kaupunginpuutarhuri Johan Sundin piirsi ja mittasi kaksi uutta puistokäytävää. Toinen niistä liitti residenssitalon eteläportaatta puiston kaakkoisosassa sijaitsevaan, nähtävästi rannan kylpylälaitokseen johtavaan puistokäytävään, toinen puolestaan yhdisti rakennuksen länsipuolen terassin portaatta "Temppeliin" eli huvimajaan. Laskuissa siitä käytettiin myös nimeä "Kappeli". Sundinin laatima kustannusarvio käytävien rakentamista varten on vuodelta 1891. Jo viisi vuotta aikaisemmin hän oli istuttanut "Temppelin" ympärille 20 villiviinin tainta. Huvimajan rakennusvuotta ei tiedetä.

1890-luvun loppupuolella istutuksia Hovioikeudenpuistoon teki puutarha-arkkitehti Ossian Lundén. Hän oli perustanut 1893 Vaasaan siemen- ja kukkakaupan sekä kaupapuutarhan Kustaalaan ja sen yhteyteen vuonna 1900 toimintansa aloit-

taneen kaksikielisen alemman asteen puutarhakoulun. Lundénia käytettiin asian-
tuntijana mm. kaupungin ja seurakunnan puistoja koskevissa asioissa.¹³ Maakunta-
arkistossa säilyneiden laskujen joukossa on päiväämätön ja allekirjoittamaton kus-
tannusarvio ”Kappelin” uudelleenjärjestämiseksi sekä Lundénin nähtävästi siihen
liittyvä lasku toukokuulta 1896. Tuolloin hankittiin puistoon multaa ja lantaa nurmi-
koita varten sekä hiekkaa käytäville. Lisäksi Lundén oli toimittanut *orapihlajia* aidak-
si huvimajan ympärille ja suurempia pensaita pensasryhmiin. Laskussa mainitaan
mm seuraavat pensaslajit: *unkarinsyreeni, kotipihlaja, idänkanukka, hopeapensas, puna-
lehtiruusu, japaninangervo, koiranheisi ja lumiangervo*, joita kutakin oli hankittu kaksi
kappaletta. Lisäksi mainitaan 25+ 50 tuntemattomaksi jäävää kasvia, jotka lienevät
kukkapenkin ruohovartisia lajeja. Seuraavana vuonna lääninkonttorin Lundénille
maksamia taimia olivat punalehtinen *happomarjapensas, aitaorapihlaja, hopeapensas, val-
kokukkainen rusokuusama, tunnistamaton jasmikelaji, japaninangervo, kurturuusu ja
tertuselja*. Edellä mainittuja pensaita oli istutettu kaksi pensasta kutakin. Luetteloon
kuului myös kaksi *siperianpihtaa*. Seuraavia taimia oli hankittu vain yksittäiskappa-
leina: *pensashanhikki, joku heislaji, unkarinsyreeni, näsiä, persiansyreeni, joku kanukkala-
jike ja lännenheisiangervo*. Ainakin vuosina 1896-1901 Lundén istutti pensaiden lisäksi
ns. kesäkukista residenssitalon edustalle ajotien jakavalle pyöreälle nurmikolle ison
lehtikasvir ryhmän. Tuohon aikaan oli muodikasta rakentaa puistoihin ja puutarhoi-
hin mannermaisen puutarhatyylin mukaisia kuvioistutuksia. Residenssitalon edus-
tan kukkaryhmään Lundén käytti vuosittain toistasataa isoa ja satakunta pienem-
pää lehtikasvia sekä 200-300 matalaa reunuskasvia. Reunakasvina mainitaan *hope-
avillakko*. Vuonna 1903 Lundén teki konkurssin ja muutti Etelä-Suomeen.¹⁴ Edellä lue-
teltujen lajien lisäksi on kasvimuseoista löytynyt näytteet parista aikaisemmin mai-
nitsemattomasta puuvartisesta lajista, jotka on kerätty Hovioikeudenpuistosta en-
nen 1930-luvulla tehtyä puiston kunnostusta: *mustaselja* (OA 1924) sekä *ruotsinpihla-
ja* (H 1881 ja OA 1928).¹⁵

Kuva 2. Hjalmar Sjömanin 1887 ottama kuva Hovioikeuden edustalta. Puistikoiden ja puistojen istu-
tukset ympäröitiin 1800-luvun jälkipuoliskolla matalilla kaksi- tai kolmiorsisilla aidoilla, jotka poistet-
tiin valtuuston päätöksellä 1902. Talon edustalla pyöreän nurmikoon keskellä kasvoi kuvan ottoaikana
pensaiden ympäröimä matalahko lehtipuu - Kuva PM.

Maastotöitä

Suurempiin töihin saatettiin saada rahaa hovioikeuden rakennuksen kunnostusmäärärahoista. Kun Vaskiluodon ratapenkerettä rakennettiin 1890-luvulla, kävi tarpeelliseksi jatkaa rannassa ollutta kivipengertä pohjoispäästään Vaskiluodon siltapenkereeseen asti. Lääninarkkitehti K.V. Reinius anoi 1895 määrärahaa sen rakentamista ja vanhan rantalaiturin taakse tarvittavan täytemaan hankkimista varten. Rannalla seisovasta vedestä ja mätänevästä kasviaineksesta levisi kesäisin ympäristöön epämiellyttävä lemu. Rahaa täyttämistyön loppuunsaattamiseen jouduttiin anomaan vielä vuoden 1898 kustannusarviossa.¹⁶ Vuosille 1902 ja 1903 myönnettiin julkista rahaa Hovioikeudenpuiston pohjoisosan ja rautatiealueen väliin rakennettavaa kivireunusteista terassia ja kiviportaita varten.¹⁷

Kiistelyä Residenssipuiston omistuksesta ja hoitovastuusta

Kesällä 1891 kuvernööri tiedusteli maistraatilta, miten laaja osa kaupungin omistamaa ns. Hovioikeudenpuistoa oli rajattu valtion haltuun sekä millä ehdolla kaupunki oli luovuttanut valtiolle oikeuden kyseiseen alueeseen. Kaupunginvaltuusto ilmoitti vastauksessaan kaupungille vahvistetusta asemakaavasta käyvän ilmi, että silloisen residenssitalon puisto ja alue on määrätty julkisen rakennuksen paikaksi ja että kysymyksessä oleva Hietasaarenkadun ja Vaasanpuistikon välinen puisto ensi kädessä tuli pitää kunnossa keisarillisen Vaasan hovioikeuden käytettävissä olevin varoin sekä ravintolapaviljongin maksaman vuokran turvin. Hovioikeus puolestaan ilmoitti, ettei se voi jatkossa käyttää kuvernöörille residenssitalon hoitoa varten myönnettyjä varoja puistoalueen kunnossapitoon. Valtuusto päätti ehdottaa, että puiston hoito jätettäisiin kaupungille ehdolla, että se saisi oikeuden vapaasti käyttää sille myönnettyt määrärahat. Valtion tulisi kuitenkin jatkuvasti huolehtia residenssitaloon johtavasta ajotiestä, rakennusta ympäröivästä aukiosta ja rannanpuoleisesta terassista.¹⁸

1900-luvun alussa kuvernööri ehdotti, että Residenssipuisto tulisi kaupungin viranomaisten toimesta siirtää vuonna 1902 kaupunginpuutarhurin avuksi ja valvojaksi perustetun puutarhalautakunnan haltuun.¹⁹ Siinä tapauksessa voitaisiin odottaa noin 3000 markan summan säästyvän puiston kunnostukseen, jonka lisäksi kaupunki saisi yhteensä 800 markkaa vuosittain kylpyläosakeyhtiön ja ravintolan vuokrina. Sekä kuvernööri että lautakunta olivat yhtä mieltä siitä, että residenssipuisto on keskeisin ja parhaiten sijaitseva kaupungin rantaistutuksista ja se tulisi ensi tilassa panna paikkakunnan ja paikan arvoiseen kuntoon.²⁰ Pari vuotta myöhemmin senaatin siviiliasiainvirasto antoi kuvernöörille suostumuksensa puiston siirtämiseen kaupungin kunnossapidettäväksi. Sen sijaan se epäanomuksen käyttää 3000 mk julkisia varoja puiston kunnostamiseen. Tarkoitukseen annettavia ylimäärärahoja oli jäljellä enää 649 mk 97 p. Puutarhalautakunta puolestaan katsoi, ettei summa kata puiston saattamista ajanmukaiseen kuntoon, siihen tarvittaisiin 6000 mk. Samoin 800 mk puiston vuosittaisiin hoitokuluihin oli riittämätön. Puutarhalautakunta esittikin, että kaupunki luopuisi kokonaan residenssipuiston hoidosta. Tammikuussa 1905 kaupunki kuitenkin suostui hyväksymän kompromissin. Sen tuli saada haltuunsa vähintään ylijäämärahojen jäljellä oleva osa. Kylpylän vuokra tuli kohottaa 500 markkaan ja Ernstin paviljongin 1000 markkaan vuodessa. Samalla kellarimestari Ernst tuli vapauttaa paviljonkia ympäröivän puistonosan ylläpidosta, se siirtyisi kaupungin hoidettavaksi.²¹

Yllättäviä episodeja Hovioikeudenpuiston historiassa

Kiista Maanmittauskonttorin uudisrakennuksen sijoittamisesta Hovioikeudenpuistoon

Huhtikuussa 1909 löi vaasalaiset ällikällä valtiiovallan uusi tulkinta Rantapuiston omistussuhteista. Sen mukaan suoritetuissa tutkimuksissa, jotka koskivat valtion kaupungissa olevia tontteja, oli saatu tietää, että valtio omistaa ei ainoastaan ns. Hovioikeudenpuistoa, vaan koko sen ranta-alueen, joka rajoittuu Hietasaaren-, Ranta- ja Rauhankatuihin. Sen tähden niin Vaasanpuistikon jatke Rantakadun länsipuolella kuin aukio Kalalaiturin yläpuolella ja ns. Wolffin laituri sijaitsisivat valtiolle kuuluvalla maalla. Kesän jälkipuoliskolla selvisi syy valtion aluevaatimuksille. Kuvernööri oli kirjeessään senaatin siviiliasianvirastolle valittanut jo kesäkuussa 1904 hovioikeudentalon tilanahtaudesta ja virastotalon lisärakennusten tarpeesta. Helsingissä oli tehty päätös rakentaa Hovioikeudenpuiston eteläosaan erillinen kaksikerroksinen talo läänin maanmittauskonttoria ja sen arkistoa varten.

Vaasalaiset eivät käsittäneet, että valtio voisi vakain mielin riistää heiltä sen arvokkaan kokonaisuuden, jonka puisto ja hovioikeuden rakennus yhdessä muodostivat. Mahdollisina vaihtoehtoisina sijoituspaikkoina esitettiin, mikäli rakennus tuli sijoittaa vapaaseen ympäristöön, kalahallin yläpuolella olevaa osaa Rantapuistosta tai Marianpuistoa vastapäätä kuvernöörin residenssiä. Nikolainkaupungin valtuuston kirjeessä Suomen keisarilliselle senaatille katsottiin, että hovioikeus puistoinen muodosti kokonaisuuden, johon kyseinen yliarkkitehti Jac. Ahrenbergin klassismin hengessä suunnittelema rakennus ei sopinut. Se ehdotti, että rakennuspaikaksi valittaisiin Rantakadun länsipuolella Vaasanpuistikon ja Rauhankadun välissä sijaitseva raivaamaton puistoalue. Myös kuvernööri ja lääninarkkitehti vetosivat siihen, että suunniteltu rakennus edustaa eri tyyliä kuin residenssirakennus. Kuvernöörin mielestä alkuperäisen suunnitelman toteuttaminen johtaisi puiston korkeiden puiden muodostaman metsäisen kukkulan ja koko Rantapuiston hienoimman koristeen, Hovioikeudenpuiston, puuston hakkuuseen.²² Jac. Ahrenbergin suunnittelema maanmittauskonttorin talo rakennettiin Rantakadun länsireunaan Kalarannan kohdalle vuonna 1912.²³

Hovioikeudenpuisto kaupunkilaisten vihannes- ja perunamaana

Suomen itsenäistymiseen johtaneina epävakaina aikoina koko maassa vallitsi suuri elintarvikepula. Toukokuussa 1917 kaupunginvaltuusto ilmoitti rahatoimikamarille, että se oli päättänyt luovuttaa alkavana kesänä kaupungin puistot ja muut tarkoitukseen soveliaat avoimet paikat, kuten kaupungin omistamat palokadut perunan ja muiden ruokakasvien viljelyyn. Pieniä palstoja oli mm. Hietalahden urheilukentällä ja Klemetsön ratapihalla sekä laajoja perunamaita esim. Klemetilässä ja venäläisellä kirkkotorilla eli Aleksanterintorilla. Myös kaupungin arvokkaimmista puistosta, Hovioikeudenpuistosta, jota vielä tuohonkaan mennessä ei ollut Residenssitalon ja Rantapaviljongin lähiympäristöjä lukuun ottamatta kunnostettu, jouduttiin luovuttamaan maata kaupunkilaisten viljelypalstoiksi. Sinne sijoitettiin yhteensä 22 pientä viljelmää. Puistot olivat viljelykäytössä nelisen vuotta.²⁴

Residenssipuistoa varten tehtyjä puistosuunnitelmia

Vaikka Residenssipuistoa eli Hovioikeudenpuistoa varten on laadittu useita puistosuunnitelmia, ne ovat pääosiltaan jääneet toteutumatta. Setterbergin alkupe-
räistä suunnitelmaa toteutettiin 1860-luvun vaihteessa residenssitalon lähiympä-
ristön osalta. Viimeisin, Paul Olssonin suunnitelma vuodelta 1916, sekin toteutet-
tiin 1930-luvun vaihteessa vain osaksi. Erimielisyydet puiston omistussuhteista
olivat ilmeisesti tärkein syy siihen, ettei tarvittavia kunnostusmäärärahoja myön-
netty. Laaditut puistosuunnitelmat noudattivat kukin syntyajankohdilleen tyypil-
lisiä virtauksia puistosuunnittelun alalla.

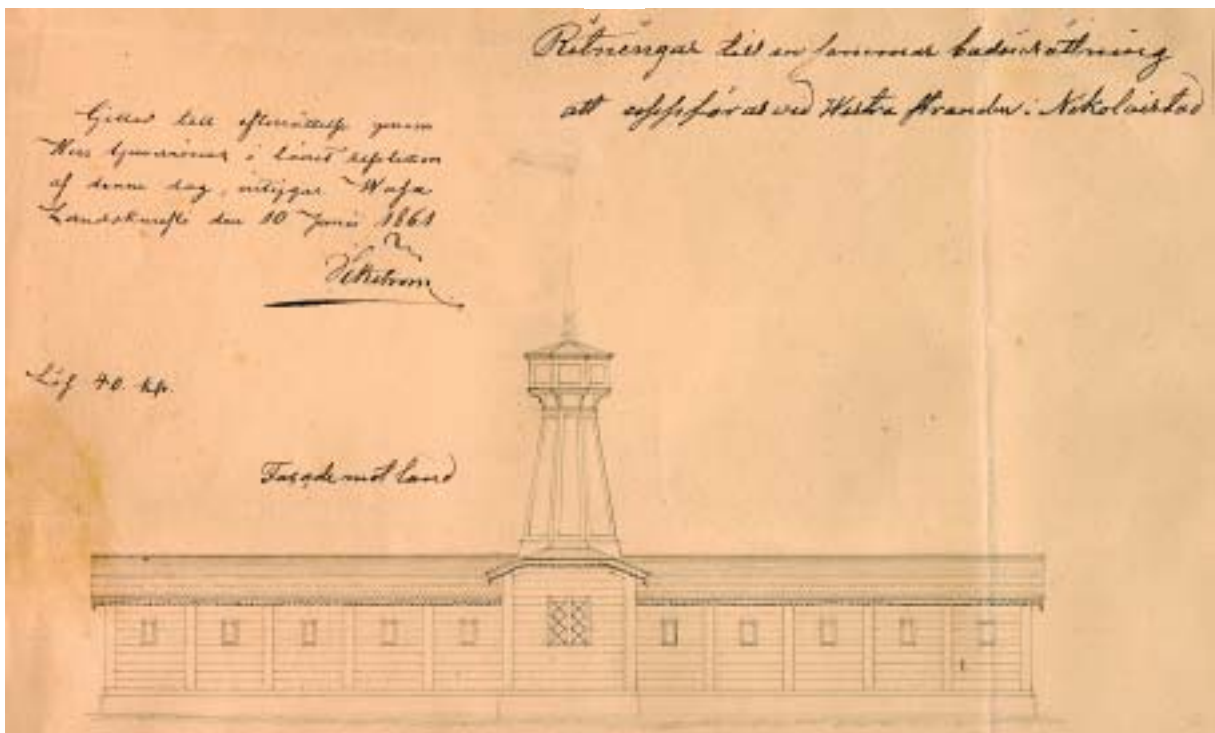
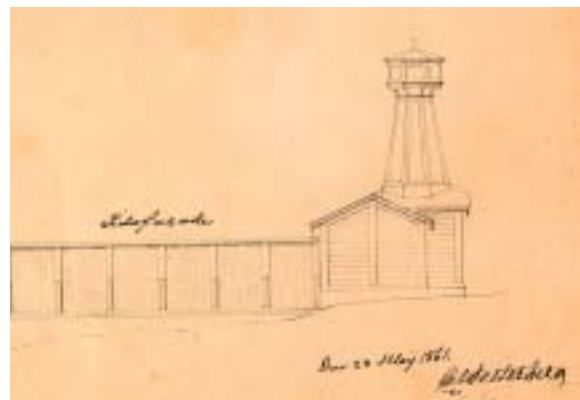
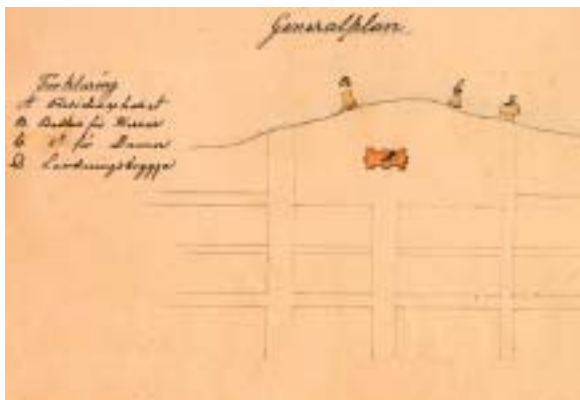
Englantilainen luonnonpuisto

1780-luvulla ruvettiin suomalaisia kartanoiden ja ruukkien vanhoja kortteleista
rakentuneita muotopuutarhoja täydentämään englantilaisilla maisemapuutarhoil-
la, joissa puutarha toteutettiin alusta loppuun rakentamisen sijaan luontoa kau-
nistamalla. Tällainen “hybridipuutarha”, jossa oli sekä muotopuutarha- että luon-
nonpuisto-osat, oli jo Vanhaan Vaasaan vuosina 1819-20 rakennettu Seurahuo-
neen “puolijulkinen” puisto.²⁵ Suomen vanhimman julkisin varoin rakennetun
kaupunkipuiston, Kaisaniemenpuiston, suunnitteli Carl Ludvig Engel Helsinkiin
vuonna 1827. Siihen, kuten 1838 suunniteltuun kylpyläosakeyhtiön rakennutta-
maan Helsingin Kaivopuistoonkin tehtiin niihinkin säännöllisten muotoistutus-
ten lisäksi englantilainen luonnonpuisto. Myös Turku ja Hämeenlinna saivat luon-
nonpuistotyylisiin rakennetut kaupunkipuistonsa ennen Nikolainkaupungin kaa-
voittamista 1853-55.²⁶

Englantilaisille luonnonpuistoille luonteenomaisia piirteitä olivat vaihtelevan
muotoiset ja kokoiset ruohokentät, mutkittelevat polut ja käytävät sekä vapaat
puu- ja pensasryhmät. Näihin puistoihin rakennettiin viihtyisyyttä lisäämään mm.
huvimajoja ja paviljonkeja, koristeellisia siltoja, tekolampia, luolia ja patsaita sekä
keinotekoisia raunioita ja muita rakennelmia. 1800-luvun puolivälissä ruvettiin
korostamaan rakennusten lähiympäristön ja puiston välistä eroa ympäröimällä
rakennukset muotopuutarhalle ominaisilla symmetrisillä istutuksilla.²⁷ Setterber-
gin suunnittelemaa Hovioikeudenpuistoa toteutettiin rakennuksen lähiympäris-
töä lukuun ottamatta rahojen puutteessa vain tarpeen vaatiman käytäväverkos-
ton osalta. Rakennusta korostavan “muotopuutarhan” muodostavat taloa ympär-
öivä sorakenttä sekä tietynasteinen symmetria residenssitalon edustan nurmi-
koissa ja kukkaistutuksissa. Ajalle tyypillisiä “ohjelmallisia puutarharakennuksia”²⁸
puistossa puolestaan edustavat ravintolapaviljonki soittolavoineen, jotka pysty-
tettiin yksityisen rahoittamana 1870-luvun vaihteessa sekä “Temppeli” eli hui-
maja, joka mainitaan säilyneissä puiston kunnossapitoa koskevissa kustannusar-
vioissa ainakin keväästä 1886 lähtien. Puiston ohjelmallisiin rakennuksiin lienee
luettava myös Setterbergin rantaan erikseen herroille ja naisille suunnittelemat
uimahuoneet, joista vain edellä mainittu toteutettiin. (Kuva 3)

Mannermainen puistotyyl

1800-luvun lopulla ns. mannermainen puistotyyli syrjäytti englantilaiset luonnon-
puistot puistosuunnittelussa. Vuosisadan vaihteessa Suomeenkin rakennetuissa
puistoissa oli tyypillisesti selkeä, loivasti mutkitteleva käytäväverkosto, joka ja-
kautui suoriin pääteihin ja kaarteleviin puistokäytäviin. Suunnittelussa käytettiin
hyväksi korkeilta kohdilta avautuvia laajoja näkymiä. Ajalle tyypillisiä olivat myös
tarkkarajaiset kukkaistutukset, joihin käytettiin ns. kesäkukkia sekä talvikaudet
kasvihuoneissa säilytettäviä eksoottisia lehti- ja mehikasveja, jopa palmuja ja aga-

Kuvasarja 3. Setterbergin 1861 hovioukeuden rantaan erikseen miehiä ja naisia varten suunnitteleminen uimahuoneiden piirustukset ja asemakartta. Naisten uimahuonetta ei toteutettu. - K7/B197. VKKA.

veja.²⁹ Vuosisadan vaihteessa tehtiin Vaasan residenssipuiston järjestelyä varten kaksi mannermaista tyyliä noudattavaa puistosuunnitelmaa, joista tukholmalaisen puutarhuri Conrad Lindborgin kesällä 1895 tekemää ehdotusta ei toteutettu lainkaan. Hän mm. ehdotti koko puiston ympäröimistä pensasaidalla.³⁰ (Kuva 4)

Vaasan ensimmäinen kaupunginpuutarhuri, ruotsalaissyntyinen Johan Sundin, joka oli suunnitellut jo 1890-luvun puolivälissä Vaasaan mannermaisen tyylin mukaisen Lastenpuiston ns. seurahuoneen tontille, laati kymmenisen vuotta myöhemmin oman ehdotuksensa Residenssipuiston järjestelyjä varten.³¹ (Kuva 5)

Hänen suunnitelmassaan hovioikeudentalon edustan alkuaan pyöreä kukkaistutus oli saanut jo nykyisen muotonsa. Vuonna 1914 lähetetyn postikortin mukaan Rantakadun varren kolmen terassimuurin rakentaminen oli jo tuolloin aloitettu, nähtävästi vuotuisten kunnossapitorahojen turvin. (Kuva 6)

Kuva 4. Ruotsinmaalaisen puutarhurin Conrad Lindborgin 1895 laatima toteutumaton suunnitelma hovioikeudentalon ympäristön puistojärjestelyiksi. Sen erikoispiirre on koko puistoa ympäröivä pensasaita. - VLHA. Muut kartat N:o 49 / L36. VMA.

Kuva 5. Vaasan ensimmäisen kaupunginpuutarhurin Johan Sundinin noin 1905 laatima Residenssipuiston suunnitelma. Jostain syystä Sundin ei päivännyt eikä allekirjoittanut laatimiaan puistosuunnitelmia. - A 559. VKKA

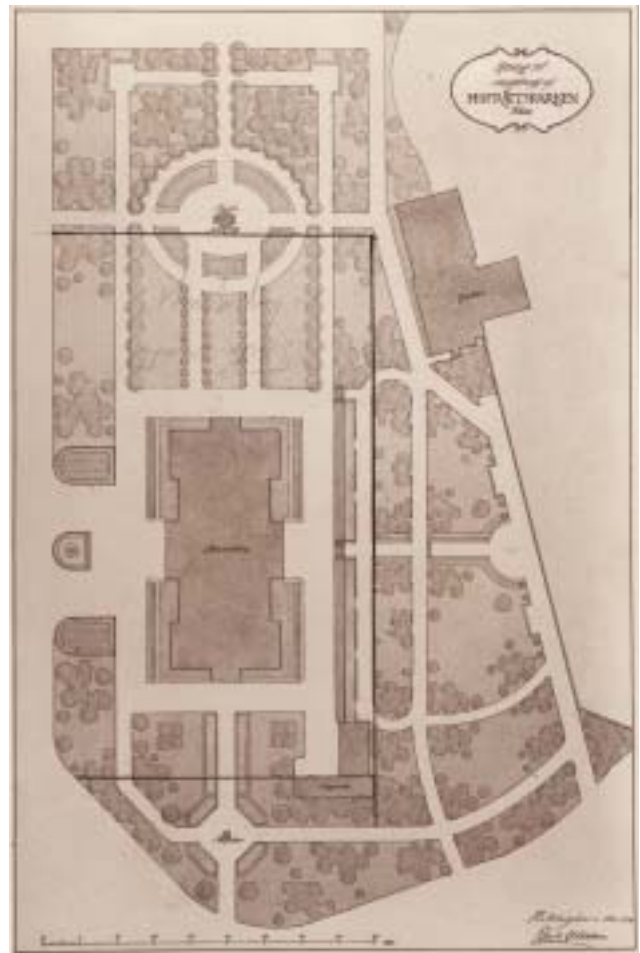
Kuva 6. Hovioikeuden edustalla Rantakadun varressa olevien kolmen kiviterassin rakentaminen lienee pantu alulle jo 1910-luvun alussa. Kirkontornista otetusta kuvasta tehdyssä postikortissa erottuvat osittain puiden peitossa olevien keskeneräisten terassien kivireunukset. Kortti on postitettu vuonna 1914. Terassit täytettiin 1917 Klemmettilän ratapihatyömaalta tuodulla mullalla. - PM.

Arkkitehtoninen puistotyö

1900-luvun alkupuolella vanhat ränsistyneet *kuuset* peittivät yhä Hovioikeudenmäkeä, niitä ei ollut korvattu nuorilla lehtipuilla, kuten Setterberg oli vuonna 1862 toivonut. Rannan läheisyydessä ja puiston eteläisimmässä osassa kasvoi *koivuja*, *tervaleppiä* ja *pihlajia*, jotka todennäköisesti olivat itse kylväytyneitä puita. Vielä maaherran maaliskuussa 1927 sisäasiainministeriölle lähettämässä papereissa nimittäin mainitaan, että osa Hovioikeudenpuistoa oli yhä järjestelemättä ja luonnon tilassa. Tämä koski myös osaa jo tuolloin vahvistetusta hovioikeuden tontista.³² Sen sijaan puiston pohjoisosassa Rantapaviljongin ympärillä oli kellarimestari Ernstin 1800-luvun loppuvuosikymmeninä tekemät puu-, pensas- ja kukkaistutukset.

Lokakuun 2. päivänä 1912 raivonnut raju syysmyrsky kaatoi puistosta yhteensä 27 puuta.³³ Ne olivat nähtävästi pääasiassa kukkulan vanhoja ränsistyneitä kuusia. Lokakuussa 1917 kaupunginvaltuusto päätti, että Hovioikeudenpuiston kunnostuksen tulee tapahtua herra Paul Olssonin puutarhalautakunnan pyynnöstä tekemän jo joulukuussa 1916 valmistuneen suunnitelman mukaan. (Kuva 7) Samaan aikaan Vaasassa oltiin suunnittelemassa ns. Maasiltaa rautatien yli ja siirtämässä ratapihaa sen tieltä Klemmettilään. Valtuusto päätti samassa kokouksessa kaiken mullan kuljettamisesta uudelta ratapiha-alueelta välittömästi Hovioikeudenpuistoon residentsitalon itäpuolella olevien kolmen keskeneräisen terassin täyttämiseen.³⁴

Puutarhalautakunnan tilaama Olssonin suunnitelma edustaa ns. arkkitehtonista puistotyöä, joka syntyi Englannissa ja Saksassa ennen ensimmäistä

Kuva 7. Puutarhalautakunnan puutarha-arkkitehti Paul Olssonilta Vaasan Hovioikeudenpuistoa varten tilaama, arkkitehtonista puistotyöä edustava puistosuunnitelma. Se on allekirjoitettu joulukuussa 1916. - KA.

maailmansotaa. Ensimmäiset suomalaiset puutarha-arkkitehdit opiskelivat pääasiassa Saksassa ja toivat tyylin mukanaan kotimaahan palatessaan. Näihin nuoriin puutarha-arkkitehteihin kuuluu myös Paul Olsson, joka paluunsa aikoihin suunnitteli yhdessä isänsä, Helsingin kaupunginpuutarhuri Svante Olssonin, kanssa maankuulun Kultarannan puutarhan ja puiston Naantaliin. Uusi muotopuutarhattyö oli symmetrinen, suoralinjainen ja akseleihin perustuva. Rakennuksen ympäristö käsitettiin osaksi arkkitehtuuria. Sen elementtejä olivat mm. terassit, portaat, muurit, pengerrykset, nurmikentät, leikatut pensasaidat ja muotoillut puut sekä veistokset ja aurinkokellot. Kasveiksi valittiin monivuotisia lajeja. Laajempien puistojen reunaosissa kuitenkin säilytettiin edelleen vanha vapaamuotoinen maisematyyli.³⁵

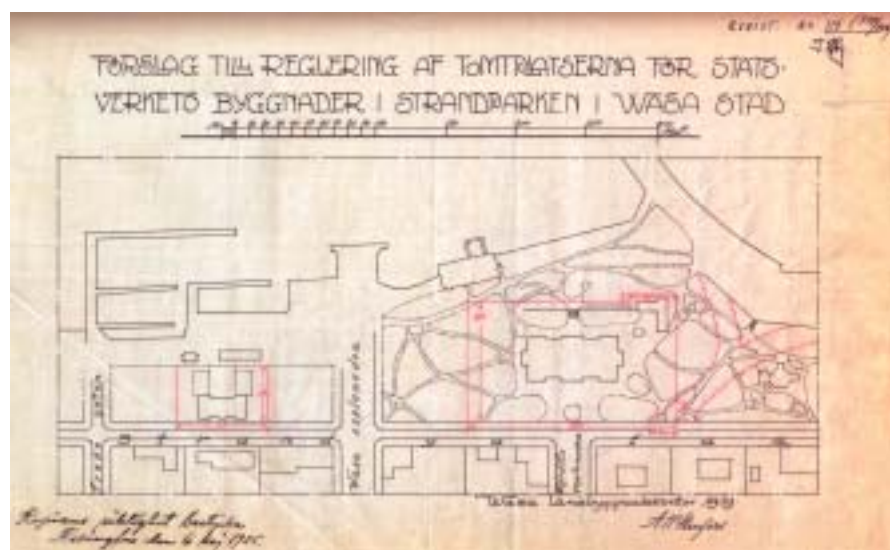
Hovioikeuden tontin rajojen vahvistaminen

Määrärahoja Hovioikeudenpuiston kunnostamiseen saatiin kuitenkin vasta, kun sisäasiainministeriö vahvisti elokuussa 1926 Yleisten rakennusten ylihallituksen ja Vaasan kaupungin vuotta aiemmin hyväksymät lopulliset hovioikeuden tontin rajat sekä Rantapuistoa koskevan asemakaavamuutoksen.³⁶ (Kuva 8) Puiston rakennustöiden viivästymisen oli aiheuttanut yhä kytenyt erimielisyys Rantapuiston omistusoikeuksista. Se nivoutui samalla kaupungin asemakaavan muutoshankkeeseen, jonka mukaan ajotie Sisäsatamaan ja Vaskiluodon sillalle oli tarkoitus vetää Residenssipuiston läpi vinosti Hovioikeuden ja Rantapaviljongin välistä.³⁷

Hovioikeuden tonttia paalutettaessa havaittiin ristiriita sopimuskirjassa mainitun tontin pituuden (170 metriä) ja karttoihin merkityn pituuden (150 metriä) välillä. Virheen todettiin olevan sopimuskirjassa. 170 m pitkä tontti olisi estänyt tai ainakin vaikeuttanut tontin pohjoispuolelle suunnitellun satamaan johtavan tien rakentamista. Valtioneuvosto hyväksyi sopimusta koskevan oikaisun syyskuussa. 1925 ja asemakaavamuutos voitiin vihdoin vahvistaa 9. 8. 1926.³⁸ (Kuva 9)

Hovioikeuden tontin lopullinen pituus on 150 m ja leveys 85 m. Tontin koillis-kulmasta lohkaistiin suorakulmaisen kolmion muotoinen alue tiemaaksi. Sen Rantakadun suuntainen kylki on 20 m ja puiston puoleinen 15 m. Hovioikeudentontin omistusoikeus siirtyi sopimuksen vahvistamisen jälkeen täysin valtiolle. Tontti on kuitenkin edelleen katsottava osaksi yleistä puistoa, jota ei saa aidata tai erottaa muusta puistosta istutuksin tai muilla tavoin. Sitä on hoidettava yhdenmukaisesti muun puiston kanssa.³⁹ Tiesuunnitelma näyttää onneksi jääneen toteutumatta. Uusi silta Vaskiluotoon valmistui Vaasapuistikon länsipäähän vasta 1959.⁴⁰

Kuva 8. Rantapuistoa koskeva asemakaavan muutos oli vireillä ainakin vuodesta 1919 lähtien, jolloin arkkitehti A. Stenfors allekirjoitti ehdotuksensa Rantapuistossa sijaitsevien valtion rakennusten tonteiksi. Muutos koski hovioikeuden tontin lisäksi myös Vaasapuistikon eteläpuolella sijaitsevaa maanmittauskonttorin tonttia. Suunnitteilla ollut puistoalueen halkova tie Sisäsatamaan ja Vaskiluodon sillalle on merkitty karttaan katkoviivoin. - RTK Cc 37. VKKA.

Puiston rakennustyöt

Jo vuoden 1926 toukokuussa kaupungin rahatoimikamari ilmoitti, että rannassa sijainnut kylpylärakennus oli purettu. Ranta-alue tuli ensi tilassa tasoittaa ja kunnostaa. Rahatoimikamarin ehdotuksesta valtuusto myönsi 20 000 mk tehtävän suorittamiseen. Rantaviiva suoristettiin ja pengerrettiin nykyisenlaiseksi.⁴² Saman vuoden joulukuussa puutarhalautakunta kirjeessään maaherralle vetosi valtuuston vuonna 1917 tekemään päätökseen ja pyysi maaherraa ryhtymään toimenpiteisiin valtiolle kuuluvan osuuden saamiseksi puistotöitä varten.

Puiston uudelleenjärjestelyn kustannusarvio oli 25 000 mk, josta määrästä valtion osuus oli 10 000 ja kaupungin osuus 15 000 mk. Työ oli tarkoitus saada suoritetuksi vuosina 1927 ja 1928. Maaherra anoi maaliskuussa 1927 sisäasiainministeriöltä, että mainittu hovioikeudelle tuleva määräraha maksettaisiin kahdessa erässä, 5000 markkaa kumpanakin vuonna. Rahat puiston järjestelyjä varten saatiin kuitenkin vasta 1930 ja 1931.⁴³

Kuva 9. Sisäasiainministeriön 9.8.1926 noudatettavaksi vahvistama Hovioikeudenpuistoa koskeva asemakaavan muutos. Siihen kuului myös toteuttamatta jäänyt puiston pahoihin katkaiseva tielinja satamaan. - Asemakaava 26. VKKA.

Jostakin syystä tarkempia rakentamiseen liittyviä asiakirjoja ja alkuperäistä Olssonin piirtämää puistosuunnitelmaa ei ole löytynyt. Vertaamalla 1980-luvun Hovioikeudenpuistoa säilyneisiin Olssonin suunnitelman kopioihin voidaan todeta, että sen toteuttaminen on tapahtunut lähinnä vain Hovioikeudenpuistikolta rantaan johdettavalla akselilla. Toteutetut yksityiskohdat ovat itse asiassa jo Sundinin suunnitelmassa lähes samanlaisina. Rantakadun varressa olevan kolmen terassimuurin rakentaminen näyttäisi vanhojen postikorttien mukaan alkaneen jo ennen 1910-luvun puoliväliä. Merenpuoleiselta terassilta rantaan johtava näköala-akseli, jonka rannanpuoleiseen päähän sijoitettiin puoliympyrän muotoinen aukio ja sille myöhemmin aurinkokello sekä aukiota reunustavat kukkaistutukset, on toteutettu ilmeisesti vasta 1930-luvun vaihteessa rannan uuden kivipenkereen valmistuttua. 1930-luvulla luonnontyyli alkoi vähitellen vallata takaisin menettämiään asemia arkkitehtoniselta tyyliltä. Olssonin suunnittelema residenssitalon eteläpuolelle sijoitettu musiikkipaviljonki sekä sitä ympäröivä arkkitehtoninen käytäväverkosto ja symmetriset istutukset samoin kuin rakennuksen pohjoispuolelle piirretyt suoraviivaiset kukkaistutukset ja neliön muotoinen aukio sekä sinne suunniteltu patsas jäivät toteuttamatta.⁴⁴

Puistoon 1930-luvulla tehtyjä istutuksia

Kuvat 10 ja 11. Hovioikeuden rannan puistolehmusrivistö läntisen terassin alapuolelta sekä ns. Wolffin laiturilta eli halkolaiturilta käsin kuvattuna. Valokuvaamon merkintöjen mukaan kuvat on valmistettu 1938. - Kuvat PM.

Hovioikeuden tontti

Hovioikeuden tontilla tehtäviin vuosittaisiin kunnossapito-, istutus-, hoito- ym. kuluihin sisäasiainministeriö oli myöntänyt jo toukokuussa 1925 8000 mk. Istutuksista huolehtiminen jäi edelleen kaupungin puutarhalautakunnan huoleksi.⁴⁵ 1930-luvun vaihteessa puistoa kunnostettaessa hovioikeuden tontin Rantakadun puoleiseen osaan ja rakennuksen pohjoispuolelle istutettiin *puistolehmuksia*. Myös uloimmille sisäänajotietä reunustaville terassimuureille sijoitettiin lehmukset. Niitä ympäröivät pyöreät, leikatut lehmusaidat löytyvät jo vuodelta 1919 peräisin ole-

vasta postikortista. Residenssitalon kaakkoiskulman kohdalla kasvava nykyisin merituulten tuiverrusten vioittama *hevuskastanja* ja sen naapuri, *sebramänty*, ovat nähtävästi tuon ajan istutuksia. (Toinen sembra löytyy hovioikeuden tontin etelärajan takaa.) Rakennuksen lounaiskulmalla kasvava kilpikaarnainen *metsämänty* sen sijaan lienee kukkulan alkuperäistä puustoa. Tontin lähes luonnontilaisen eteläosan puut olivat kuten viereisessä kaupungin omistamassakin puiston osassa pääasiassa luonnonvaraisia *koivuja*, joukossa jokunen *kotipihlaja*, *metsävaahtera* ja *tervaleppä* sekä pari huonokasvuista *siperianpihtaa*. Hovioikeuden eteläisen portaikon edustalle istutettiin kaksi rivistöä puumaisia *iso-orapihlajia*.

Vuonna 1984, jolloin inventoin puiston puuvartistet lajit ensi kerran, niistä oli jäljellä enää kaksi huonokuntoista yksilöä. Nähtävästi kuolleita iso-orapihlajia oli vuosien mittaan korvattu puumaisiksi leikatuilla *aitaorapihlajilla*. Niitä oli edellä mainittuna vuonna rivistöissä 12 kappaletta. Merenpuoleinen terassi reunustettiin pyöreiksi leikattujen *unkarinsyreenien* rivistöllä. Terassin juurelle puolestaan istutettiin rivistö *puistoalppiruusuja* ja niiden juurille *kotkansiipisaniaisia*. Kesällä 1984 oli jäljellä vielä seitsemän alppiruusuja. Kuivan kesän 2002 jälkeen viimeinenkin huonokuntoinen sinnittelijä kuivui.⁴⁶

Kaupungille kuuluvat osat Hovioikeudenpuistoa

Näyttäisi siltä, että kaupunki ei ollut tehnyt mitään merkittävämpiä istutuksia sille kuuluvan puiston etelä- ja länsiosissa ennen vuonna 1985 suoritettua Hovioikeudenpuiston peruskorjausta.⁴⁷ Poikkeuksen muodostavat kylpylärakennuksen purkamisen jälkeen rantaa kunnostettaessa istutetut *puistolehmukset*. Nähtävästi ranta sai lehmusrivistönsä samoihin aikoihin kuin hovioikeudentontin Rantakadun puoleiset osat. Puiden joukkoon on eksynyt yksi lähelle Vaasapuistikon reunaa istutettu *solehtilehmus*. (Kuvat 10 ja 11)

Sen sijaan puiston pohjoisosassa sijaitsevan puutarhapaviljongin 1870-luvun alkupuolella haltuunsa saanut kellarimestari Fredrik Ernst oli omalla kustannuksellaan jo tuolloin huolehtinut paviljongin lähiympäristön hoitamisesta ja istu-

tuksista. Puiston pohjoisosaan hankitut vanhimmat puut ja pensaas ovat ilmeisesti hänen istuttamiaan. Näitä ovat esim. vanhat muhkurarunkoiset *puistolehmukset*, *vuorijalavat* ja *pihasyreenipensaas*.

Vuonna 1905 kaupunki oli ottanut hoitaakseen myös puiston pohjoisimman osan. 1930-luvulla se ei kuitenkaan tyydyttänyt ravintolapaviljongin silloista haltijaa, kiinteistöosakeyhtiö Egen Härdiä. Kaupunginhallitus suostui lokakuussa 1933 kiinteistöosakeyhtiön anomukseen saada suorittaa istutuksia ja tehdä puistokäytäviä rantapaviljongin lähelle yhtiön omalla kustannuksella kaupunginpuutarhuri H. Revalin tekemän suunnitelman mukaisesti.⁴⁸ Revalin tekemää suunnitelmaa ei ole löytynyt, se on mahdollisesti tuhoutunut kiinteistöosakeyhtiö Egen Härdille kuuluneen Kirkkopuistikon ja Hietasaarenkadun kulmauksessa sijainneen puurakennuksen palossa 5. tammikuuta 1953. Tuossa talossa toimi Wasa Teater ja Ravintola Ernst.⁴⁹

Näkemättä Revalin suunnitelmaa on vaikea vetää rajaa kiinteistöosakeyhtiön kunnostaman puistonosan ja kaupunginvaltuuston Hovioikeudenpuiston kunnostamiseen 1930-luvun vaihteessa myöntämällä varoilla suoritettujen istutusten välille. Egen Härdin toimeksiannosta lienee istutettu *pähkinäpensasaitojen* muodostamat ”labyrintit” ravintolapaviljongin itäseinustalle, samoin seinustan *lumimarjapensasryhmä* sekä pohjoisseinustan *kiiltotuhka-*, *taikinamarja-* ja *hansarusupensaas*. Tätä lajistoa ovat myös *kartio-* ja *puistojalavat* sekä *pähkinäpensasryhmät* paviljongin itä- ja kaakkoispuolella. Rannan rautatiealuetta rajaavan kiviterassin portaiden molemmin puolin istutetut *unkarinsyreenit* lienevät samaa taimeriää kuin hovioikeudentalon läntisen terassin unkarinsyreenirivistö.

Todennäköisiä kaupungin 1930-luvun alun istutuksia hovioikeuden tontin ja Rantapaviljongin välillä ovat mm. pari isoa *laakeripoppelia*, lähellä paljasta silokalliota kasvavat *saarni* ja *siperianhernepensasryhmä*, lintujen levittämien parin *pihlajan* ja *tuomen* juurella kituneet *ruostehappomarjapensaas*, jotka on poistettu 2000-luvun alkuvuosina sekä joukko ulkomaisia havupuita: useita *lehtikuusia*, pari *siperianpihtaa*, pari *harmaapihtaa*, joista kookkaampi tuhoutui 2000-luvun alussa salamaniskun seurauksena, sekä alkuaan neljä huonokuntoista *valkokuusta*, joista kaksi on vielä elossa. 1980-luvun ankaraan pakkastalveen saakka rinteessä silokallion yläpuolella seisoivat myös talven aikana kuivunut, ohuessa maaperässä kasvanut *engelmanninkuusi*.

Hovioikeuden edustan kiveys ja ”makaavat kyneleet”

Vielä 1970-luvun alussa hovioikeuden taloa ympäröi alkuperäisen suunnitelman mukaisesti hiekan peittämä aukio. Koska rakennuksen edusta viettää kohden Rantakatua, sadevedet kuljettivat käytäville ajetun hiekan jatkuvasti katuviemäriin. 1973 louhittiin tontin kadunpuoleinen kallioinen osa tasaiseksi ja esipiha päällystettiin nupukivillä. Pääjulkisivun edustan vanhat, kaarevat kukkaistutukset muistuttivat muodoltaan ”makaavia kyneleitä”. Sama aihe esiintyy pohjakerroksen ikkunoita peittävien valurautaisten vinoristikoitien yläosassa. Kun rakennusta ympäröivää salaojaa korjattiin 1985, seinustan kiveystä jouduttiin rikkomaan. ”Makaavien kyynelten” palauttaminen olisi ollut työläs ja kallis tehtävä. Seinustan kukkaryhmien muodoksi tuli suorakaide.⁵⁰

Hovioikeuden talon entisöinti 1970-1990-luvuilla sekä rakennuksen ja tontin suojelu

Uuden valtion virastotalon rakentaminen 1980-luvulla Palosaarelle lääninhallitusta varten vapautti vanhan virastotalon yksinomaan hovioikeuden käyttöön. Päätös hovioikeudentalon entistämisestä rakennuksen syntymäajan arkkitehtuuria kunnioittaen tehtiin jo 1970-luvun alkupuolella valmistauduttaessa Vaasan hovioikeuden 200-vuotisjuhliin. Tilojen ansiokasta entisöintiä on tehty vuodesta 1975 lähtien aina 1990-luvulle saakka. Hovioikeus esitti toivomuksenaan, että myös tontin istutuksia ohjattaisiin jatkossa huomioiden Rantapuiston historiallinen luonne rakennuksen syntyajalle ominaiseen englantilaiseen luonnontyyliin.⁵¹

Kirjeessään rakennushallitukselle lokakuussa 1985 entisöintihankkeen toimeenpanija, silloinen hovioikeudenneuvos Erkki Rintala, teki ehdotuksen rakennuksen restauroinnin yhteydessä hovioikeuden tontilla tehtävistä toimenpiteistä. Niitä olivat mm. pääportaikkoa reunustavien istutusalueiden (rabattien) geometrian lieventäminen, rakennuksen eteläpäädyssä suoriin riveihin istutettujen *orapihlajien* ja lännenpuoleisen terassin vanhojen *unkarinsyreenien* poistaminen.⁵² 1990-luvun puolivälissä poistettiin myös tulotietä reunustavilla terasseilla kasvaneet huonokuntoiset, pyöreät *lehmusaidat*. Niiden suojassa kerrottiin huumekauppiaiden tuohon aikaan hoitaneen liiketoimiaan.⁵³

Vaasan hovioikeus teki joulukuussa 1985 esityksen opetusministeriölle hovioikeudentalon ja sen tontin suojelemiseksi niin, että rakennukseen ja sen ympäristöön liittyvä kulttuuriperintö säilyy. Valtioneuvosto teki suojelupäätöksen joulukuussa 1991. Se määräsi hovioikeudentalon suojeltavaksi, mutta hylkäsi anomuksen tontin osalta. Koska hovioikeudentalon tontti sijaitsee asemakaavoitetulla alueella, se voidaan suojella asemakaavalla.⁵⁴

Hovioikeuden tontin muistopuut

Valtion omistaman Hovioikeuden tontin hoitotyöt siirtyivät kaupungilta valtion kiinteistölaitoksen, nykyisen Senaattikiinteistön, haltuun vuonna 1987.⁵⁵ Sen toimesta on tonttialueen eteläpuoliskoon istutettu ns. muistopuita. Valmistuneen hovioikeudentalon entisöinnin ja peruskorjauksen kunniaksi pystytettiin tontille arkkitehti Carl Axel Setterbergille nimetty muistopuu, joksi valittiin *makedonianmänty*. Itsenäisen Suomen 70-vuotistaivalta juhlistettiin samana vuonna istuttamalla puistoon *serbiankuusi*. Maamme 75-vuotisjuhlapuuksi valittiin 1992 *oka-* eli *hopeakuusi*. Se ei kuitenkaan menestynyt paikalla ja jouduttiin korvaamaan pari vuotta myöhemmin serbiankuusella. Vuonna 1994 vietettiin julkisten kirjastojen 200-vuotisjuhlaa. Vaasan hovioikeuden virkamiehet perustivat 1794 maamme ensimmäisen lainakirjaston Vanhaan Vaasaan. ”Tiedon puuksi” nimetty *tammi* istutettiin läntisen terassin eteläosaan. Myös Suomen täyttäessä vuonna 1997 80 vuotta päädyttiin tammen istuttamiseen. Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintalan jäädessä eläkkeelle vuoden 1998 elokuussa puuvalintana oli jälleen tammi. Viimeksi mainittuna vuonna hovioikeuden tontille istutettiin myös nuoria *hevoskastanjia* ja Rantakadun varren keskimmäiselle terassille riippuvaoksainen koristeomenapuu, ns. *rautatienomenapuu*.⁵⁶ Sen ympärillä kasvaneet *koivuangervot* on poistettu. Valitettavasti nuoret hevoskastanjat ovat joutuneet toistuvasti ilkevällä kohteeksi.

Kaupunki kunnosti ja istutti vihdoin myös puiston etelä- ja länsiosat

Kaupunginpuutarha käynnisti Hovioikeudenpuiston eteläosan peruskorjauksen vasta toukokuussa 1985. Kauhakuormaajan avulla poistettiin kookkaat kivet ja puiden juurakot, käytäviä kunnostettiin, maa peitettiin ruokamullalla ja nurmikot uusittiin täysin. Tuossa vaiheessa istutettiin kolmisenkymmentä uutta puuta, mm. *koivuja, vaahteroita ja metsäsaarnia* sekä pensaita, kuten ryhmä *rusokuusamia* ja sen risteymiä sekä *kurturuusuja*. Korkea *sembramänty* lienee istutettu jo aikaisemmin.

Mereltä puhaltavat myrskytuulet kaatavat vuosittain lukuisia puiston lahoja, iäkkäitä puuvanhuksia. Tämä koskee erityisesti yli-ikäisiä koivuja ja jäljellä olevia vanhoja kuusia. 1990-luvulla kaupunginpuutarha on istuttanut niiden tilalle puiston länsi- ja eteläosiin koivujen lisäksi jalopuita, mm. *vaahteroita, saarnia, tammia, vuorijalavia, suomenpihlajia, ruotsinpihlajia ja lehtikuusia*, joukossa on myös yksi *leningradinpoppeli*.⁵⁷ Tämän ajankohdan pensasistutuksia ovat talven tuhoamia kurturuusuja korvaamaan istutettu *pensashanhikkiryhmä* sekä rannan puistolehmusrivistön pohjoispäässä leikkaamaton *siperianhernepensasaita* ja *norjanangervoryhmä*.

Hovioikeudenpuiston patsaita ja muistokiviä sekä toteutumattomia patsashankkeita

Hovioikeudenpuistoon pystytetyt patsaat ja muistokivet sijaitsevat kukkulan Vaasapuistikolle viettävässä etelärinteessä. Jääkärien kotiinpaluun 40-vuotispäivänä 25.2.1958 paljastettiin puiston lounaiskulmalla kuvanveistäjä Lauri Leppäsen tekemä ”Jääkäripatsas”. (Kuva 12) Etelärinteen yläosaan hovioikeuden tontin eteläpuolelle on sijoitettu kirjailija Artturi Leinosen vuonna 1981 paljastettu muistokivi. Kookkaaseen luonnonkiveen on kiinnitetty pronssinen korkokuva, jonka on tehnyt kuvanveistäjä Terho Sakki.⁵⁸ Erään hieman alempana kasvavan tammen juurelta löytyy lisäksi matala muistokivi, joka kertoo puun olevan kansainvälisen Lions-järjestön lokakuussa 1981 istuttama ”Rauhan puu”.

Puutarha-arkkitehti Paul Olssonin 1917 hyväksytyyn Residenssipuiston suunnitelmaan kuului myös rakennuksen pohjoispuolelle sijoitettava patsas. Kun vuonna 1926 Vaasan hovioikeus täytti 150 vuotta, sanomalehti ”Vasabladet” esitti kaupungin olevan erittäin suuressa kiitollisuudenvelassa hovioikeudelle sen suotuisasta vaikutuksesta kaupungin kehitykseen. Niinpä kaupungin tuli kirjoittajan mielestä olla aloitteen tekijänä ja osallistua hovioikeuden juhllisuuksien järjestämiseen. Tähän merkkipäivään vedoten lehden kirjoittaja ehdotti, että juhlien yhteydessä Hovioikeudenpuistossa paljastettaisiin Vaasan hovioikeuden perustajan, kuningas Kustaa III:n, patsas. Tarkempaa sijoituspaikkaa patsaalle ei esitetty. Suomenkielisten vaasalaisten äänitorvi, sanomalehti ”Vaasa”, tyrmäsi ehdotuksen täysin. Se piti 150-vuotisjuhasuunnitelmia täysin ylimitoitettuina ja katsoi, että on syytä jättää muistopäivän suunnittelu hovioikeudelle itselleen. Itsenäiseen Suomeen ei myöskään enää haluttu vieraiden maiden hallitsijoiden patsaita, varsinkin kun heti vapaussodan jälkeen pystytettäväksi suunniteltu Suomen itsenäisyyden muistomerkki oli yhä toteuttamatta.⁵⁹

Toinen toteutumatta jäänyt monumenttihanke oli tekeillä Vaasan lääninrakennustoimistossa 1970-luvun alussa. Tuolloin suunniteltiin muistomerkin pystyttämistä kaupungin asemakaavan ja hovioikeuden talon suunnittelijalle, arkkitehti C. A. Setterbergille, Hovioikeudenpuistikon länsipäähän Rantakadun varressa olevalle keskimmäiselle terassimuurille.⁶⁰ Patsashanke oli esillä uudelleen 1980-luvulla hovioikeudentalon peruskorjauksen yhteydessä. Tuolloin hovioikeus istutti

patsaan sijaan Setterbergille muistopuun. Vielä 1995 tuntematon lahjoittaja esitti Setterbergin muistopatsaan sijoittamista hovioikeudentalon eteen. Edellä mainittujen suunnitelmien vaakasuorat muurit muotokuvaveistoksineen eivät tyyllisesti sovi uusgottilaisen koristeellisen arvorakennuksen edustalle. Ne olisivat myös pahoin peittäneet taakseen Hovioikeudenpuistikon suunnalta katsottaessa rakennuksen koeman kaksivartisten ulkoportaitten reunustaman pääsisäänkäynnin. Hovioikeus ilmaisikin kantanaan hyväksyvänsä itse talossa ja sitä ympäröivässä puistossa vain sellaiset toimenpiteet, jotka palauttavat tai säilyttävät rakennuksen ja sen ympäristön syntymäajan arkkitehtuuria.⁶¹ Setterbergin patsalle jouduttiin hankkimaan sijoituspaikka muualta. Se pystytettiin Kirkkopuistikon eteläpään.

Kuva 12. Jääkärien kotiinpalun 40-vuotispäivänä 1958 paljastettu Lauri Leppäsen veistämä Jääkäripatsas Hovioikeudenpuiston Vaasanpuistikon puoleisessa reunassa. - Postikortti Bertil Björklövin kokoelmassa.

Puiston rakennukset ja rakennelmat

Virastotalo eli hovioikeudentalo

Läänin- ja kaupunginarkkitehti C. A. Setterbergin englantilaista uusgotiikkaa edustava Rantapuistoon rakennettu Vaasan hovioikeudentalo on hänen ensimmäinen Vaasaan suunnittelemansa rakennus. Se on tehty rappaamattomasta punatiilestä. Talossa on kaksi varsinaista kerrosta ja sen lisäksi harmaakivestä tehty pohjakerros sekä ullakko ja siihen liittyvä tasalakinen kellotorni. Rakennuksen pinta-ala on n. 28,5 x 60 metriä. Sisäänkäynnit sijaitsevat julkisivujen keskellä. Niitä reunustavat kaksivartiset ulkoportaat. Talon piirustukset Setterberg oli allekirjoittanut jo lokakuussa 1855. Rakennus otettiin käyttöön 1.8.1862. (Kuva 13)

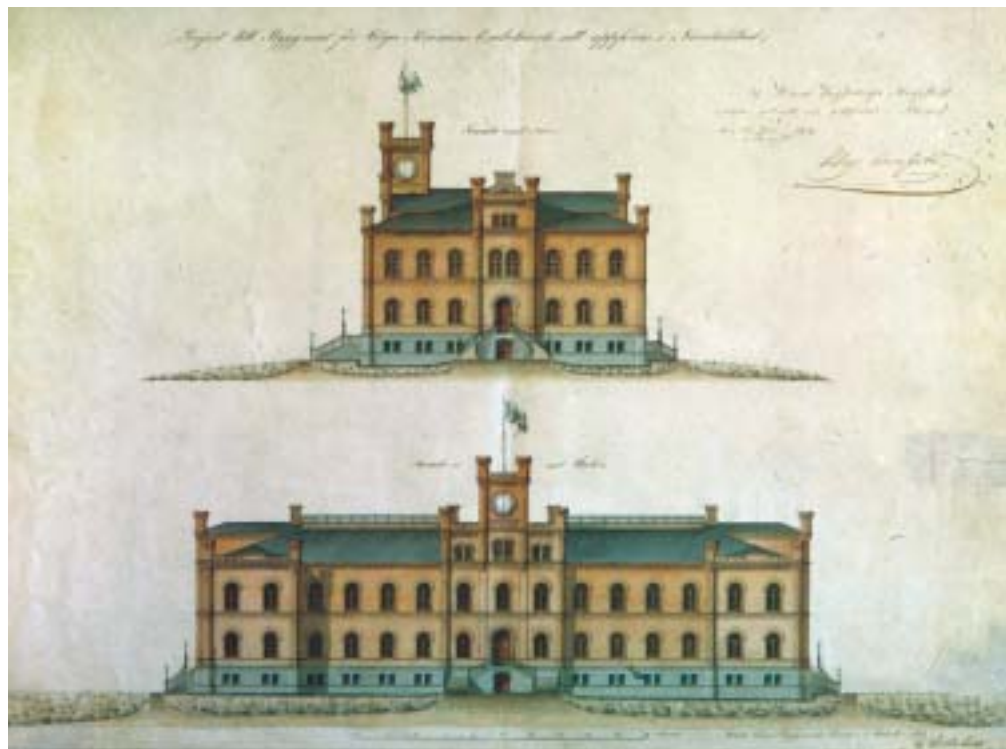
Rakennuksen sisätilat modernisoitiin 1939. Näkyvin muutos tuolloin oli vanhojen empire- ja uusrenessanssityylisten kaakeliuunien purkaminen ja hävittäminen. Talossa siirryttiin keskuslämmitykseen. Ennen hovioikeuden 200-vuotisjuhlia vuonna 1976 tehtiin päätös rakennuksen entistämisestä sen syntymäajan arkkitehtuuria kunnioittaen. Hovioikeudentalon arvokkaimmat tilat, vanhat istuntosalit ja pääportaikko entistettiin vuosina 1975-1976. Entisöinnin toinen vaihe aloitettiin vuoden 1985 alussa ja sitä jatkettiin 1990-luvulle asti.⁶²

Virastotalon ulkorakennus

Virastotalon ulkorakennus kuului jo Setterbergin 1855 tekemään suunnitelmaan. Siinä oli käymälät ja pesutupa. Yksikerroksinen, pinta-alaltaan 10,5 x 6 m laaja tiilirakennus oli sijoitettu noin 30 metrin päähän virastotalon luoteisnurkasta läntisen terassin pohjoispäähän. Käymäläkäytävään ja pesutupaan johtavat ovet sijaitsivat rakennuksen eteläseinustalla. Neliönmuotoisen pesutuvan kaari-ikkunat olivat itäpäädyssä. Tuvasa oli muurattu liesi ja muuripata. Alkuaan kolme väliseinien toisistaan eristämää kaari-ikkunallista käymäläkoppia ja makit sijaitsivat rakennuksen merenpuoleisessa päässä. Rakennuksen urakkasopimus tehtiin kesäkuussa 1857.⁶³ 1900-luvun alkuvuosina ulkorakennusta laajennettiin arkkitehti K. V. Reiniuksen piirustusten mukaan. (Kuva 14) Laajennusosa rakennettiin kulmittain alkuperäisen rakennuksen länsipuolelle. Sinne sijoitettiin hovioikeuden ja lääninhallituksen halkovarastot.

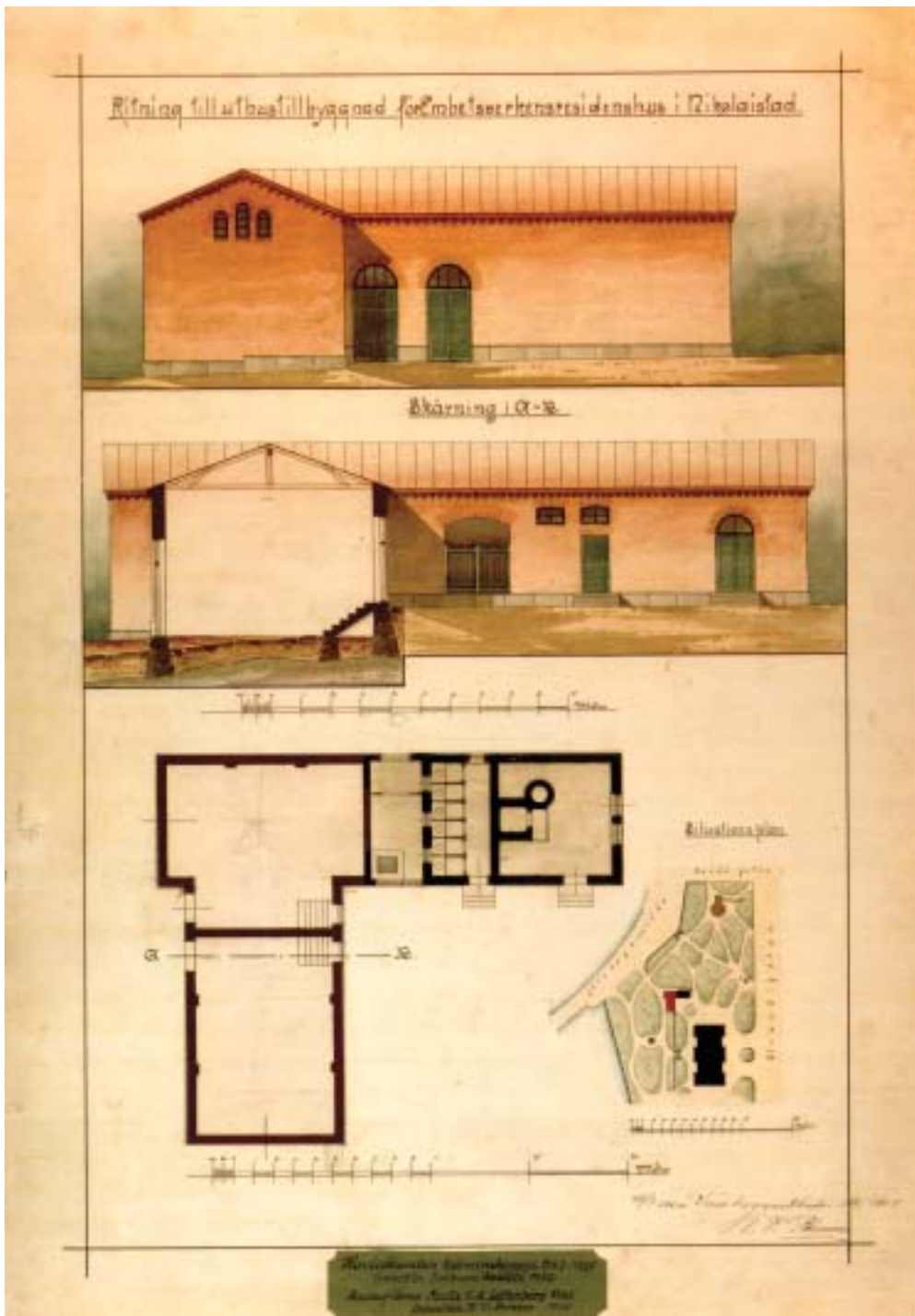
Lokakuussa 1918 Vaasan kaupunginvaltuustossa keskusteltiin ehdotuksesta, että kaupungin ja valtion tuli pyrkiä sellaiseen sopimukseen, jonka mukaan hovioikeudentaloon kuuluva puistomaisemaa rumentava ulkorakennus tulisi poistaa valtion laskuun. Rakennus sijaitsi kaiken lisäksi osaksi sen alueen ulkopuolella, joka maistraatin arkistossa säilytettävän kaavan mukaan oli sovittu valtion rakennuksia varten. Kyseinen maa-alue voitaisiin mahdollisesti luovuttaa tilanpuutteesta kärsivän hovioikeuden lisärakennukselle.⁶⁴ Vaasan kaupunki ja valtio allekirjoittivat sopimuksen hovioikeuden tontista touko-kesäkuun vaihteessa 1924. Sopimustekstissä mainitaan, että ulkorakennus saa pysyä edelleen silloisella paikallaan siitä huolimatta, että se osittain sijaitsi tontin ulkopuolella. Kuitenkin siinä tapauksessa, että hovioikeuden rakennus rakennetaan uudelleen, tai siihen tehdään korjauksia, ulkorakennus tulee hävittää. Vuonna 1939 virastotalon tilat modernisoitiin. Keskuslämmitykseen siirtymisen myötä halkovajoja ei enää tarvittu. Arkistojä ja työskentelytilojen puutteesta kärsivän hovioikeuden harmiksi täydessä kunnossa ollut tiilirakennus purettiin.⁶⁵

Vielä 1990-luvun puolivälissä hovioikeus pyysi oikeusministeriötä selvittämään, voitaisiinko Hovioikeudenpuistoon rakentaa erillinen maanalainen väestönsuoja ja arkistorakennus tutkijahuoneineen. Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintala oli jo 1980-luvun alussa ehdottanut, että lisärakennus rakennettaisiin van-

Kuva 13. Setterbergin loka-
kuussa 1855 allekirjoitta-
mat Hovioikeuden raken-
nuksen fasadi-piirrokset.
- VHO.

han ulkorakennuksen paikalle arkkitehti C. A. Setterbergin piirustusten mukaan. Asian eteneminen lienee pysähtynyt Museoviraston ja Valtion kiinteistölaitoksen vastustukseen. Museoviraston mielestä Hovioikeudenpuisto ei kaipaa kaupunkikuvallisesti uudisrakentamista ja uusi rakennus on aina uusi rakennus, siitä ei pidä tehdä paikalla aikaisemmin olleen rakennuksen uusintoa. Hovioikeus ei puolestaan suostunut hyväksymään tontille modernia rakennusta. Valtion kiinteistölaitos totesi osaltaan sillä olevan Vaasassa runsaasti tyhjillään olevaa tilaa, jonka määrä tulee yhä lisääntymään Vaasan varuskunnan lakkauttamisen jälkeen. Kaiken lisäksi lisärakennuksen takia jouduttaisiin muuttamaan asemakaavaa ja siirtämään Vaasan Sähkö Oy:n kaukolämpöputkea. Rintalan esittämä uudisrakennuksen paikka kun on juuri kaukolämpöputken kohdalla. Nämä toimenpiteet olisivat lisänneet valtiolle aiheutuvia rakennuskustannuksia.⁶⁶

Kuva 14. Arkkitehti K. V. Reiniuksen 1904 piirtämä virastotalon ulkorakennuksen laajennussuunnitelma. Asemapiirroksen on Setterbergin alkuperäinen rakennus merkitty mustalla ja Reiniuksen laajennusosa punaisella. - VHO.

Virastotalon kaivo

Setterbergin huhtikuussa 1857 allekirjoittamassa kustannusarviossa mainitaan harmaakivisen kaivon rakentaminen. Kaivoa tarvittiin tuolloin makean veden saamiseksi muuraus- töitä varten. Se tuli varustaa katoksel- la ja imupumpulla myöhempää käyttöä varten.⁶⁷ Kaivo sijaitsi puistossa 12 metrin päässä Ran- takadun reunasta n. 60 metriä re- sidenssirakennuksesta koilliseen. Sitä pidettiin kunnossa rakennuk- sen korjausmäärärahoilla, mm. lääninarkkitehti Th. Granstedtin kustannusarvioon vuodelta 1876

Kuva 15. Virastotalon imu- pumpulla toiminut kaivo 1900-luvun vaihteessa. Kaivo oli virastotalon käy- tössä vuoteen 1925. Katu- varressa puiston reunassa näkyvä kapea rakennus on Vaasan Sähkö Oy:n muun- taja. Residenssitalon ta- kaa pilkottavat kukkulan vanhat kuuset. - Kuva PM

sisältyi kaivon maalaus: kaksi sivellystä keltaisella värillä. Nelikulmaista kaivoa peitti satulakattoinen katos. Vuonna 1898 A. Lassel & Co laskutti puistokaivon imupumpun ja pohjaventtiilin uusimisesta. Vaikka Vaasa sai vesijohtolaitoksen jo vuonna 1915, virastotalo liitettiin kaupungin vesi- ja viemäriverkostoon vasta 1925.⁶⁸ (Kuva 15)

Setterbergin uimahuone ja kylpyläosakeyhtiön kylpylä

Lääninhallitus oli hyväksynyt kesäkuussa 1861 Setterbergin suunnitteleman, her- roille tarkoitetun uimahuoneen rakentamisen rantaan vinosti hovioukeudentalon alapuolelle.⁶⁹ Uimala sijaitsi puiston edustan rantatasanteella. Tie sinne kulki puis- ton läpi. Setterberg oli piirtänyt samaan rakennuspiirustukseen edellisen kaltaisen, mutta pienemmän uimahuoneen naisia varten. Sen hän oli suunnitellut sijoitettavaksi puiston rantaan lähelle Hietasaarenkadun länsipäätä. Sitä ei toteutettu.⁷⁰ Kylpyläosa- keyhtiö, Wasa Badhusaktiebolaget, perustettiin vuoden 1874 alkupuolella kolme vuotta Setterbergin kuoleman jälkeen. Saman vuoden lopulla kuvernööri antoi päätöksen yhtiön anomukseen saada rakentaa uimahuoneen yhteyteen kylpylälai- tos. Päätöksen mukaan yhtiön tuli luvan saadakseen täyttää tietyt ehdot: Sen tuli mm. varmistaa oikeutensa mainittuun paikkaan. Kylpylää ei saanut laajentaa jo olemassa ollutta uimahuonetta kauemmaksi pohjoiseen. Sitä ei myöskään saanut sijoittaa niin pitkälle maalle päin, että rannan syventäminen tai rantaviivan kaivami- nen tulisi tarpeelliseksi tai viereisen puiston puita vahingoitettaisiin. Kylpyläraken- nukselle tuli hankkia piirustukset ja rakentamiseen sai ryhtyä vasta sitten, kun sii-

Kuva 16. Todennäköisesti rakennus- mestari A. Lasselin suunnittelema Ho- vioikeudenpuiston rantaan 1870-luvul- la rakennettu kylpylälaitos. Taustalla kalasatama ja lääninvankila. Asianaja- ja Christer Boucht on kertonut, kuinka hänen lapsuudessaan perhe kokonai- suudessaan kävi kylpylässä saunomas- sa. Kylpylä oli jaettu verhojen erotta- miin osastoihin, joissa oli kylpyam- meet. Kylvettäjät avustivat asiakkaita peseytymisessä. - Postikortti Bertil Björklövin kokoelma.

hen oli saatu lupa laillisessa järjestyksessä.⁷¹ Kylpylärakennuksen suunnitteli todennäköisesti rakennusmestari A. Lassel.⁷² (Kuva16) Kylpylä palveli vaasalaisia nelisenkymmentä vuotta aina Venäjän vallan lopulle asti. Kauppias Gustaf Svanljung osti rakennuksen aikoen laajentamalla ja nykyaikaistamalla tehdä siitä ajanmukaisen kylpylän. Hänen aikeensa eivät toteutuneet. Rakennus sijaitsi kaupungin vuokramaalla. Kaupungin ja valtion vielä vuosikausia eteenpäin jatkunut ottelu Rantapuiston omistuksesta esti suunnitelmien pikaisen toteuttamisen. Sitä paitsi Vaasaan oli rakennettu 1915 vesijohtoverkosto ja kyseisen laitoksen tarve kaupungissa oli vähentynyt. Svanljung tarjosi kylpylää kaupungille lunastettavaksi. Valtuusto torjui tarjouksen. Hovioikeudenpuiston kylpylä hajotettiin toukokuussa 1926.⁷³

Rantapaviljonki

Maaliskuussa 1868 maistraatti myönsi kondiittori Sebastian Coraylle oikeuden rakentaa arkkitehti C. A. Setterbergin piirtämän puutarhapaviljongin Hovioikeudenpuiston pohjoisosaan. Sen tuli valmistua seuraavana vuonna. Coray teki konkurssin 1871. Vasta rakennetun paviljongin hankki haltuunsa kellarimestari Fredrik Ernst. Ravintolapaviljonki oli alkuaan muodoltaan kahdeksankulmio. Sen pohjoissivustalla oli neliönmuotoinen kabinettiosa ja eteläpuolella keittiösiiveke. Meren puolelle oli Stenforsin asemapiirroksen mukaan rakennettu pieni neliön muotoinen terassi. Kuvernööri C. G. Wrede mainitsee keisarille joulukuussa 1881 osoittamassaan kirjeessä paviljongin sijaitsevan riittävän matkan päässä valtion rakennuksesta. Se oli rakennettu tyyliin, joka tekee siitä todellisen kaupungin kaunistuksen.⁷⁴ (Kuvat 17 ja 18)

Kuvat 17 ja 18. Rantapaviljonki 1890-luvulla Hietasaarenkadulta nähtynä kesäisessä ja talvisessa asussaan, varsinainen paviljonkirakennus taustalla ja siitä oikealle kabinettiosa sekä soittoilava, joka kesäisin varustettiin kangaskatoksella. Kesällä yleisö istui suotuisalla säällä ulkosalla paviljongin edustalla rantakadunpuoleisessa puiston osassa. - Kesäinen kuva Hjalmar Sjöman ja talvinen Jullia Widgren. PM.

Rantapaviljongin ja Hietasaarenkadun väliin rakennettiin soittolava. Sotilassoitokuntien ulkoilmakonsertit Vaasassa periytyivät Vanhan Vaasan ajoilta asti. 1860 siirrettiin kansanjuhlien ja ulkoilmakonserttien pito uuteen Vaasaan, Hietasaareen.⁷⁵ Kymmenen vuotta myöhemmin se sai kilpailijakseen vastavalmistuneen Rantapaviljongin. Siellä tarjoilun järjestäminen puistokonserttien yleisölle oli helpompaa kuin luonnontilassa olleessa Hietasaaressa. Ensimmäisissä E. Ernstin allekirjoittamissa lehti-ilmoituksissa vuoden 1870 elo- ja syyskuussa luvattiin paviljongilla esittää torvimusiikkia, jos sää on suotuisa.⁷⁶ Vielä 1920-luvulla kaartinjääkäripataljoona anoi ja sai valtuustolta vuosittain avustusta 10 000 mk pitääkseen 15. toukokuuta - 15. syyskuuta välisenä aikana sopivan sään vallitessa kaupungissa vähintään 25 ulkoilmakonserttia. Konserttien pitopaikkoja ei valtuuston pöytäkirjassa lähemmin mainita.⁷⁷ Puistokonserttiperinne näyttäisi jatkuneen ainakin 1930-luvun lopulle asti, mm. Vasabladetissa 24.6.1937 julkaistulla "Pikku-uutisia" - palstalla kerrottiin kenttätyökistön soittokunnan pitävän Hovioikeudenpuistossa ulkoilmakonsertin. Todennäköisesti puistokonserttien järjestäminen hiipui toisen maailmansodan myötä.⁷⁸

Vuosikymmenien mittaan Rantapaviljongissa on tehty muutoksia. Tiloja on laajennettu ja modernisoitu. Suurimmat muutokset tehtiin 1930-luvulla, jolloin kaupunginvaltuusto hyväksyi Kiinteistöosakeyhtiö Egen Härdin esittämien, arkkitehti Emil Finellin laatimien piirustusten mukaiset muutosehdotukset.⁷⁹ Alkuaan kahdeksankulmainen paviljonkirakennus on laajennettu ja täydennetty perusmuodoltaan suorakaiteeksi. Alkuperäinen muoto näkyy ulospäin vain rakennuksen tornimaisessa keskiosassa. Sisäänkäyntien ja terrassien sijaintia ja kokoa on vaihdettu useampaan kertaan aina 2000-luvun alkupuolelle asti. (Kuva 19)

Kuva 19. Sisäänkäynti Rantapaviljonkiin eli Strampenin ravintolaan 1980-luvulla. Kuvassa oikealla vanhoja puistolehmuksia kellarimestari Ernstin ajalta sekä rakennuksen itäseinustalla 1930-luvulla istutettuja pähkinäpensaitojen muodostamia labyrinthteja ja kartiojalavia. - Valokuva Gunnar Bäckman.

Huvimaja

Residenssipuiston “rakennuksia” oli myös kevytrakenteinen huvimaja. Siitä, kuuluiko se jo Setterbergin alkuperäisiin puistosuunnitelmiin, ei ole löytynyt tietoa, Stenforsin mittapiirustukseen se on kuitenkin merkitty. Se sijaitsi läntisen terassin alapuolella jonkin matkan päässä terassin kiviportaista. (Kuva 20) Laakea, pyöreä katos kohosi metallipylväiden varassa. Niiden alaosiin kiinnittyivät koristeellinen metallikaide ja kapeahko puupenkki. Vanhin löytynyt maininta huvimajasta, josta käytettiin nimityksiä “Temppeli” ja “Kappeli”, on kaupunginpuutarhuri J. Sundinin laskussa toukokuulta 1886, jolloin hän oli istuttanut villiviinintaimia “Temppelin” ympärille. Huvimaja esiintyy kaikissa Hovioikeudenpuistoa koskevissa kirjoissa 1920-luvulle asti. Se on nähtävästi poistettu 1930-luvun vaihteessa suoritetun puiston kunnostuksen yhteydessä.⁸⁰

Puiston silokallioon uurretut salaperäiset merkit

Hovioikeuden kukkulalla on kalliosydän, jota peittää ohut moreenikerros. Rakennuksen luoteispuolella kallioperä tulee esiin parissa kolmessa kohdassa paljaana silokalliona. Lähellä puiston ja rautatiealueen välistä kiviterassia olevalta pienehköltä kallionpaljastumalta löytyi vuosia sitten hämminkiä aiheuttanut kallioon uurrettu reikäleipää muistuttava merkki, jonka yläosassa on merkintä N 1 ja alaosassa vuosiluku 1883. Se on osoittautunut maanmittareiden vaaitusverkoston kiintopisteeksi, josta kallioon osittain upotettu rautapultti on kadonnut. Toinen kiintopiste, n:o 2, sijaitsee hovioikeuden talon pohjoispuolella kalliopaljastuman itäreunassa. Kiintopisteiden avulla mitataan korkeuseroja. Niitä tarvitaan mm. katu- ja viemäriverkostoa rakennettaessa. Vaasan kaupungin vaaitusverkosto on uusittu useaan kertaan, mm. vuonna 1883.⁸¹

Kuva 20. J. Strömin vuonna 1903 ottama valokuva Hovioikeudenpuistossa residenssitalon läntisen terassin alapuolella sijainneesta huvimajasta, “Kappelista”. Se muistuttaa muotokieleltään 150 metrin päässä sijainnutta alkuperäistä rantapaviljongin rakennusta ja sen kesäistä soittolavaa. Kuvassa taustalla erottuu heikosti Vaskiluotoon johtava kaareva ratapenger. - Kuva PM.

1940-luvulla louhittiin kallioon virastotaloa varten väestönsuoja

Kallion sisään louhittiin jatkosodan aikana väestönsuoja. Arkkitehti Artt. Ortela teki lokakuussa 1943 Vaasan virastotalon väestönsuojaa varten maastotutkimuksen ja louhintakaavion.⁸² Väestönsuojaan johtava sisäänkäynti sijaitsee hovioikeudentalon pohjoisenpuoleisen portaikon edessä olevan aukion reunassa. Vuoden 1944 syyskuussa Ortela laati ilmasuojeluvälvojan ohjeiden mukaisen sisustusta koskevan kustannusarvion. Pommisuojaan asennettiin ilmastointilaitteet ja sinne hankittiin pöytiä, penkkejä, tuoleja sekä suojatarpeita ja paarit. Seuraavan vuoden kustannusarviossa anottiin rahaa virastotalon kellarissa olleen vanhan väestönsuojan purkamiseen ja arkistotiloiksi muuttamiseen.⁸³ Sota loppui, eikä uutta väestönsuojaa ole tähän mennessä tarvinnut käyttää sen alkuperäiseen tarkoitukseen. Se on nykyään tyhjiään. Se ei ole enää edes kunnostettavissa nykyiset vaatimukset täyttäväksi väestönsuojaksi.⁸⁴ Sotien jälkeen kallion sisällä olevaa tilaa käytettiin jossain määrin mm. erilaisten näyttelyjen totutusta poikkeavana esittelypaikkana. Tästä toiminasta kertovat esim. arkistossa säilyneet Vaasan Akvaarioseura ry:n maksamien vuokrien kuitit maaliskoukokuulta 1951.⁸⁵

Uuden vuosituhannen vaihteessa Hovioikeuden puisto ja rakennus ovat joutuneet ilkkivallan kohteeksi

Ilkivalta ei ole mikään uusi asia. Se liittyy usein suuria väkijoukkoja kokoaviin kansanjuhliin ja holtittomaan alkoholinkäyttöön. Jo 1900-luvun alussa ilkivalta aiheutti kaupungille ongelmia mm. silloisten kansanjuhlien viettopaikassa Hietasaarella.⁸⁶ 1990-luvun loppupuolelta lähtien nuorisoujoukot ovat vallanneet Hovioikeudenpuiston varsinkin tiettyinä juhlatuokanloppuina vapusta pitkälle syksyyn ja erityisesti koulujen lopettamispäivinä sekä Hietasaarella ja Vaskiluodossa järjestettyjen tilaisuuksien yhteydessä.

Hovioikeuden lännenpuoleiselle terassille on ajaa huristeltu autoilla ja moottoripyörillä hovioikeuden asettamista kieltotauluista ja esteistä huolimatta. Autostereoiden äänekäs "musa" ja päihdyttävät juomat ovat taanneet tunnelman. Hovioikeuden ikkunoita on rikottu, kiviä ja pulloja paiskittu ikkunoista sisään, porraslyhtyjä väännelty ja rikottu ja puistoa roskattu. Lähtien Rantakadun talojen porraskäytäviä ja pihamaita myöten ovat juhlinnan jäljiltä olleet siivottomassa kunnossa täynnään lasinsiruja, roskia ja ihmisen jätöksiä. Taloyhtiöt ovat joutuneet hankkimaan lukittavia rautaportteja estämään epätoivottujen vieraiden pääsyn pihamaille ja porraskäytäviin. Myös puiston istutukset ovat joutuneet ilkkivallan kohteeksi, mm. hovioikeuden istuttama itsenäisyyden kuusi on katkaistu toistuvasti ja nuoret hevostakanjat tuhottu useaan otteeseen.

Hovioikeus on osaltaan pyrkinyt vähentämään ilkivaltaa sijoittamalla valvontakameroita, pystyttämällä "Yksityisalue" -kylttejä ja kulkuesteitä sisäänajoväylille sekä katkaisemalla kulkuyhteyden hovioikeuden kukkulalta Hietasaaren suuntaan. Terassin kivireunustaa on jatkettu, istutettu pensaita entiselle kulkuväylälle sekä nurmetettu rantaan johtanut puistokäytävä. Nämä toimenpiteet rikkovat itse asiassa sopimusta, jonka kaupunki ja valtio allekirjoittivat vuonna 1924. Sen mukaan hovioikeudentontin omistusoikeus tosin siirtyi sopimuksen vahvistamisen jälkeen täysin valtiolle, mutta tontti on kuitenkin edelleen osa yleistä puistoa, jota ei saa aidata tai erottaa muusta puistosta istutuksin tai muilla tavoin.⁸⁷ Edellä mainituilla toimenpiteillä ei edes ole ollut toivottua vaikutusta. Puiston lähiseudun asukkaiden kärsivällisyys on loppumassa. Keväällä 2003 kerättiin nimiä kaupungille lähetettävään adressiin, jossa vaadittiin julkijuopottelun kieltämistä kaupungin puistoissa ja kaduilla. Toivottavasti tämä ikävä vaihe Hovioikeudenpuiston historiassa jää mahdollisimman lyhyeksi episodiksi ja puisto saadaan palautetuksi jälleen kaikkien kaupunkilaisten rauhalliseksi ja viihtyisäksi kesäkeitaaksi.⁸⁸

Taustamateriaali

Lyhenteet

KA = Kansallisarkisto
KH = kaupunginhallitus
KV = kaupunginvaltuusto
NRK = Nikolainkaupungin rakennuskomitea
pk. = pöytäkirja
PL = puutarhalautakunta
PM = Pohjanmaan museo
RTK = rahatoimikamari
SrKA = seurakuntien keskusarkisto
SRM = Suomen rakennustaiteen museo
Wbl. = Vasabladet
VHO = Vaasan hovioikeus
vk. = vuosikertomus
VKKA = Vaasan kaupungin keskusarkisto
VKRV = Vaasan kaupungin rakennusvalvontatoimisto
VLHA = Vaasan lääninhallituksen arkisto
VLRT = Vaasan läänin rakennustoimisto
VLk = Vaasan lääninkonttori
VMA = Vaasan maakunta-arkisto

Viitteet

- 1 Lilius 1985:38; Schalin 2001:198-199 ja 201.
- 2 Setterbergin kustannusarvio 30.4.1857. - VLRT, Kustannusarviot 1856-1882 Db1. VMA; Lehtikanto 1970:290; Lehtikanto 1976:162.
- 3 Setterbergin kaavaselitys 1853. - SSO 9 2D 13 /15. KA; Lehtikanto - Vaasa 24. 4.1977; "Rakennettiin uusi Vaasa" 1981:18; Kirjakka 1996:189.
- 4 Embetsverkens Residenshus i Nikolaistad uppmätt och ritad af A. W. Stenfors 1892. - VLHA. Muut kartat n:o 49 / L36. VMA .
- 5 Setterbergin kirje kuvernöörille. - VLRT:n kirjekonseptit n:o 14, 26.11.1862. VMA; Lehtikanto 1976:162.
- 6 NRK:n pk. 4.8.1864 § 2, Ca 1. VMA.
- 7 Setterbergin laatima kustannusarvio 9.3.1869. - VLRT:n kustannusarviot 1856-1882. Db 1. VMA; Selvitys rantamuurin rakentamisesta. - VLRT:n kirjekonseptit 28.4.1869. VMA; Lehtikanto 1976:162.
- 8 Kuvernööri C. G. Wreden kylpylää koskeva päätös 18.12.1874. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja hovioikeuden puistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906. Hg 3. VMA.
- 9 Maistraatin kirje kuvernöörille 4.9.1876. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja hovioikeuden puistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906. Hg 3. VMA; Kuvernöörin kirje keisarille 17.12.1881. - RTK. Puistot. VKKA.
- 10 Wbl. 19.8.1871; Wbl. 5.4.1873.
- 11 Julkisten rakennusten ylläpidon kirje Senaatille 15.11.1881, Senaatin siviiliasianviraston kirje Kuvernöörille 16.1.1882 ja ravintoloitsija Ernstin sitoumus 22.3.1882. - RTK. Metsät, Puistot 1881-1882. VKKA; Kylpyläyhtiön kirje kuvernöörille 16.8.1880; Kuvernöörin kirje Senaatin siviiliasianvirastolle 17.12.1881 ja Kylpyläosakeyhtiön 2.11.1896 tekemä sopimus 300 mk:n vuokran maksamisesta vuosittain. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja Hovioikeudenpuistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906. Hg 3. VMA.
- 12 Nikolainkaupungin Residenssipuiston korjaus- ja kunnossapitomäärärahoihin liittyviä laskuja 1882-1901. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja Hovioikeudenpuistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906 Hg 3. VMA.
- 13 Lundén 1912:73; Simonen 1961:136 ja 157; Esim. KV:n pk. 3.9.1902 § 6 Ca 15. VKKA; Puutarha-arkkitehti Lundénin Vaasan Kirkonkokoukselle 23.5.1892 lähettämä J. Sundinin suunnitelmaa koskeva muistio. - Kirkonkokousten pöytäkirjat 1880-1905 II. SrKA II Ca 3. VMA; KV pkt 1.5.1895 § 2 ja 21.8.1895 § 4, Ca 9. VKKA.

- 14 VBl. 30.7.1903.
- 15 H = Helsingin yliopiston kasvimuseo, Helsinki ja OA = Ostrobothnia Australioksen kasvikokoelma, Vaasa.
- 16 Residenssitalon korjausten kustannusarviot vuosille 1896 ja 1898. - VLRT. Kustannusarviot 1893-1897 Db 3 ja 1898-1899 Db 4. VMA.
- 17 Virastojen talon kustannusarvio 1903. - VLRT. Kustannusarviot 1900-1904 Db 6. VMA.
- 18 Nikolainkaupungin rakennusjärjestys 1856 § 52; KV:n pk.15.7.1891 § 3. Ca 7. VKKA.
- 19 Tuikka 1978; KV:n pkt 21.5.1902 § 3 ja 18.6.1902 § 34. Ca 15. VKKA.
- 20 KV:n pk 3.9.1902 § 18. Ca 15. VKKA.
- 21 KV:n pkt. 5.10.1904 § 3 Ca 17 ja 4.1.1905 § 6 Ca 18. VKKA.
- 22 Senaatin siviiliasianviraston kirje kuvernöörille 13.2.1905 N:o 210. - VLk. Vaasan läänin hallintotaloa ja Hovioikeudenpuistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906. Hg 3. VMA ; KV:n pkt 21.4.1909 § 35 Ca 22,19.5.1909 § 35 Ca 22, 1.9.1909 § 19 Ca 22 ja 2.9.1909 § 35 Ca 22. VKKA.; Nippu maanmittauskonttorin sijoitusta koskevia asiakirjoja ja karttaluonnoksia ym., joukossa mm. Nikolainkaupungin KV:n kirje Suomen keisarilliselle senaatille 5.10.1909. - AD 2604 / 396 1909 STO AD Eb 3005. KA.
- 23 Viljanen & Vuolteenaho 1986:35.
- 24 KV: n kirje RTK:lle 11.5.1917, N:o 174; Agronomiosaston vuosikertomukset. v. 1918 ja 1921; RTK:n pk. 5. 6. 1919 § 299. VKKA.
- 25 Knapas 1988:237-243; Piispala 2002:31.
- 26 Häyrynen 1989:72-73; Häyrynen 2001:176-177.
- 27 Knapas 1988:237; Häyrynen 2001:16-17 ja 21; Uino 1989:68.
- 28 Häyrynen 2001:21.
- 29 Häyrynen 1989:75.
- 30 Förslag till ordnande af Residensparken i Wasa. Conrad Lindborg 1895 - VLHA. Muut kartat N:o 49 / L36. VMA
- 31 Förslag till ordnande af Residensparken. - A 559 VKKA. - Suunnitelmasta puuttuvat tekijän nimi ja päiväys. Erittäin todennäköisesti se on kaupunginpuutarhuri Johan Sundinin laatima noin vuonna 1905. Sundin ei ole allekirjoittanut tai päivännyt mitakaan puistosuunnitelmiaan, vaikka ne mm. KV:n pöytäkirjojen mukaan ovat hänen laatimiaan, esim. Lastenpuiston suunnitelma.
- 32 Maaherran kirje sisäasiainministeriölle 23.3.1927 N:o 30523. - N:o 49 / 296 K. D. S. M. 1927. KA.
- 33 Lehtikanto 1983: käsikirjoitus; Hovioikeudenneuvos Erkki Rintalan kirje kaupunginpuutarhuri Lauri Hietamäelle 25.11.1985. - VHO, perinnehuone.
- 34 KV:n pk. 12.10.1917 § 24. Ca 31. VKKA.
- 35 Häyrynen 1990:16-18; Uino 1990:25 ja 48; Häyrynen & Uino 1990 :156-157.
- 36 KV:n pk. 14.9.1926 § 15. Ca 49. VKKA.
- 37 Kartta liitteenä RTK:n pk. 12.11.1925 § 1172, lista 122. (Liitteet Cc 37.) VKKA.
- 38 Tähän vaiheeseen liittyvät kartat ja asiakirjat löytyvät liitteinä RTK:n pk:aan 12.11.1925 § 1172, lista 122, Ca 40. VKKA.
- 39 KV:n pkt 18.1.1918 § 3 Ca 32 ja KV:n pk. 16.5.1922 § 42 Ca 40, VKKA; Jäljennös Hovioikeuden tonttia koskevasta sopimuksesta v.1924. - Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä; KV:n pk. 30. 3. 1926 § 12, Ca 48; KV:n pk.14.9.1926 § 15, Ca 49. VKKA
- 40 Suullinen tieto Vaasan kaupungin Teknisestä virastosta.
- 41 Tonttijakokartta I - Hovioikeus. Asemakaava 26. VKKA.
- 42 RTK:n kirje KV:lle 14.5.1926 Ca 48; KV:n pk. 1.6.1926 § 17. Ca 48. VKKA.
- 43 Maaherran kirje Sisäasiainministeriölle 23.3.1927. - No 49 / 296 K.D.S.M. 1927. KA; VLRT:n kirje Yleisten rakennusten ylihallitukselle 3.6.1930 n:o 331. VMA.
- 44 Ritning till omreglering af Hofrättsparken Wasa. Paul Olsson 1916. - Paul Olssonin kokoelma 1913-1939. SRTM sekä KM; Uino 1990:28-29; Olsson 1947:9.
- 45 RTK:n kirje Maaherralle 30. 10. 1924 n:o 269. - Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä; RTK:n pk. 12. 11. 1925 § 1172. Liitteenä Maaherran kirje RTK:lle 25. 5. 1925 n:o 30956. Cc 37. VKKA.
- 46 Tiedot ovat peräisin Hovioikeudenpuistossa vuonna 1984 tekemäni puuvartisten lajien inventoinnin muistiinpanoista.
- 47 Teknisen viraston puistojaoksen toimintakertomus 1985. VKKA.
- 48 KH:n pk. 5.10.1933 § 699. - KH:n pkt 1933 I, Caa 7 liitteinen. VKKA.
- 49 Helsingin Sanomat 5.1.2003: 50 vuotta sitten – "Teatteripalo Vaasassa"
- 50 Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintala suull.; Lehtikanto 1983: käsikirjoitus.
- 51 Rintala, Erkki 1996:12; Harju, Virpi 1996: 23-24.

- 52 Hovioikeudenneuvos Rintalan kirje Rakennushallitukseen 28.10.1985. VHO, perinnehuone.
- 53 Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintala suull.
- 54 Valtioneuvoston päätös 4.12.1991. N:o 32/ 561/ 91, 1472/ 561/ 88 VHO.
- 55 Teknisen viraston puistojaoksen toimintakertomus 1987. VKKA.
- 56 Luettelo hovioikeuden tontin muistopuista sekä niiden istutustilaisuuksiin liittyviä asiapereita. VHO, perinnehuone.
- 57 Teknisen viraston puistojaoksen toimintakertomukset 1985-1995. VKKA; Vbl. 14. 5. 1985.
- 58 Häggkvist 1985.
- 59 Wbl. 22.9.1925; Vaasa 23. 9. 1925.
- 60 Vaasan virastotalo, Arkkitehti Setterbergin monumenttiluonnos 06.01.70 sekä monumenttitutkimat 1/20 10 0271 ja 1/20 11 0271. - Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä.
- 61 Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintalan muistio 15.8.1995 kaupungin hallintojohtaja Tor Wikille. VHO; Päätösluettelon ote n:o 296 16.10.1995. VHO; Stranden, Anders: Var ska Setterberg stå stady? - Wbl. 25.8.1995.
- 62 Lehtikanto 1983: käsikirjoitus.; Harju 1996:21; Rintala 1996:12 ja 32.
- 63 Lehtikanto 1983: käsikirjoitus.
- 64 KV:n pk. 11.10.1918 § 28, Ca 33. VKKA.
- 65 Alustava sopimus liitteenä KV:n pk. 13.6.1922 § 46, Ca 40. VKKA; Allekirjoitettu sopimus 1924. -Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä; Lehtikanto 1983: käsikirjoitus; Rintala 1996:32.
- 66 Hovioikeudenpresidentti Erkki Rintalan kirje Oikeusministeriölle 9.11.1995. Kopio VHO; Sainio - Pohjalainen 4.3.1997.
- 67 Setterbergin allekirjoittama kustannusarvio 30.4.1857. - VLRT, Kustannusarviot 1856-1882. Db1. VMA
- 68 Lehtikanto: Vaasa 12.9.1971; "Rakennettiin uusi Vaasa" 1981:41; VLk, Laskuja. Vaasan läänin hallintotaloa ja hovioikeuden puistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906. Hg 3. VMA; VLRT, Rakennusten hoitoa koskevat asiakirjat 1910-1950. Hb 2. VMA.
- 69 Lehtikanto: Vaasa 19.2.1978; "Rakennettiin uusi Vaasa" 1981:141.
- 70 Setterbergin 23.5.1861 allekirjoittama Hovioikeudenpuiston uimahuoneiden suunnitelma - K7/B 197. VKKA.
- 71 Wbl. 21.3.1874; Kuvernööri C. G. Wreden kylpylälaitosta koskeva päätös 18.12.1874. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja hovioikeuden puistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906 Hg 3. VMA.
- 72 Kopio rak. mest. A. Lasselin rakennuspiirustuksesta Hovioikeudenpuiston kylpylää varten. Päiväys ja allekirjoitus puuttuvat. K7 / B 198. VKKA.
- 73 KV:n pkt 13.6.1919 § 36 Ca 34, 5.9.1919 § 4 Ca 35 ja 1.6.1926 § 17 Ca 48 liitteinen. VKKA.
- 74 Maistraatin kirje kuvernöörille 4.9.1876. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja hovioikeuden puistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906 Hg 3. VMA; Kuvernöörin kirje Keisarille 17.12.1881. - RTK, Puistot. VKKA.
- 75 Piispala 2002:49; Piispala 2003:39.
- 76 Wbl. 20.8. ja 3.9.1870.
- 77 KV:n pkt, mm. 15.5.1928 § 10. Ca 52. VKKA.
- 78 "Pikku-uutisia" - Wbl. 24.6.1937.
- 79 KH:n pk. 20.4.1933 § 297. - KH:n pkt 1933 I Caa 7. VKKA.; Emil Finellin vuosina 1933-37 laatimat Rantapaviljongin muutospiirustukset. - VKRV.
- 80 Nikolainkaupungin Residenssipuiston korjaus- ja kunnossapitomäärärahoihin liittyviä laskuja 1882-1901. - VLk, Vaasan läänin hallintotaloa ja Hovioikeudenpuistoa koskevia asiakirjoja 1860-1906 Hg 3. VMA.
- 81 "Se löytyi" - Pohjanmaa Kansa 20.12.1985.
- 82 Vaasan virastojentalon väestösuojan maastotutkimus 1944. - Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä.
- 83 VLRT, Kustannusarviot 1942-1945. Db 13. VMA.
- 84 Rintala suull.
- 85 VLRT, Rakennusten hoitoa koskevat asiakirjat 1910-1950. Hb 2. VMA.
- 86 Piispala 2003:46-47.
- 87 KV:n pk.13.6.1922 § 46 Ca 40. VKKA; Jäljennös Hovioikeuden tonttia koskevasta sopimuksesta v.1924. - Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä.
- 88 Sainio: Ilkivalta koettelee hovioikeutta - Pohjalainen 14.9.1999; Piispala: Näinkö Vaasa hoitaa imagoaan? - Pohjalainen 23.8.2000; Rintala: Hovioikeus ja Vaasan imago - Pohjalainen 25.8.2000; Porola: Vihaiset naiset keräävät adressin julkijuopottelun kieltämiseksi - Pohjalainen 16.4.2003.

Lähteet

Asiakirjat

Kansallisarkisto (KA), Helsinki
Museovirasto (MV), Helsinki
Rakennushistorian osasto (RHO)
Pohjanmaan museo, (PM) Vaasa
Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä
Vaasan hovioikeuden perinnehuone, Vaasa
Vaasan kaupungin keskusarkisto, (VKKA), Vaasa
Vaasan maakunta-arkisto, (VMA), Vaasa
Nikolainkaupungin rakennuskomitean arkisto (NRKA)
Vaasan hovioikeuden arkisto, (VHOA)
Vaasan lääninhallituksen arkisto, (VLHA)
Vaasan lääninkonttorin arkisto, (VLkA)
Vaasan läänin rakennustoimiston arkisto (VLRTA)
Vaasan seurakuntien keskusarkisto (SrKA)

Puistosuunnitelmat ja rakennuspiirustukset

Senaattikiinteistöt, Keski-Suomen kiinteistöalue, Jyväskylä.
Suomen rakennustaiteen museo (SRTM), Helsinki
Vaasan hovioikeus (VHO), Vaasa
Vaasan kaupungin keskusarkisto, (VKKA), Vaasa
Vaasan kaupungin rakennusvalvontatoimisto, (VKRV), Vaasa
Vaasan maakunta-arkisto (VMA):
Vaasan lääninhallituksen arkisto, (VLHA)
Vaasan läänin rakennustoimiston arkisto (VLRTA)

Kasvinäytteet ja puuvartisten lajien kartta

Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo (H), Helsinki
Ostrobotnia australiksen kasvikoelma (OA), Vaasa
Vaasan kaupungin mittaustoimi Eija Piispalan vuosina 1984-2000 tekemien inventointien ja muistiinpanojen mukaan.

Suulliset tiedonlähteet

Asianajaja Christer Boucht (21.5.2003)
Hovioikeuden presidentti Erkki Rintala
Vaasan kaupungin Tekninen virasto

Valokuvat

Benjam Pöntinen
Bertil Björklövin kokoelmat
Gunnar Bäckman
Pohjanmaan museo

Painamattomat lähteet

Luettelo hovioikeuden tontin muistopuista sekä niiden istutustilaisuuksiin liittyviä asiapapereita, mm. hovioikeudenpresidentti Erkki Rintalan puhe "Tiedon puun" istutustilaisuudessa 30.5.1994. VHO, perinnehuone.
Häggkvist, Eira 1985: *Vaasan patsaat ja muistomerkit, korkokuvat ja muistolaatat*. Moniste.
Häyrynen, Maunu 1990: *Suomalaisen kaupunkipuiston kehitys*. - Pirjo Uino & Maunu Häyrynen: Suomen puutarhataiteen historia. Esitutkimuksen loppuraportti. - Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosasto. Maisema-arkkitehtuurin laboratorio. Espoo.
Lehtikanto, Mirjam 1983: *Vaasan hovioikeudentalo (Valtion virastotalo, Vaasa) rakennushistoriallinen selvitys*. - Käsikirjoitus. Museoviraston rakennushistorian osasto.
Tuikka, Rauno 1978: *Vaasan kaupunginpuutarhan toiminta vuosina 1884-1978*. Moniste.

Uino, Pirjo 1990: *Puutarha-arkkitehti Paul Olsson (1890 - 1973). Tuotanto vuosina 1913-1939*. - Pirjo Uino & Maunu Häyrynen: Suomen puutarhataiteen historia. Esitutkimuksen loppuraportti. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosasto. Maisema-arkkitehtuurin laboratorio. Espoo. *Vaasan kaupungin teknisen viraston puistojaoksen toimintakertomukset 1985-1995*.

Sanomalehtiartikkelit

“Badanstalt i Wasa” - Wasabladet 21.3.1874.
“Hovrättsparken grundförbättras” - Wasabladet 14.5.1985.
Nimimerkki KPT: *Vaasan kirje*. - *Ruotsalaista meininkiä*. - Vaasa 23.9.1925.
Piispala, Eija: *Näinkö Vaasa hoitaa imagoaan?* - Pohjalainen 23.8.2000.
Porola, Jukka-Pekka: *Nyt loppuu juopottelu Vaasan puistoissa. Vihaiset naiset keräävät adres- sin julkijuopottelun kieltämiseksi* - *Hovioikeudenpuiston riettaalle menolle halutaan loppu* - Pohjalainen 16.4.2003.
Rintala, Erkki: *Hovioikeus ja Vaasan imago* - Pohjalainen 25.8.2000.
Sainio, Sirpa: *Purettu ulkorakennus mallina hovioikeuden uudeksi arkistoksi* - *Yliarkkitehti haluaisi tutkia myös modernia vaihtoehtoa* - Pohjalainen 4.3.1997.
Sainio, Sirpa: *Ilkivalta koettelee hovioikeutta* - Pohjalainen 14.9.1999.
“Se löytyi” - Pohjanmaa Kansa 20.12.1985.
“Smånötiser” Friluftskonsert ges av fältartilleriregementets musikkår ... i hovrättsparken. - Vbl. 24.8.1937.
Stranden, Anders: “*Var ska Setterberg stå staty?*” - Wasabladet 25.8.1995.
“*Vasa hovrätts stundande 150 årsjubileum*”. - Wasabladet 22.9.1925.
“*50 vuotta sitten - Teatteripalo Vaasassa*”. - Helsingin Sanomat 5.1.2003.

Kirjallisuus

“*Byggnadsordning för Nikolaistad giften i Helsingfors den 9. Maj 1856*. - Tryckt i A. A. Levóns Boktryckeri, Wasa, 1856.
Harju, Virpi 1996: *Uusi hovioikeudentalo* - C. A. Setterbergin kestävä arkkitehtuuria. - “*Muisto- ja Themiksen näyttämöltä*” - Kustaa III:n hovioikeuden kulttuurihistoriallisia perintö- jä”. - Toim. Virpi Harju. Julk. Valtion taidemuseo ja Vaasan hovioikeus. Vaasa.
Häyrynen, Maunu 1989: *Kaupunkipuisto 1800-luvulla*. - Puutarha- ja puistotaide teoksessa “*Ars Suomen taide 4.*” Keuruu.
Häyrynen, Maunu 2001: *Helsingin kaupunkipuistot*. - Teoksessa “*Hortus fennicus - Suomen puutarhataide*”. - Toim. Satu Frondelius. Julk. Viherympäristöliitto ry. ja Puutarhatai- teen seura ry. Helsinki.
Häyrynen, Maunu ja Uino, Pirjo 1990: *Puistot ja puutarhat - Svante ja Paul Olsson*. - “*Ars Suo- men taide 5.*” Keuruu.
Kirjakka, Marjut 1996: *The Orthogonal Finnish Town 1620-1860 its structure components and di- mensions*. - Centre for urban and regional studies Helsinki university of technology. Espoo.
Knapas, Rainer 1988: *Puutarhataide Suomessa 1750-1810. Englantilainen puisto*. - “*Ars Suomen taide 2.*” Keuruu.
Lehtikanto, Mirjam 1970: *Carl Axel Setterberg och det nya Vasa*. - Österbotten 1970.
Lehtikanto, Mirjam 1971: *Vaasan kaivot*. - Vaasa 12.9.1971. Myös kirjassa “*Rakennettiin uusi Vaasa*” 1981:41. Toim. Anna-Maija Salo. Julk. Vaasa Oy. Vaasa 1981.
Lehtikanto, Mirjam 1976: *Vaasan hovioikeuden toimittilat*. - “*Vaasan Hovioikeus 1776-1976.*” Toim. Erkki Rintala. Julk. Vaasan hovioikeus. Vaasa.
Lehtikanto, Mirjam 1977: *Missä olet nyt, puutarhakaupunki Vaasa?* - Vaasa 24.4.1977; Myös kirjassa “*Rakennettiin uusi Vaasa*” 1981:18. Toim. Anna-Maija Salo. Julk. Vaasa Oy. Vaasa.
Lehtikanto, Mirjam 1978: *Mieritz tahtoi tehdä kylpylän rantapuistoon*. - Vaasa 19.2.1978; Myös kirjassa “*Rakennettiin uusi Vaasa*” 1981:141. Toim. Anna-Maija Salo. Julk. Vaasa Oy. Vaasa.
Lilius, Henrik 1985: *Suomalainen puukaupunki*. - Anders Nyborg A/S, Denmark.
Lundén, Ossian 1912: *Bidrag till handelsträdgårdsmästeriets historia i Finland*. - *Hälsingfors Trädgårdsgille 1887-1898. Trädgårdsodlingens Vänner i Helsingfors 1899-1912*. Wasa.
“*Muistoja Themiksen näyttämöltä*” Kustaa III:n hovioikeuden kulttuurihistoriallisia perintöjä. - Toim. Virpi Harju. Julk. Valtion taidemuseo ja Vaasan hovioikeus. Vaasa 1996.
Olsson, Paul 1947: *Suomen puutarhataidetta*. - Helsinki.
Piispala, Eija 2001: *Vaasan hovioikeus ja sen puistokatu, Kustaa III:n monumentti Vanhassa Vaasa- sa*. - Teoksessa “*Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide*”. Viherympäristöliitto ry. Puutarhataiteen seura ry. Helsinki.

- Piispala, Eija 2002: *Vanhan Vaasan puutarhojen ja puistojen historiaa*. - Alueelliset ympäristöjulkaisut 281. Länsi-Suomen ympäristökeskus ja Pohjanmaan museo. Vaasa.
- Piispala, Eija 2003: *Miksi Vaasan kadut ovat autioita kesäviikonloppuisin?* - "Myötätuuleen - Ilon ja yhdessäolon historiaa vanhassa ja uudessa Vaasassa" - Vaasan työväenopisto. Vaasa 400-opintopiirin julkaisuja n:o 4. Vaasa.
- "*Rakennettiin uusi Vaasa - Mirjam Lehtikannon kirjoituksia*" - Toim. Anna-Maija Salo. Julk. Vaasa Oy. Vaasa 1981.
- Rintala, Erkki 1996a: *Skönheten till heders - kauneus kunniaan*. - "Muistoja Themiksen näyttämöltä - Kustaa III:n hovioikeuden kulttuurihistoriallisia perintöjä." - Toim. Virpi Harju. Vaasa.
- Rintala, Erkki 1996b: *Kuvia ja sanoja C. A. Setterbergin interiööreistä*. - "Muistoja Themiksen näyttämöltä - Kustaa III:n hovioikeuden kulttuurihistoriallisia perintöjä." - Toim. Virpi Harju. Vaasa.
- Schalin, Mona 2001: *Yleinen promenadi, esplanadi, puistikko, kylpyläpuisto. Luokittelu ja tyyppittely 1800-luvun kaupunkipuistoista puhuttaessa*. - "Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide." - Toim. Satu Frondelius. Julk. Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura. Helsinki.
- Simonen, Seppo 1961: *Suomen puutarhatalouden historia*. Helsinki.
- Uino, Pirjo 1989: *Puutarhataide 1810-1910*. - Puutarha- ja puistotaide teoksessa "Ars Suomen taide 4." Keuruu.
- Viljanen, Kaarlo & Vuolteenaho, Hannu 1986: *Vaasan kaupungin rakennusperinneselvitys*. - Vaasan kaupunkisuunnitteluvirasto. Vaasa.

Luettelo eri lähteissä mainituista Hovioikeudenpuistossa kasvaneista puuvartisista lajeista

HAVUPUUT:

		sivulla
<i>Abies concolor</i>	harmaapihta / coloradogran	32
<i>Abies sibirica</i>	siperianpihta / pichtagran	21, 31, 32
* <i>Larix</i> - risteymiä	*lehtikuusi-risteymiä / lärk-hybridit	32, 43
<i>Picea abies</i>	metsäkuusi / gran	18, 27, 34
<i>Picea engelmannii</i>	engelmanninkuusi / engelmannsgran	32
<i>Picea glauca</i>	valkokuusi / vitgran	32
<i>Picea omorica</i>	serbiankuusi / serbisk gran	33
<i>Picea pungens</i>	okakuusi (hopeakuusi) / blågran	33
<i>Pinus cembra</i> subsp. <i>sibirica</i>	siperiansembra / sibirisk tall	31, 34
<i>Pinus peuce</i>	makedonianmänty / makedonisk tall	33
<i>Pinus sylvestris</i>	metsämänty / tall	31

LEHTIPUUT:

<i>Acer platanoides</i>	metsävaahtera / skogslönn	31, 34
<i>Aesculus hippocastanum</i>	hevoskastanja / hästkastanj	31, 33, 34
<i>Alnus glutinosa</i>	tervaleppä / klibbal	27, 31
<i>Betula pendula</i>	rauduskoivu / värtbjörk	27, 31, 34
** <i>Betula</i> sp.	**koivu / björk	27, 31, 34
<i>Crataegus submollis</i>	iso-orapihlaja / trädhagtorn	31
<i>Fraxinus excelsior</i>	metsäsaarni / ask	32, 34
<i>Malus 'Hyvingiensis'</i>	rautatienomenapuu / -	33
<i>Populus laurifolia</i>	laakeripoppeli / lagerpoppel	32
<i>Populus 'Leningradskaja'</i>	leningradinpoppeli / -	34
<i>Prunus padus</i>	tuomi / hägg	32
<i>Quercus robur</i>	tammi / ek	33, 34
<i>Salix caprea</i>	raita / sälg	***
<i>Sorbus aucuparia</i>	kotipihlaja / rönn	21, 27, 31, 32

Sorbus hybrida	suomenpihlaja / oxelrönn	34
Sorbus intermedia	ruotsinpihlaja / oxel	21, 34
Tilia platyphyllos	isolehtilehmus / bohuslind	31
Tilia x vulgaris	puistolehmus / parklind	30, 31, 32, 33
Ulmus glabra	vuorijalava / skogsalm	32, 34
Ulmus glabra 'Exonensis'	kartiojalava / pyramidalm	32, 40
***Ulmus sp.	***jalava / alm	32

PENSAAT:

Berberis vulgaris	ruostehappomarja / berberis	32
Berberis cf. vulgaris 'Atropurpurea'	verihappomarja / blodberberis	21
Caragana arborescens	siperianhernepensas / sibirisk ärtbuske	32, 34
Cornus alba	idänkanukka / rysk kornell	21
Cornus sp.	joku kanukkalaji / kornell	21
Corylus avellana	euroopanpähkinäpensas/ hassel	32, 40
Cotoneaster lucidus	kiiltotuhkapensas / häckoxbär	32
Crataegus grayana	aitaorapihlaja / häckhagtorn	21, 31, 33
Daphne mezereum	näsiä / tibast	21
Eleagnus commutata	hopeapensas / silverbuske	21
Lonicera x bella 'Zabelii'	kaunokuusama / fagertry	34
Lonicera tatarica	rusokuusama / rosenry	34
Lonicera tataric 'Alba'	valkokukkainen rusokuusama / vitt rosenry	21
Parthenocissus inserta	säleikkövilliini / vanlig vildvin	20
Philadelphus sp.	jasmike / schersmin	21
Physocarpus opulifolius	länneheisiangervo / smållspirea	21
Potentilla fruticosa -hybr.	pensashanhikki / ölandstok	21, 34
Rhododendron Catawbiense-hybr.	puistoalppiruusu / parkrododendron	31
Ribes alpinum	taikinamarja / degbär	32
Rosa glauca	punalehtiruusu / daggrös	21
Rosa rugosa	kurturuusu / vresros	21, 34
Rosa rugosa-hybr. 'Hansa'	hansaruusu / -	32
Sambucus nigra	mustaselja / fläder	21
Sambucus racemosa	terttuselja / druvfläder	21
Spiraea betulifolia	koivuangervo / björkspirea	33
Spiraea chamaedryfolia var. ulmifolia	lumiangervo / snärspirea	21
Spiraea 'Grefsheim'	norjanangervo / hybridspirea	34
Spiraea japonica	japaniangervo / praktspirea	21
Symphoricarpos albus var. laevigatus	lumimarja / snöbär	32
Syringa josikaea	unkarinsyreeni / ungersk syren	21, 31, 32, 33
Syringa x persica	persiansyreeni / persisk syren	21
Syringa vulgaris	pihasyreeni / syren	32
Viburnum opulus	koiranheisi / skogsolvon	21
Viburnum sp.	joku heisilaji / olvon	21

* Puiston lehtikuuset ovat eriasteisia risteymiä. Yhtenä kantalajina on siperianlehtikuusi (*Larix sibirica*).

** Selvien rauduskoivujen lisäksi puistossa kasvaa koivuja, joilla on rinnakkain sekä hies- että rauduskoivun tuntomerkkejä. Tätä taksonia ei vielä ole tieteellisesti selvitetty. (Katso! Piispala, E. 2001: Vaasan koivuista. - *Sorbifolia* 32(3):113-116 ISSN 0359-3568 ja Alanko, P. 2001: Suomalaiset puut. - *Sorbifolia* 32(3):125-133. ISSN 0359-3568.)

*** 1930-luvulla puistoon istutetut jalavat edustavat jotain vuorijalavan (*Ulmus glabra*) rotua tai risteymäkloonina, jonka selvittäminen on vielä kesken.

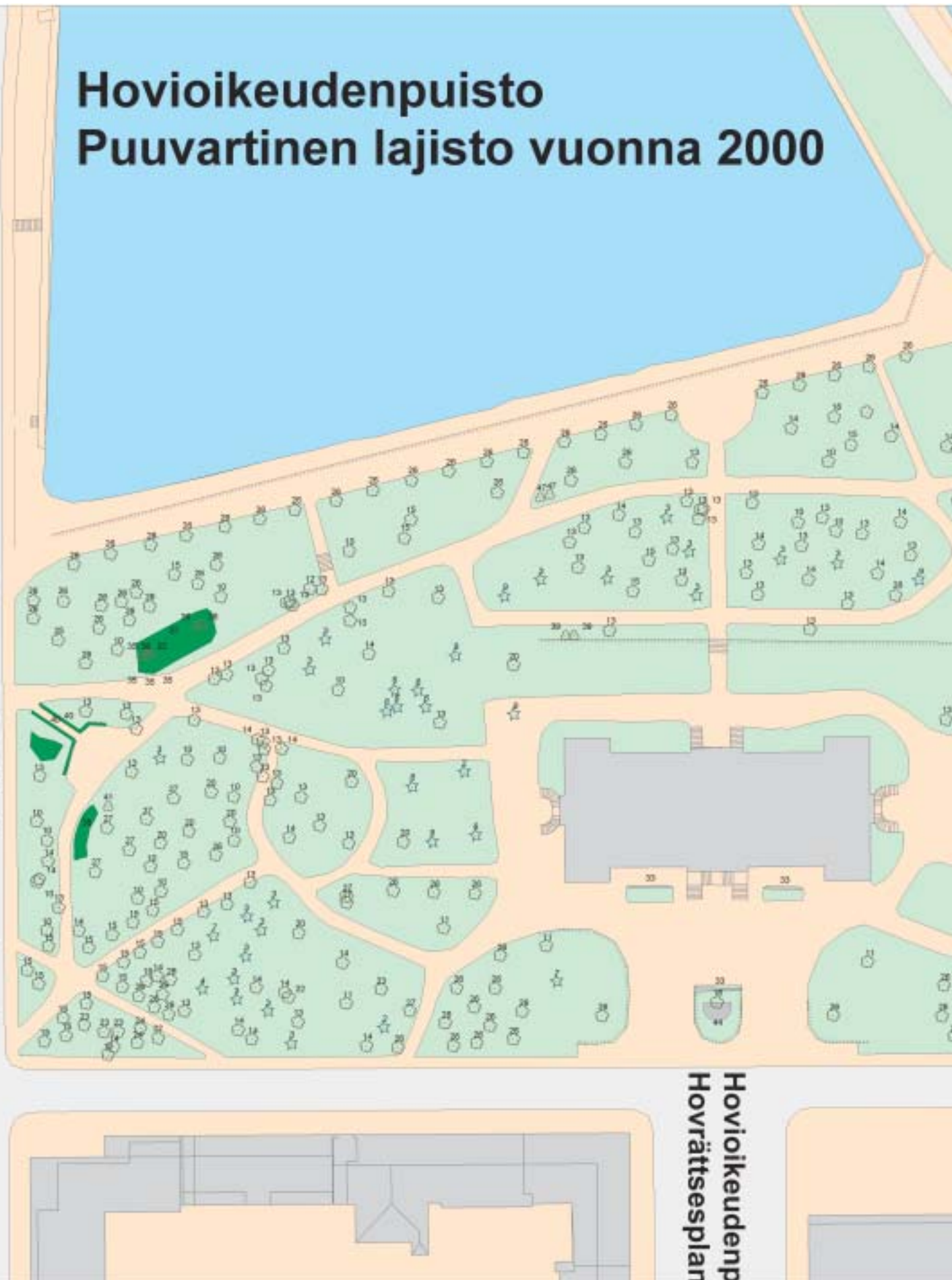
**** Puiston pohjoisosaan itsekytväytyneet raidat on poistettu.

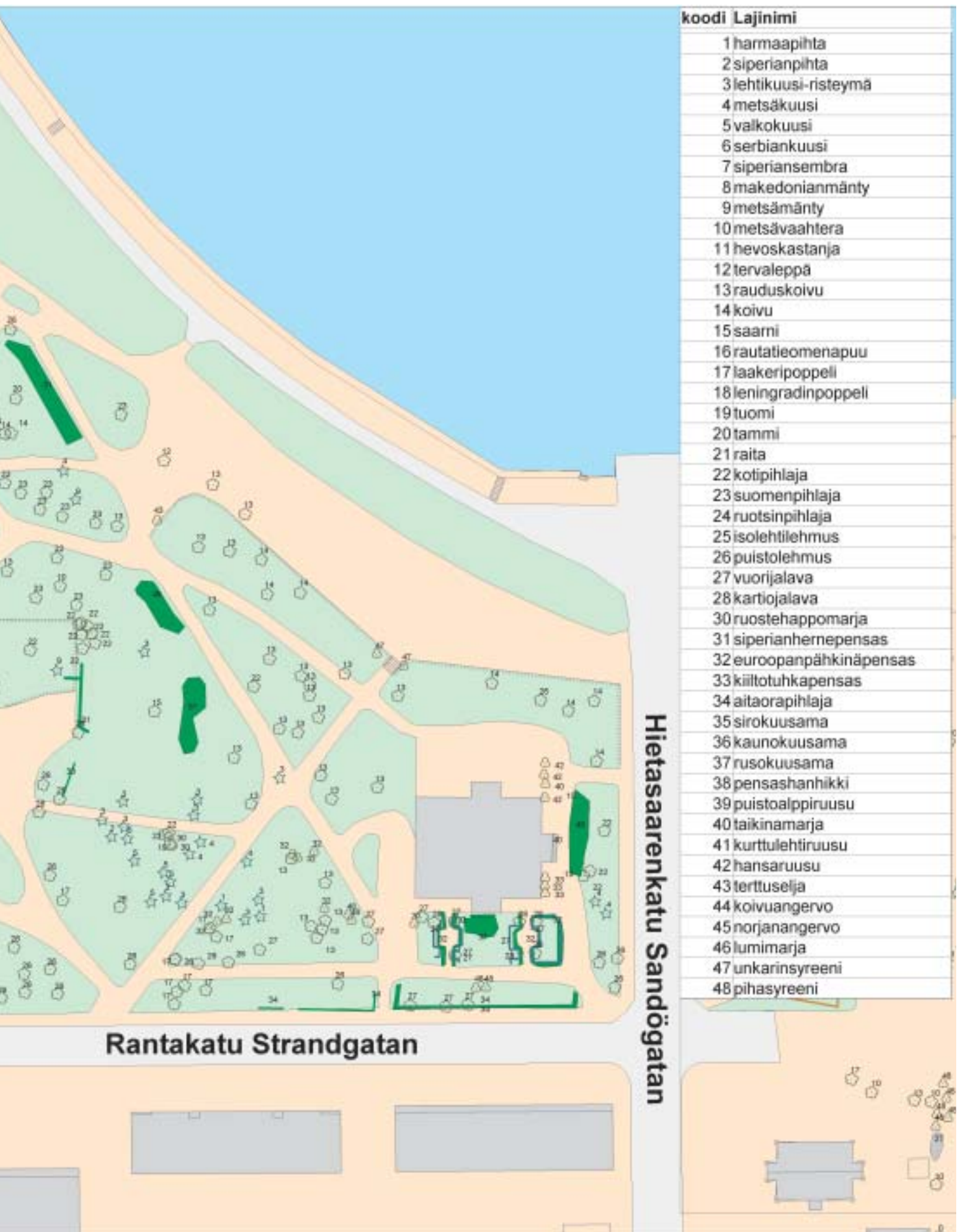
Hovioikeudenpuisto Puuvarainen lajisto vuonna 2000

- Vaasan kaupungin mittausloimi.

Vaasanpuistikko Vasaesplanaden

Hovioikeudenp
Hovrättssplan

koodi	Lajinimi
1	harmaapihta
2	siperianpihta
3	lehtikuusi-risteymä
4	metsäkuusi
5	valkokuusi
6	serbiankuusi
7	siperiansembra
8	makedonianmänty
9	metsämänty
10	metsävaahtera
11	hevoskastanja
12	tervaleppä
13	rauduskoivu
14	koivu
15	saarni
16	rautatieomenapuu
17	laakeripoppeli
18	leningradinpoppeli
19	tuomi
20	tammi
21	raita
22	kotipihlaja
23	suomenpihlaja
24	ruotsinpihlaja
25	isolehtilehmus
26	puistolehmus
27	vuorijalava
28	kartiojalava
30	ruostehappomarja
31	siperianhernepensas
32	euroopanpähkinäpensas
33	kiiltotuhkapensas
34	aitaorapihlaja
35	sirokuusama
36	kaunokuusama
37	rusokuusama
38	pensashanhikki
39	puistoalppiruusu
40	taikinamarja
41	kurtulehtiruusu
42	hansaruusu
43	tertuselja
44	koivuangervo
45	norjanangervo
46	lumimarja
47	unkarinsyreeni
48	pihasyreeni

Julkaisija	Länsi-Suomen ympäristökeskus	Julkaisu-aika Syyskuu 2004
Tekijä(t)	Eija Piispala	
Julkaisun nimi	Hovioikeuden puistot ja ryytimaat. Vihreää arkkitehtuuria Pohjanmaalla.	
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut	I Hovioikeudenpresidenttien puutarha sekä muut Wägagrenin vainion puutarhat Vanhassa Vaasassa, II Vaasan hovioikeudenpuiston vaiheita	
Tiivistelmä	<p>Ryytimaat, puutarhat ja puistot ovat levinneet maassamme 1700-luvulta lähtien esikuvinaan aateliskartanoiden ja pappiloiden istutukset. Pohjanmaalla ei ole ollut aateliskartanoita. Vaasa on sen sijaan ollut maamme pohjoisosien hallinnollinen keskus jo 1300-luvulta lähtien. Aatelista täällä ovat edustaneet maaherrat ja Vaasan hovioikeuden perustamisen 1775 jälkeen muut, usein ruotsalaissyntyiset, korkeat virkamiehet. 1700-luvulta lähtien heidän yksityiset ulkomailta saapuneet puutarhurinsa rakensivat kulloinkin mannermaalla muodissa olleiden puutarhatyylien mukaisia istutuksia. Maaherra Gustav Piperin puutarhurit ja puutarharengit istuttivat 1750-luvulla Korsholmaan muotopuutarhan, josta tuli malli sen ajan vaasalaisten ryytimaille ja puutarhoille. Tätä tyyliä edusti vielä 1820-luvun alussa valtion varoin rakennettu hovioikeudenpresidenttien yksityinen puutarha.</p> <p>Maamme vanhimman julkisen puiston lahjoitti vaasalaisille kävely- ja virkistyspaikaksi hovioikeuden perustaja kuningas Kustaa III. Ludvig XV:n klassismia edustavan hovioikeuden rakennuksen ja neljän puurivistön reunustaman Kuninkaankadun suunnitteli 1777 yli-intendentti C. F. Adelcranz ranskalaisen esikuvan mukaisesti hovioikeuden rakennuksen ja Korsholmassa sijainneen maaherran residenssin välille.</p> <p>Vaasan 1852 tapahtuneen palon jälkeen kaupunki siirrettiin meren rantaan Klemetsön niemelle. Kaupunginarkkitehti C. A. Setterberg piirsi kaavaansa 1855 ruutukaava-alueen ja meren väliin rantapuiston, jonne hän paloturvallisuussyistä sijoitti mm. valtion virastotalon eli hovioikeuden rakennuksen ja sitä ympäröivän residenssipuiston. 1800-luvun puolivälissä maisemapuutarhat olivat syrjäyttäneet 1700-luvun muotopuutarhat. Setterbergin suunnittelema residenssipuisto toteutui vain rakennuksen lähiympäristön osalta. Residenssipuistoa varten on laadittu useita eri tyyliä edustavia puistosuunnitelmia. Niistä toteutettiin vain joitakin erillisiä yksityiskohtia. Hovioikeuden 1985 esittämän toivomuksen mukaisesti hovioikeuden tontin istutuksia on palautettu rakennuksen syntyajalle ominaisen englantilaisen luonnontyylin mukaisiksi.</p>	
Asiasanat	Arkkitehtuuri, asemakaavoitus, kasvillisuus, kasvit, rakennettu ympäristö, viheralueet	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Alueelliset ympäristöjulkaisut 353	
Julkaisun teema		
Projektihankkeen nimi ja projektinnumero		
Rahoittaja/ toimeksiantaja		
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot		
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1769-9
	Sivuja 54	Kieli suomi
	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta 20 euroa
Julkaisun myynti/ jakaja	Länsi-Suomen ympäristökeskus, puh (06) 367 5211, sähköposti: neuvonta_lsu@ymparisto.fi sekä Edita Oyj, julkaisumyynti, puh. 020 450 05, sähköposti: asiakaspalvelu@edita.fi	
Julkaisun kustantaja	Länsi-Suomen ympäristökeskus	
Painopaikka ja -aika	Ykkös-Offset Oy, Vaasa, 2004	

Utgivare	Västra Finlands miljöcentral	Datum	September 2004
Författare	Eija Piispala		
Publikationens titel	Hovrättens parker och kryddgårdar. Grön arkitektur i Österbotten.		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	I hovrättspresidenternas trädgård och de övriga trädgårdarna på Wägarens åkrar i Gamla Vasa, II Vasa Hovrättsparkens skeden.		
Sammandrag	<p>Kryddgårdar, trädgårdar och parker har brett ut sig i vårt land sedan 1700-talet med förebilder från planteringarna vid adelsherrgårdar och prästgårdar. I Österbotten har det inte funnits herrgårdar. Däremot har Vasa varit administrativ centralort för landets norra delar redan sedan 1300-talet. Här har adeln representerats av landshövdingar och, sedan Vasa hovrätt grundades 1775, av andra höga tjänstemän, som ofta hade svenskt ursprung. Från och med 1700-talet gjorde de höga tjänstemännens privata, utländska trädgårdsmästare planteringar enligt den stil som var modern på kontinenten. På 1750-talet planterade landshövding Gustav Pipers trädgårdsmästare och -drängar i Korsholm en formträdgård, som blev en modell för dätida krydd- och trädgårdar i Vasa. Denna stil representerades ännu i början av 1820-talet av hovrättspresidenternas privata trädgård, som byggts med statliga medel.</p> <p>Vårt lands äldsta offentliga park donerades till Vasaborna av hovrättens grundare kung Gustav III för att användas som promenad- och rekreationsplats. Enligt den franska förebilden planerade överintendent C. F. Adelcrantz år 1777 hovrättsbyggnaden som representerar Ludvig XV:s klassicism och allén Kungsgatan som kantades av fyra trädrader. Kungsgatan kom att ligga mellan hovrättsbyggnaden och landshövdingens residens som fanns i Korsholm.</p> <p>Efter Vasa stads brand år 1852 förflyttades staden till havsstranden till Klemetsö. Stadsarkitekt C. A. Setterberg skisserade i sin plan år 1855 en strandpark mellan Rutplanområdet och havet. I strandparken ville han för brandsäkerhetens skull placera också bl.a. statens ämbetshus, dvs. hovrättsbyggnaden och den omgivande residensparken. Fram till mitten av 1800-talet hade landskapsträdgårdarna åsidosatt 1700-talets formträdgårdar. Setterbergs residenspark förverkligades endast för de delar som i planen låg i byggnadens omedelbara närhet. För residensparken hade man utarbetat flera olika parkplaner som representerade olika stilarter men bara några enstaka detaljer förverkligades utgående från dessa planer. Enligt hovrättens önskemål år 1985 har man återställt på tomten vissa planeringar i enlighet med den engelska naturstil som dominerade när byggnaden grundades.</p>		
Nyckelord	Arkitektur, byggd miljö, detaljplanläggning, vegetation, växter, grönområden		
Publikationsserie och nummer	Regionala miljöpublikationer 353		
Publikationens tema			
Projektets namn och nummer			
Finansiär/ uppdragsgivare			
Organisationer i projektgruppen			
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1769-9	
	Sidantal 54		Språk finska
	Offentlighet offentlig		Pris 20 euro
Beställningar/ distribution	Västra Finlands miljöcentral, tel. (06) 367 5211, e-post: neuvonta_lsu@ymparisto.fi Edita Oyj, tel. 020 450 05, e-post: asiakaspalvelu@edita.fi		
Förläggare	Västra Finlands miljöcentral		
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Ykkös-Offset Ab, Vasa, 2004		

Publisher	West Finland Regional Environment Centre	Date	September 2004
Author(s)	Eija Piispala		
Title of publication	The parks and herb gardens of the Court of Appeal. Green architecture in Ostrobothnia.		
Parts of publication/ other project publications	I The garden of presidents of the Court of Appeal and other gardens in Wägagren's fields in Vanha Vaasa, II The phases of Vaasa Court of Appeal.		
Abstract	<p>Gardens, herb gardens and parks have spread in our country since the 18th century with the landscape gardening of manors and parsonages as their model. In Ostrobothnia there weren't any manors. Instead, Vaasa has been the administrative centre of the north of Finland already since the 14th century. Here the nobility was represented by governors, and after the Vaasa Court of Appeal was established in 1775, by other high standing officials who were of Swedish extraction. Beginning from the 18th century, the private, foreign gardeners working for the high-ranking officials designed plant arrangements according to the modern trends from the continent. In the 1750's gardeners and hired hands of governor Gustav Piper planted in Korsholm a formal garden that became a model for the contemporary gardens and herb gardens in Vaasa. The style was still represented in the beginning of the 1820's by the private garden of presidents of the Court of Appeal, built by government funds.</p> <p>The oldest public park in our country was donated by the King Gustaf III to people of Vaasa in order to offer them a place for promenades and recreation. In 1777, chief intendant C. F. Adelcrantz planned the building of Court of Appeal representing the classicism of Ludvig XV and also the Kungsgatan boulevard, lined by four tree lines. Kungsgatan was to be situated between the Court of Appeal and the residence of governor in Korsholm.</p> <p>After Vaasa was destroyed in the fire of 1852 the town was moved to the Klemetsö area by the sea. Town architect C. A. Setterberg sketched in his plan in 1855 a seashore park between the grid plan area and the sea. There, because of the risk of fire, he wanted to place also the state office block, i.e. the Court of Appeal, and the residence park surrounding it. By the middle of the 19th century landscape gardens had displaced the formal gardens of the 18th century. Setterberg's residence park was realized only partly, namely by the parts that were sketched closest to the building. There were also many other plans for the residence park that represented different styles. However, only few details were realized based on these plans. In 1985, according to a wish made by the Court of Appeal, some arrangements were restored at the site in accordance with the trends from the English natural style that was dominating at the time the building was established.</p>		
Keywords	Architecture, town planning, vegetation, plants, built environment, park and garden areas		
Publication series and number	Regional Environmental Publications 353		
Theme of publication			
Project name and number, if any			
Financier/ commissioner			
Project organization			
	ISSN	ISBN	
	1238-8610	952-11-1769-9	
	No. of pages	Language	
	54	Finnish	
	Restrictions	Price	
	Public	20 euro	
For sale at/ distributor	West Finland Regional Environmental Centre, tel. + 358-(0)6 367 5211, email: neuvonta_lsu@ymparisto.fi Edita Oyj, tel. 020 450 05, email: asiakaspalvelu@edita.fi		
Financier of publication	West Finland Regional Environmental Centre		
Printing place and year	Ykkös-Offset Oy, Vaasa, 2004		